

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

**РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-
АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПТНЗ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Монографія

Київ – 2014

УДК 377:091.12:004

ББК 74.56

Р 64

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України
(Протокол № 6 від 23 червня 2014 року)*

Рецензенти:

Калініна Л.М. – завідувач лабораторії управління освітніми закладами Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;

Отиц О.М. – заступник директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;

Романова Г.М. – завідувач лабораторії методик професійної освіти Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, доктор педагогічних наук, професор.

Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ: теорія і практика. Монографія / В.В. Ягупов, Н.О. Величко, І.В. Гириловська, А.Г. Гуралюк, Д.О. Закатнов, Л.А. Майборода, В.В. Паржницький, за наук. ред. В.В. Ягупова: ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. – 176 с.

Колективна монографія присвячена дослідженню методологічних, теоретичних і практичних аспектів розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів. Розв'язується проблема інформаційно-аналітичної компетентності педагогів у педагогічній теорії та практиці; обґрунтовуються теоретичні засади розвитку інформаційно-аналітичної компетентності, визначається її зміст у контексті профорієнтації; пропонується методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності різних категорій педагогічних працівників ПТНЗ.

Монографія адресується фахівцям, які займаються науковою і професійно-педагогічною діяльністю в системі професійно-технічної освіти, науковцям, аспірантам, педагогічним працівникам, студентам вищих навчальних закладів.

© Інститут професійно-технічної
освіти НАПН України, 2014

© ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014

ISBN 978-966-8618-38-3

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ	9
1.1. Інформаційно-аналітична компетентність педагогів як наукова проблема	9
1.2. Феномен «інформаційно-аналітичної діяльності» та «інформаційно-аналітичної компетентності» суб'єктів професійно- технічних навчальних закладів	12
1.3. Характеристика поняттєво-термінологічного апарату дослідження інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів. . .	26
1.4. Аналіз практичного досвіду реалізації інформаційно- аналітичної компетентності педагогів	39
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО- АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	45
2.1. Структура і зміст інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів. . .	45
2.2. Методологічні вимоги до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів.	51
2.3. Організаційно-педагогічні умови розвитку інформаційно- аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно- технічних навчальних закладів.	57
2.4. Модель розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів. . .	62

РОЗДІЛ 3. ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.	69
3.1. Використання інформаційних технологій в розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів	69
3.2. Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності методистів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інформатизації суспільства	82
3.3. Інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів у контексті їхньої профорієнталогічної діяльності	91
РОЗДІЛ 4. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПТНЗ.	102
4.1. Інформаційно-аналітична компетентність заступників директорів з навчально-виробничої роботи професійно-технічних навчальних закладів.	102
4.2. Методична система розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступників керівників з навчально-виробничої роботи професійно-технічних навчальних закладів.	108
4.3. Методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогів професійного навчання професійно-технічних навчальних закладів	120
4.4. Методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності викладачів загальноосвітніх дисциплін професійно-технічних навчальних закладів.	129
ВИСНОВКИ.	137
ЛІТЕРАТУРА.	140

ДОДАТКИ	152
Додаток А. Анкета для педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів.	152
Додаток Б. Загальний перелік завдань, які виконують заступники директора з навчально-виробничої роботи професійно-технічних навчальних закладів упродовж року	157
Додаток В. Інструкція з реєстрації у системі Google та завантаження відеоматеріалів до ресурсу Youtube для педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів	163
Додаток Д. Положення про творчу педагогічну лабораторію навчально-методичного центру професійно-технічної освіти	169
Додаток Ж. Зразок плану роботи творчої педагогічної лабораторії навчально-методичного центру професійно-технічної освіти	171
Додаток З. Положення про конкурс методичних напрацювань педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів «Марафон педагогічних ідей»	173

ВСТУП

Сучасне суспільство є інформаційним і висуває принципово нові вимоги до системи професійно-технічної освіти (ПТО) та до професійної діяльності її суб'єктів. У їхній професійній діяльності взагалі та у функціонуванні конкретних професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) має постійно враховуватися, з одного боку, необхідність досконалого володіння фахівцями сучасними інформаційними технологіями, а з іншого – швидке старіння наукового знання, різноманітної навчальної та службової інформації, інформаційних технологій тощо. Це, безумовно, має істотний вплив, по-перше, як на всіх суб'єктів системи ПТО, серед яких є особлива категорія – педагогічні працівники, так і на модернізацію ПТО та складові професійної підготовки майбутніх фахівців у ПТНЗ.

По-друге, успішність функціонування ПТНЗ залежить насамперед від керівників, які надають процесу модернізації системи ПТО цілеспрямованості, керованості. Це висуває підвищені вимоги до управлінської компетентності керівників ПТНЗ. Серед основних критеріїв її сформованості є здатність і готовність до постійного оновлення своїх професійних і суто фахових знань, оброблення величезного обсягу різноманітної службової інформації та компетентного її використання в управлінській діяльності.

По-третє, педагогічні працівники у професійно-педагогічній діяльності мають вчасно, а то й з випередженням, реагувати на інформатизацію суспільства й системи освіти, вчасно вносити необхідні зміни в цілі, зміст, технології, методики, засоби професійної підготовки майбутніх фахівців та адекватно оцінювати її результати.

Отже, у системі ПТО існує нагальна потреба у таких педагогічних працівниках, які здатні й готові постійно працювати з великим обсягом різноманітної інформації, яка є водночас «сировиною» і «продуктом» їхньої професійно-педагогічної діяльності. У зв'язку з цим можна обґрунтовано вважати, що інформаційно-аналітична діяльність для різноманітних категорій педагогічних працівників ПТНЗ є безпосередньою складовою їхньої професійно-педагогічної діяльності, й, відповідно, говорить про їхню інформаційно-аналітичну компетентність. Зокрема, така компетентність є важливою складовою управлінської компетентності керівників ПТНЗ як суб'єктів управління у системі ПТО [105; 143]. Інформаційно-аналітична робота керівникам необхідна насамперед для ухвалення обґрунтованих і виважених управлінських рішень.

Таким чином, актуальність проблеми інформаційно-аналітичної діяльності та, відповідно, інформаційно-аналітичної компетентності суб'єктів професійно-педагогічної діяльності в системі ПТО зумовлена:

підвищенням ролі інформації в інформаційному суспільстві та професійно-педагогічній діяльності всіх суб'єктів системи ПТО;

інформаційною насиченістю системи ПТО взагалі й функціонуванням конкретного ПТНЗ зокрема;

необхідністю інформаційно-аналітичного забезпечення та супроводу практично всіх заходів у ПТНЗ: організаційно-управлінських, навчальних, виховних, виробничих, методичних тощо;

впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, що стали необхідним методичним атрибутом професійно-педагогічної діяльності всіх суб'єктів ПТНЗ;

цілеспрямованим запровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у процес професійної підготовки всіх категорій майбутніх кваліфікованих робітників у системі ПТО.

Отже, особливої значущості набуває педагогічний працівник ПТНЗ, компетентний в інформаційно-аналітичній діяльності. Така компетентність забезпечує його інформаційно-аналітичну роботу, основними напрямками якої є:

постійний моніторинг потреб ринку праці у відповідних фахівцях різної кваліфікації;

постійний моніторинг навчально-виховного процесу в ПТНЗ взагалі та навчальної успішності в опануванні майбутнім фахом кожним учнем;

моніторинг навчальної дисципліни, яку викладає педагогічний працівник;

моніторинг виробництва, для якого здійснюється професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників;

комплексне сприйняття й аналіз різноманітної інформації (наприклад, для керівників ПТНЗ: правового, психолого-педагогічного, господарсько-економічного, кадрового, управлінського та іншого службового спрямування, що стосуються повсякденної життєдіяльності й перспектив функціонування ПТНЗ, професійної діяльності педагогічних працівників, професійної підготовки випускників ПТНЗ).

Водночас у системі ПТО України останнім часом відбулися позитивні зміни як у науковому, так і прикладному аспектах у дослідженні проблем її інформатизації та інформаційно-аналітичного забезпечення. Так, структура й зміст інформаційно-аналітичної компетентності керівників і педагогів ПТНЗ представлена в наукових публікаціях Т.В. Волкової [29], Л.М. Петренко [104], В.В. Ягупова [145], інформаційної культури директора ПТНЗ – О.Д. Гуменного [38]. Також з метою підвищення ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення органів управління ПТО України на різних рівнях у межах проекту ЄС «Підвищення ефективності управління ПТО на регіональному рівні ПТО» в 2007–2009 рр. було проведено експериментальну роботу по створенню інформаційно-аналітичної системи органів управління ПТО. Для цього було побудовано відповідну інфраструктуру з 6-ти регіональних інформацій-

но-аналітичних центрів ПТО, що функціонують у складі навчально-методичних центрів ПТО та лабораторії «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО» НАПН України [28].

Монографія «Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ: теорія і практика» містить чотири розділи і є доробком колективу авторів у складі: В.В. Ягупова (перший розділ монографії «Проблема інформаційно-аналітичної компетентності педагогів у педагогічній теорії та практиці», п. 2.1 «Структура і зміст інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів», п. 2.2 «Методологічні вимоги до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів»), І.В. Гириловської (п. 2.4 «Модель розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів», п. 4.4 «Методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності викладачів загальноосвітніх дисциплін професійно-технічних навчальних закладів»), Л.А. Майбороди (п. 2.3 «Організаційно-педагогічні умови розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів», п. 4.3 Методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогів професійного навчання професійно-технічних навчальних закладів»), Н.О. Величко (п. 4.1 «Інформаційно-аналітична компетентність заступників директорів з навчально-виробничої роботи професійно-технічних навчальних закладів», п. 4.2 «Методична система розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступників керівників з навчально-виробничої роботи професійно-технічних навчальних закладів»), В.В. Паржницького (п. 3.2 «Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності методистів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інформатизації суспільства»), Д.О. Закатнова (п. 3.3 «Інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів в контексті їх профорієнтованої діяльності»), А.Г. Гуралюка (п. 3.1 «Використання інформаційних технологій в розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів»). Метою видання цієї монографії є обґрунтування теоретико-методичних засад розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ.

ПРОБЛЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ

1.1. Інформаційно-аналітична компетентність педагогів як наукова проблема

Проблема інформаційно-аналітичної компетентності педагогів системи професійно-технічної освіти практично не була предметом наукових пошуків і дисертаційних досліджень вітчизняних науковців. Наявні наукові публікації та дослідження стосуються таких проблем:

методологічних засад інформаційної культури особистості (Е.А. Сабліна [117]);

інформаційної культури фахівця як чинника успішної професійної діяльності, а також соціальної захищеності особи в інформаційному суспільстві (Н.Г. Джинчарадзе [46], Р.А. Калюжний [58], В.О. Кудін [75], О.В. Матвієнко [89], Н.Б. Новицька [99], С.С. Сливка [124]);

становлення інформаційної культури педагогів різних систем освіти: інформаційна культура сучасного педагога (Т.М. Демиденко [45]), інформаційна культура педагога початкових класів (А.М. Коломієць [70] та ін.).

Безумовно, в інформаційному суспільстві не можна бути активним соціальним і професійним суб'єктом без оволодіння інформаційною культурою. Один із засновників концепції «інформаційного суспільства» (або постіндустріального) Д. Белл у процесі його аналізу особливо увагу звертав на соціальні чинники, наголошуючи, що в ХХІ ст. вирішальне значення для економічного та соціального життя, для виробництва знань, а також характеру трудової діяльності буде мати такий новий соціальний лад, який ґрунтується на телекомунікаціях [16]. Ця думка була висловлена в ХХ ст., достовірність її спостерігаємо нині – на початку ХХІ ст. Ще в 1986 р., коли не було інформаційно-комунікаційних технологій, у своїй статті «Соціальні рамки інформаційного суспільства» він виокремив три аспекти постіндустріального суспільства, що особливо важливі для розуміння смислу телекомунікаційної революції:

перехід від індустріального до сервісного суспільства;

вирішальне значення кодифікованого теоретичного знання для здійснення технологічних інновацій;

перетворення нової «інтелектуальної технології» на ключовий інструмент системного аналізу та теорії прийняття рішень [17, с. 330].

Останніх два аспекти є необхідними для інформаційно-аналітичної діяльності будь-якого сучасного фахівця. У цьому значенні інтерес викликають результати дослідження Г. Кана, в якому він розмежував смислове наповнення понять «інтелект» та «інформація» в інформаційному суспільстві. Це дало змогу чітко виокремити відмінності між духовною (мається на увазі людський розум) і матеріальною (тобто інформація) сферами функціонування інформаційного суспільства і наголосити, що інформація сама по собі, не прийнята людськими емоціями та почуттями, нічого не варта, оскільки не сприяє розвитку культури людства, прогресу духу [62, с. 195].

Суспільство вважається інформаційним за наявності, на думку А.І. Ракітова, таких ознак, як:

можливість максимального автоматизованого доступу будь-кого в будь-якій точці країни до необхідної інформації та знань;

виробництво сучасної інформаційної технології;

наявність розвинених інфраструктур, що забезпечують створення національних інформаційних ресурсів, відповідно до потреб прогресу, і здатність виробляти необхідну інформацію, передусім, наукову;

прискорена автоматизація, роботизація всіх сфер і галузей виробництва й управління;

радикальна зміна соціальних структур, у результаті якої відбувається розширення сфери інформаційної діяльності та послуг [115, с. 33].

Інформаційна культура має свій прояв у процесі професійної діяльності. У працях українських науковців наголошується на важливості процесів одержання, нагромадження, обробки і передачі інформації в інформаційно-аналітичній діяльності фахівця як важливої складової його професійної діяльності. Так, на думку авторів навчального посібника «Практичні аспекти інформаційно-аналітичної роботи», інформаційно-аналітична діяльність дає змогу фахівцеві зібрати дані в цілісну картину про те, що відбувається, і спрогнозувати на перспективу дії різних чинників, структур та груп інтересів [111, с. 7].

Аналіз наукових публікацій також свідчить про те, що науковці починають дедалі більше уваги приділяти технологічним аспектам управління освітою. Зокрема, педагогічні аспекти інформатизації освіти й управління нею досліджують: Т. М. Давиденко [41], Г. В. Єльнікова [4], О. В. Єльнікова [50], Л. М. Калініна [60] та ін.

Так, Л. М. Калініна у своїй докторській дисертації «Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом» проаналізувала теорію та методологію управління загальноосвітнім навчальним закладом на основі використання сучасних наукових підходів, інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів. На підставі системного аналізу вчена розкрила суть основних дефініцій, виокремила зміст і специ-

фіку інформаційної діяльності в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом, проблеми її організації та здійснення. Встановила генезис загально-го менеджменту і його вплив на становлення інформаційного суспільства як нової галузі освітнього менеджменту в Україні. Визначила й конкретизувала загальну структуру принципів управління загальноосвітнім навчальним закладом, яка містить такі основні групи: загальні, структурні і спеціальні – інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом. Узагальнила характерні ознаки категорії «інформація», виділила її основні концепти і 22 категоріальні модифікації на основі атрибутивної та функціональної концепції інформації, філософії інформаційної цивілізації й наукових підходів. Окреслила поняття і термінологію проблеми дослідження як сукупності базових («інформація», «інформаційне забезпечення», «інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом») і похідних понять. Класифікувала види соціальної та управлінської інформації, розкрила їх суть і охарактеризувала джерела інформації, що використовуються у загальноосвітньому навчальному закладі. Обґрунтувала зміст і структуру інформаційної компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Теоретично обґрунтувала й експериментально апробувала такі моделі: систему інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом; факторно-критеріальну модель ефективності управління; модель джерел інформації [61].

У докторській дисертації Г. В. Єльнікової, котра стосується наукових основ адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти, увагу акцентовано на використанні освітнього моніторингу на різних рівнях загальної середньої освіти [49]. О. В. Єльнікова звертає увагу на управління впровадженням інтерактивних освітніх технологій у навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу. Вона вперше обґрунтувала й апробувала модель управління реалізацією інтерактивних освітніх технологій у навчальному процесі загальноосвітнього навчального закладу, вдосконалила інформаційне програмне забезпечення освітнього моніторингу для відображення динаміки суб'єктності вчителів та учнів у навчальному процесі [51]. Проблема створення інформаційних систем управління в галузі освіти, у тому числі в системі професійно-технічної освіти, були предметом досліджень таких науковців, як: В. Ю. Биков [18], Н. О. Величко [25], Л. А. Майборода [84], І. М. Савченко [118], В. В. Олійник [100] та ін. Зокрема, В.В. Олійник [100], розглядаючи поняття «інформаційно-аналітичні уміння керівника», визначає його основою інформаційну аналітику.

Системне дослідження інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів як суб'єктів управління здійснили Л.М. Петренко [104], В.В. Ягупов [143; 144; 146; 149]. Водночас,

структура і зміст інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів у педагогічних дослідженнях практично не представлені.

Аналіз російських наукових джерел показує, що науковцями досліджувались деякі аспекти інформаційно-аналітичної діяльності фахівців, зокрема (Ю.С. Брановський [21], Н.І. Гендіна [34], Ю.С. Зубов [55], В.А. Минкіна [91], Н.А. Сляднєва [126] та ін.), формування інформаційно-аналітичних умінь у педагогів (В.І. Загвязінський [52], Т.Е. Климова [67], Т.Ю. Медведєва [90], О.Я. Найн [97], В.І. Фомін [135]). Так, на думку В.І. Фоміна [134, с. 4], «інформаційно-аналітична компетентність є ключовою складовою професійної компетентності фахівця. Це відбувається у зв'язку з тим, що самі поняття «інформація» та «інформаційні процеси», «аналіз» і «модель» (у тому числі «інформаційна модель») «модельювання» є фундаментальними.

Отже, актуальність досліджуваної проблеми зумовлена суперечностями між:

потребою суспільства у компетентних педагогічних працівниках ПТНЗ і певним консерватизмом їхньої професійно-педагогічної діяльності;

важливістю високої інформаційної культури педагогічних працівників у системі професійно-технічної освіти та недостатньою дослідженістю цієї проблеми в педагогічній науці;

необхідністю для системи професійно-технічної освіти педагогічних працівників з інформаційно-аналітичною компетентністю та слабкою обґрунтованістю змісту і структури цього виду компетентності, а також педагогічних умов її розвитку в системі безперервної педагогічної освіти.

1.2. Феномен «інформаційно-аналітичної діяльності» та «інформаційно-аналітичної компетентності» суб'єктів професійно-технічних навчальних закладів

Інформаційно-аналітична діяльність (ІАД) педагогічних працівників ПТНЗ. У сучасних умовах об'єктивним чинником розвитку усієї світової спільноти, у тому числі соціально-економічної, наукової та освітньої сфер, є загальна інформатизація, що викликає істотні зміни в професійній діяльності усіх фахівців. Інформатизація стимулює поєднання одним фахівцем різних видів діяльності, яку ми добре бачимо на прикладі педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів, а також сприяє виникненню нових універсальних інтегрованих професій на сучасному ринку праці – інформаційний бізнес та інформаційний менеджмент, інформаційна безпека. Зокрема, актуалізується потреба системи професійної освіти в педагогічних працівниках,

здатних до успішної професійно-педагогічної діяльності і готових до творчої реалізації її основних функцій.

Можна виділити чинники, які актуалізують інформаційно-аналітичну функцію професійної діяльності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів в сучасних умовах:

1) історико-педагогічні:

основний орієнтир сучасної освіти – забезпечення гармонійного співвіднесення освітніх потреб особи, фахівця, суспільства та держави;
формування і розвиток варіативних освітніх систем;
гуманність і динамічність освітніх процесів;
введення альтернативних форм здобуття освіти й офіційне визнання їхніх результатів;

2) соціокультурні:

переосмислення, уточнення й розвиток поняття «грамотність» людини, зміст якого стає набагато ширшим, ніж класичні три навички читання, письма і рахунку. Зокрема, розширюється поняття «читання» (активний пошук інформації, її сприйняття й опрацювання), «письмо» (створення інформаційних об'єктів різних типів, встановлення зв'язків між об'єктами, організація інформації, наприклад, за допомогою інформаційно-аналітичних систем) і «рахунок» (проекування, моделювання та конструювання об'єктів і дій, різних побудови, у тому числі логічні й формальні);

взаємодія навчальних закладів із соціумом і соціальне партнерство;

3) теоретико-методологічні:

заміна цінностей традиційного професійного навчання на гуманістичні, суб'єктні, компетентнісні та інші теорії і методологічні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців професійно-технічних навчальних закладів;

орієнтування на нову парадигму освіти – освіта особи упродовж життя;

4) управлінські:

демократизація і децентралізація управління;
аналітичний, адаптаційний та інші підходи до управління ПТНЗ;
відкритість і публічність навчання у професійно-технічних навчальних закладах;

5) технологічні: упровадження в навчально-виховний, навчально-виробничий і управлінський процеси сучасних педагогічних, управлінських і інформаційно-комунікаційних технологій і засобів;

6) інформаційні:

швидке старіння й оперативне оновлення інформації;
поширення процесів інформатизації на всі сфери суспільства;
створення єдиного інформаційного простору ПТНЗ;

відкритість і доступність інформації про результати функціонування ПТНЗ;
7) інформаційно-комунікаційні: поява сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і мікропроцесорної техніки;

8) діяльнісні:

необхідність пошуку, збору, аналізу, синтезу й технічної обробки величезного обсягу інформації для забезпечення успішної професійної діяльності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів;

постійний моніторинг нормативно-правової, наукової, виробничої, навчально-методичної та іншої інформації, що стосується професійно-педагогічної діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу ПТНЗ і професійної підготовки випускників, реалізації основних їхніх функцій як суб'єктів професійно-педагогічної діяльності;

експертне оцінювання отриманої інформації;

підготовка інформації для публічного спілкування і міжособистісної взаємодії з різними суб'єктами навчання педагогами, учнями тощо;

інформаційно-комунікаційне і технічне забезпечення навчально-виховних заходів.

Певні аспекти інформаційно-аналітичної діяльності та інформаційно-аналітичної компетентності представлені в таких наукових дослідженнях: методологія і теорія інформаційно-аналітичної діяльності (І.Н. Кузнецов [76], В.І. Фомін [134], Н.А. Сляднева [126] та ін.);

інформаційно-аналітична діяльність керівника загальноосвітньої школи, гімназії як суб'єкта управління (С.С. Аладишев [6], Т.В. Вдовіна [24], О.С. Гайдамак [31], А.І. Кіскаєв [65] та ін.);

інформаційно-аналітична діяльність керівників професійно-технічних навчальних закладів (Л.М. Петренко [105], В.В. Ягупов [144] та ін.);

управління аналітичною діяльністю педагогічного колективу в освітньому закладі (Т.В. Абрамова [2] та ін.);

аналітична діяльність як компонент професійної діяльності працівника дошкільного навчального закладу (С.Ф. Багаутдинова [11]);

інформаційно-аналітичний метод оцінки як фактор ефективності управління освітнім процесом у школі (Н.О. Вербицкая [26]);

інформаційно-аналітична складова управління інноваційним освітнім закладом (В.А. Добромислов [47]);

інформаційно-аналітична культура майбутніх фахівців (С.А. Муликова, Г. А. Джумекенова [95], І.В. Сєдова [119]);

інформаційно-аналітична компетентність майбутніх фахівців (В.І. Омельченко [101] та ін.);

інформаційно-аналітична компетентність педагогів (Т.М. Єлканова [48], О.В. Назначило [96], А.М. Оробинський [102] та ін.);

інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників у системі професійно-технічної освіти (Т.В. Волкова [29], Л.М. Петренко [104], В.В. Ягупов [147] та ін.).

На основі аналізу цих та інших наукових джерел можна вважати, що інформаційно-аналітична діяльність – це цілеспрямована діяльність фахівців щодо збору, опрацювання й аналізу різної інформації про складні системи (соціальні, політичні, економічні, екологічні, демографічні, освітні тощо), які є об'єктом певного впливу, управління тощо.

Найглибші корені вивчення аналітичної діяльності людини можна знайти ще в «Аналітиках» Аристотеля [10], в яких йдеться як про надбання універсального знання, так і про застосування його у певних випадках. Тут, практично, йдеться про різні види аналітичної діяльності. Терміни «аналіз» і «синтез» використовуються в різних сенсах. Наприклад, аналіз і синтез як етапи доказу в математиці. Аналіз і синтез в сенсі розрізнення «аналітичних» і «синтетичних» суджень, згідно з І. Кантом, – це розрізнення способу отримання знань шляхом суто логічної обробки дослідних даних («аналітичне судження») від способу отримання знань залученням до вихідних знань якихось інших даних досвіду («синтетичне судження») [56]. Сучасні філософські і психологічні погляди на діалектичне мислення припускають єдність аналізу і синтезу в процесі дослідження предмета (явища). У рамках інформаційно-аналітичної діяльності аналіз і синтез є рухом у просторі знань й уявних дій, що не обмежується отриманням нових знань через дедуктивне виведення. Розрізнення «аналітичних» і «синтетичних» суджень тут непридатне, оскільки кожен момент аналітичної діяльності є синтетичним і в ньому не залишається місця аналізу.

Інформаційно-аналітична діяльність не зводиться ні до механізмів діяльності мозку, ні до всеосяжного опису явищ будь-якими мовами, ні до чіткого логічного взаємозв'язку понять і категорій, ні до уяви або інтуїції, ні до формулювання складних абстрактних законів, але, водночас, є єдністю перерахованих і багатьох інших мисленнєвих дій або практичного мислення фахівця. Таким чином, її природа порівняна лише з природою пізнаваного, і, чим ширше коло пізнання, тим вищою має бути інформаційно-аналітична компетентність фахівця, тим ближча вона до гармонійного поєднання різноманітних його проявів, здібностей, здатностей та професіоналізму.

Методологією інформаційно-аналітичної діяльності є, на наше переконання, системний (розглядає будь-яке явище (об'єкт) як систему, що є частиною довкілля і складається із взаємодіючих елементів та підсистем) і суб'єктно-діяльнісний (розглядає будь-яке явище як процес, що реалізується суб'єктом) підходи. «Під діяльністю розуміється активність суб'єкта, спрямована на зміну світу, на виробництво певного об'єктованого продукту ма-

теріальної або духовної культури. Діяльність людини спочатку виступає як практична, матеріальна діяльність. Потім з неї виокремлюється теоретична діяльність. будь-яка діяльність складається, зазвичай, з низки актів – дій або вчинків, які ґрунтуються на тих чи інших мотивах, спрямованих на певну мету» [116, с. 181]. У цьому висловлюванні С. Л. Рубінштейна містяться основні характеристики будь-якої діяльності, зокрема інформаційно-аналітичної, оскільки воно охоплює всі поняття, за допомогою яких розкривається її зміст: потреба, мотив, мета, дія, операція, суб'єкт і види діяльності.

Основними характеристиками інформаційно-аналітичної діяльності є предметність і суб'єктність. Предмет – інформація щодо функціонування професійно-технічних навчальних закладів. Суб'єктність стосується педагогічних працівників ПТНЗ, їхнього досвіду, потреб, установок, емоцій, волі, мотивів, особистісного сенсу в інформаційно-аналітичній діяльності, яку вони здійснюють як суб'єкти професійно-педагогічної діяльності.

Суб'єктність педагогічних працівників ПТНЗ в інформаційно-аналітичній діяльності виражається через:

усвідомлення ролі інформації в житті індивіда, особи, фахівця, функціонування професійно-технічних навчальних закладів;

знання і розуміння основних трактувань феномена інформації в інформаційному суспільстві та їх впливу на формування сучасної картини світу, на функціонування різних сфер суспільства і характер професійної діяльності педагогічних працівників у ПТНЗ;

готовність і здатність враховувати у своїй професійно-педагогічній діяльності закономірності інформаційних процесів і особливості їх прояву;

володіння навичками та вміннями аналізу, синтезу й оцінювання інформації з позицій її властивостей, професійної, практичної та особистісної значущості.

Будь-яку діяльність можна аналізувати в генетичному, структурно-функціональному і динамічному аспектах. В інформаційно-аналітичній діяльності педагогічних працівників ПТНЗ нас цікавлять останні два аспекти:

структурно-функціональний (аналіз діяльності «за одиницями» (Л.С. Виготський), при якій інформаційно-аналітична діяльність педагогічного працівника розкладається на одиниці теоретичного і практичного мислення. Виходячи з цього, за рівнем усвідомлення вона може бути свідомою і неусвідомленою, а за характером регулювання – довільною і мимовільною;

динамічний (психологічні механізми, що забезпечують «рух» самої інформаційно-аналітичної діяльності: мотивація; надситуативна активність; інтелект; творчість; установка; рефлексія, саморефлексія, самооцінювання й інші суб'єктні та діяльнісні прояви конкретного педагогічного працівника).

Таким чином, інформаційно-аналітичну діяльність треба розглядати як взаємодію і взаємовплив мотивації, практичного інтелекту, інтелектуаль-

них здатностей, життєвого, професійного та власне педагогічного досвіду, мудрості педагогічного працівника, інтуїції, творчості і його саморефлексії у процесі роботи з інформацією. Розумові процеси кожного педагогічного працівника, за рахунок інтуїції, інтелекту, креативності і саморефлексії, мають властивість саморозвитку й розширення ментального досвіду як сукупності взаємодіючих ментальних моделей. Саморефлексія у даному разі проявляється як звернення самої інформаційно-аналітичної діяльності до власних прийомів, технологій, засобів і знань у процесах аналізу–синтезу інформації.

Інформаційно-аналітична діяльність педагогічних працівників ПТНЗ – це складова їхньої професійно-педагогічної діяльності, яка характеризується цілеспрямованим пошуком, збором щодо, з одного боку, життєдіяльності й функціонування ПТНЗ як такого, а з іншого – професійно-педагогічної діяльності кожного педагогічного працівника та продуктивним її використанням для вирішення різних професійно-педагогічних завдань в умовах невизначеності (неповної інформації) як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності в системі професійно-технічної освіти.

Зміст інформаційно-аналітичної діяльності педагогічних працівників ПТНЗ треба розуміти як:

отримання з інформації про об'єкт (процес), що вивчається, представленої у вигляді деякої знакової системи, компонентів, які цікавлять їх, і перетворення у зручну для сприйняття форму;

отримання системних знань, у тому числі нових щодо професійно-педагогічної діяльності педагогічних працівників ПТНЗ як суб'єктів професійної діяльності

застосування і формування нових понять, знань та ментальних моделей (евристика: лінійності, раціональності, репрезентативності, доступності, формату, вірогідності, порівнянності і транзитивності, адитивності, негайної реакції, бінарності) педагогічних працівників ПТНЗ;

формалізацію ментальних моделей педагогічних працівників ПТНЗ;

застосування системи ментальних моделей для вирішення професійно-педагогічних проблем у своїй діяльності в ПТНЗ;

інтерпретацію результатів мислення, аналізу–синтезу, їх перетворення на певну модель, яку можна реалізувати у професійно-педагогічній діяльності;

формування системи педагогічних дій та виховного впливу на освітню систему і на її суб'єктів – учнів, батьків, колег.

В інформаційно-аналітичній діяльності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів можна виділити п'ять її універсальних етапів:

1. Мотиваційний етап.

ініціація інформаційно-аналітичної діяльності конкретного педагогічного працівника;

вибір мети в інформаційно-аналітичній діяльності і напрями дій педагогічного працівника по її досягненню;

2. Емоційно-вольовий етап:

регуляція і саморегуляція виконання дій;

перемикання (а в разі необхідності – припинення) дій;

3. Інтелектуально-технологічний етап.

Для даного етапу педагогічний працівник повинен: володіти практичними здатностями пошуку та аналізу інформації, її синтезу, порівняння, абстрагування, узагальнення і конкретизації, які передбачають розвиненість провідних якостей теоретичного і практичного інтелекту; мати певні уміння та здібності по оформленню обробленої інформації і її використанню в професійно-педагогічній діяльності. Для реалізації інтелектуально-технологічного етапу необхідно:

виокремити реальний об'єкт з довкілля, звертаючи особливу увагу на взаємодію системи із зовнішнім середовищем;

виділити елементи системи і спонукати їх взаємодію;

встановити взаємодію виявлених елементів системи, тобто визначити логічну структуру системи;

визначити властивості системи на основі виявлених елементів та їх взаємодії;

визначити мету системи;

визначити дії, що управляють системою, з метою приведення її в заданий педагогічним працівником «цільовий» стан;

4. Інформаційно-реалізаційний етап передбачає поведінку педагогічного працівника в професійно-педагогічній ситуації, що проявляється в знанні і практичному врахуванні особливостей поведінкових сценаріїв роботи з інформацією у педагогічному середовищі та в процесі реалізації педагогічних функцій у професійно-технічних навчальних закладах. Основна особливість цього етапу – використання результатів інформаційно-аналітичної діяльності для організації як своєї діяльності (суб'єкта професійно-педагогічної діяльності), так й організації та управління діяльністю інших суб'єктів – учнів. Даний етап має багато аспектів: творчий, конструктивно-проектувальний, моделювальний, управлінський, педагогічний, оцінно-діагностичний, експертний тощо.

5. Етап саморефлексії педагогічного працівника в інформаційно-аналітичній діяльності визначає його суб'єктність у професійно-педагогічній діяльності. Рефлексію і саморефлексію треба розглядати як вузлові психологічні механізми функціонування професійно-педагогічної діяльності на високому рівні, так як саме вони є базовою характеристикою психіки кожного педагогічного працівника.

Для якісної реалізації зазначених етапів доцільно дотримуватися таких основних принципів інформаційно-аналітичної діяльності:

цілеспрямованість: орієнтація на досягнення конкретних цілей, спрямованих на забезпечення професійно-педагогічної діяльності педагогічного працівника;

системність: комплексний аналіз інформації з урахуванням її системних зв'язків, з'ясування основних закономірностей і тенденцій, визначення місця у педагогічній системі професійно-технічної освіти;

актуальність: практична спрямованість досліджуваної інформації, своєчасність отримання та видача результатів інформаційно-аналітичної роботи у визначений термін, у зручному для адресата вигляді і формі;

активність: проведення інформаційно-аналітичної діяльності та видача її результатів, незалежно від користувачів;

ініціативність: визначення проблем, формулювання гіпотез їх розв'язання, обґрунтування методів і засобів їх доведення;

достовірність: врахування істинності вихідних даних аналізу, точності кількісних даних та розрахунків, ступеня об'єктивності й обґрунтованості висновків, оцінок, рекомендацій;

об'єктивність: неупереджене ставлення аналітика до дослідження і його результатів;

повнота: використання всієї наявної інформації для вирішення поставлених задач;

безперервність: постійний моніторинг ситуації, що забезпечує можливість планомірної та цілеспрямованої роботи з різною інформацією;

інформаційна насиченість: здатність чітко, логічно, лаконічно та аргументовано формулювати висновки і рекомендації;

альтернативність думки: аналіз інформації з різних джерел, її зіставлення, порівняння тощо;

гнучкість: швидка адаптація до обставин, що змінюються;

обґрунтованість: отримання аргументованих об'єктивних результатів.

Безумовно, ці принципи універсальні, вони потребують уточнення та доповнення, залежно від того, що є об'єктом і предметом інформаційно-аналітичної діяльності, а також від того, хто є суб'єктом інформаційно-аналітичної діяльності – керівник професійно-технічного навчального закладу і його заступники, викладачі спеціальних дисциплін, майстри виробничого навчання, методисти та інші суб'єкти ПТНЗ.

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити такі висновки:

1. Інформаційно-аналітична діяльність педагогічних працівників ПТНЗ є безпосередньою складовою їхньої професійно-педагогічної діяльності і характеризується цілеспрямованим пошуком, збором, експертною оцінкою,

аналізом, синтезом та обробкою різної інформації, що стосується їхньої професійно-педагогічної діяльності, і продуктивним її застосуванням для вирішення педагогічних проблем в умовах невизначеності (неповної інформації) у своїй діяльності;

2. Інформаційно-аналітична діяльність кожного педагогічного працівника має свою індивідуальну технологію, яка дає йому змогу вирішити перелік таких орієнтовних завдань:

підвищити культуру своєї інформаційно-аналітичної діяльності;

співвідносити функції обґрунтування і педагогічних дій (експертиза, планування, організація, керівництво й контроль) в межах своєї професійно-педагогічної діяльності;

забезпечувати взаємозв'язок функцій професійно-педагогічної діяльності педагогічних працівників на основі здійснення їхньої власної інформаційно-аналітичної діяльності в ПТНЗ;

будувати й обґрунтовувати послідовність інформаційно-аналітичної діяльності;

3. Має існувати система інформаційно-аналітичного забезпечення професійно-педагогічної діяльності педагогічних працівників за цільовим та забезпечувальним блоками, що регламентує:

канали отримання і доведення до педагогічних працівників необхідної інформації;

систему узагальнення отриманої інформації за відповідними напрямками професійно-педагогічної діяльності;

виявлення нижньої і верхньої меж інформаційних потоків у здійсненні інформаційно-аналітичної діяльності у своїй професійно-педагогічній діяльності;

визначення номенклатури інформації за цільовим і забезпечувальним блоками для здійснення інформаційно-аналітичної діяльності як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності;

4. Є необхідність оволодіння педагогічними працівниками електронним і програмним варіантами технологій інформаційно-аналітичної діяльності, які сприяють її здійсненню на основі сучасних інформаційних технологій і комп'ютерної техніки, що дає можливість забезпечувати:

технологізацію інформаційно-аналітичної діяльності, тобто застосування природного оптимального алгоритму роботи з інформацією;

інформатизацію інформаційно-аналітичної діяльності, тобто використання інформаційно-комунікаційних засобів для роботи з інформацією в управлінській діяльності;

уніфікацію інформаційно-аналітичної діяльності, а саме: приведення до одноманітності роботи з інформацією в системі управління професійним навчальним закладом;

5. Необхідно конкретизувати зміст поняття «інформаційно-аналітична компетентність» щодо інформаційно-аналітичної діяльності кожної категорії педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів (керівників, викладачів спеціальних дисциплін, майстрів виробничого навчання, методистів та ін.) й одночасно дбати про його уніфікацію.

Основні характеристики інформаційно-аналітичної компетентності в руслі суб'єктно-діяльнісного підходу педагогічного працівника ПТНЗ такі:

ціннісно-мотиваційна характеристика педагогічного працівника ПТНЗ, яка характеризує його ставлення до інформаційно-аналітичної діяльності та визначає її мотивацію;

когнітивна – знання про роль і місце інформації в професійно-педагогічній діяльності та знання цілей, змісту, технологій, засобів і результату інформаційно-аналітичної діяльності в інформаційному суспільстві взагалі та у своїй професійно-педагогічній діяльності зокрема;

діяльнісна – здатність і професійна готовність працювати на певному рівні, що проявляється в процесі професійно-педагогічної діяльності;

технологічна – здатність і готовність працювати на сучасних засобах мікропроцесорної техніки та використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні засоби й технології у професійно-педагогічній діяльності;

функціональна – здатність педагогічного працівника кваліфіковано здійснювати свою професійно-педагогічну діяльність згідно з посадовими компетенціями, а також припускає наявність певного професійного потенціалу, який може бути перенесений на інші сфери;

має одночасно динамічний і статичний характер;

певна закрыта система, оскільки належить до конкретного професійно-педагогічного середовища в системі ПТО і стосується діяльності конкретного педагогічного працівника;

активна суб'єктна позиція, коли педагогічний працівник знає й усвідомлює свої посадові компетенції і здатний їх реалізувати з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних засобів та технологій;

характеризує міру включення педагогічного працівника як суб'єкта професійного буття в професійно-педагогічну діяльність у системі ПТО.

Інформаційно-аналітична компетентність (ІАК) педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів. Констатуємо певну активність науковців і практиків у дослідженні різних компонентів професійної компетентності суб'єктів ПТО, зазначимо, що проблема розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ як важливої складової їх професійно-педагогічної діяльності практично не досліджена. Науковцями розглянуто такі аспекти:

інформаційно-аналітична діяльність фахівців (В.Б. Биков [18], Ю.С. Брановський [21], Н.І. Гендіна [34], Ю.С. Зубов [55], В.А. Минкіна [91], Н.А. Сляднева [126] та ін.);

формування інформаційно-аналітичних умінь у педагогів (В.І. Загвязінський [52], Е.Н. Карпенко [64], Т.Е. Климова [67], О.Я. Найн [97] та ін.);

інформаційно-аналітична компетентність майбутніх фахівців (В.І. Омельченко [101] й ін.);

інформаційно-аналітична компетентність педагогів (Т.М. Єлканова [48], О.В. Назначило [96], А.М. Оробинський [102] та ін.);

інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників у системі професійно-технічної освіти (Н.О. Величко [25], Т.В. Волкова [29], Л.А. Майборода [84], Л.М. Петренко [104], І.М. Савченко [118], В.В. Ягупов [146, 147] та ін.).

У своїх працях дослідники підкреслюють наявність аналітики практично в усіх сферах професійної діяльності і наголошують, що вона є передумовою прийняття певних раціональних рішень у професійній діяльності. Наприклад, у фахівців дослідники виокремлюють такі основні професійно важливі риси, що входять, на нашу думку, до змісту їхньої інформаційно-аналітичної компетентності:

«аналітичність мислення, здатність до прогнозування ситуацій і результатів діяльності» [91, с. 94];

«здатність відбирати, систематизувати, аналізувати та узагальнювати інформацію» [8, с. 331];

«здатність розкласти проблему на складові частини, визначити і чітко формулювати головні в даний період діяльності системи, визначити значущість кожного зі змінних чинників, умов, проміжних результатів і таким чином, здійснювати комбінацію складових елементів з метою прийняття рішення з даної проблеми; здатність до дослідження суперечностей у спостережуваних фактах, зіставлення різних явищ і виявлення характеру зв'язку між цими явищами» [141, с. 2].

Ці положення актуальні для всіх педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів як суб'єктів інформаційно-аналітичної діяльності. Вважаємо, що основу інформаційно-аналітичної діяльності всіх суб'єктів професійно-педагогічної діяльності складають:

розуміння ролі інформації у життєдіяльності як особи, так і суспільства; знання феномена та призначення інформації в інформаційному суспільстві й професійній діяльності фахівця, а також її впливу на формування сучасної картини світу;

здатність сприймати інформацію, опрацювати її та враховувати у своїй професійно-педагогічній діяльності як суб'єкта системи ПТО;

здатність до аналізу та оцінювання фахової і професійної інформації для цілеспрямованого використання її у своїй професійно-педагогічній діяльності в ПТНЗ.

Отже, спостерігаємо логічний і змістовий взаємозв'язок між такими поняттями: «діяльність педагогічного працівника ПТНЗ» → «професійно-педагогічна діяльність педагогічного працівника ПТНЗ» → «інформація» → «аналіз» → «аналітична діяльність» → «синтез» → «синтетична діяльність» → «інформаційно-аналітична діяльність» → «компетентність» → «інформаційно-аналітична компетентність педагогічного працівника».

Ключовим елементом у цьому ланцюжку є інформаційно-аналітична діяльність педагогічного працівника професійно-технічного навчального закладу, готовність і здатність якого визначається нами поняттям «інформаційно-аналітична компетентність педагогічного працівника».

У наукових працях українських науковців наголошується на важливості процесів одержання, нагромадження, обробки й передачі інформації в інформаційно-аналітичній діяльності, наприклад, керівником для ухвалення обґрунтованих і виважених рішень:

інформаційно-аналітична діяльність дає змогу зібрати дані в цілісну картину про те, що відбувається, і спрогнозувати на перспективу дії різних чинників, структур і груп інтересів [11, с. 7];

аналітична діяльність забезпечує інформацією усі етапи управлінського циклу: підготовку, прийняття рішень і контроль за їх реалізацією [128, с. 27];

інформаційно-аналітична робота забезпечує стадії визначення проблем системи управління та їх аналіз; підготовку і прийняття управлінського рішення; контроль за його виконанням та оцінку ефективності [121, с. 7].

Інформаційно-аналітична діяльність педагогічного працівника ПТНЗ – це складова його професійно-педагогічної діяльності, яка характеризується цілеспрямованим пошуком, збором, експертною оцінкою, аналізом та опрацюванням різної інформації. Успішність інформаційно-аналітичної діяльності зумовлена рівнем сформованості (розвиненості) інформаційно-аналітичної компетентності, зміст якої, на думку Н.А. Зінчук, визначається такими складовими, як:

професійна мотивація щодо формування і подальшого розвитку даної компетентності (мотиви, інтереси, потреби, ціннісні та смислові орієнтації, спрямованість особистості);

рівень необхідних і достатніх знань, умінь та навичок;

первинний досвід професійної діяльності у заданому напрямі;

акмеологічні аспекти, що передбачають стійку потребу в саморозвитку, самовдосконаленні та сформовану рефлексивну діяльність як чинник успішності особистісного моніторингу власного професійного зростання [54].

Сформованість інформаційно-аналітичної компетентності дає змогу кожному педагогічному працівнику професійно-технічного навчального закладу успішно вирішувати свої посадові обов'язки, що в загальному передбачають:

- пошук, збір і аналіз інформації, у тому числі документів;
- опрацювання інформації з різних джерел;
- моніторинг нормативно-правової, навчально-методичної, професійної, фахової та іншої інформації щодо життєдіяльності і професійної діяльності педагогічного колективу професійно-технічного навчального закладу;
- експертну оцінку отриманої інформації;
- підготовку матеріалів для публічної комунікації та міжособистісної взаємодії з різними суб'єктами: педагогами, учнями, вищестоящими інстанціями;
- комунікативно-інформаційне забезпечення проведення навчально-виховних заходів.

Зокрема, керівник професійно-технічного навчального закладу проводить таку роботу для вирішення організаційно-управлінських завдань:

1) інформаційно-аналітичних: системний аналіз стану справ у ПТНЗ як суб'єкта освітньої діяльності;

2) діагностико-інформаційних: здійснення моніторингу стану справ у ПТНЗ як суб'єкта освітньої діяльності, з'ясування ефективності функціонування його структур і підсистем: навчальних, виховних, культурно-побутових, навчально-виробничих, кадрових, економіко-фінансових тощо. Усі моніторингові заходи складають систему дій і лежать в основі управлінської діяльності керівника ПТНЗ. Моніторингова інформація потрібна, насамперед, для об'єктивного оцінювання стану справ у професійно-технічному навчальному закладі як у цілому, так і в його структурних підрозділах та їх прогнозування на перспективу;

3) статистико-аналітичних: кількісне узагальнення отриманих даних, що дають підставу науково обґрунтувати конкретну інформацію, яка стосується функціонування ПТНЗ та його різних структур;

4) консультативно-інформаційних: аналіз і вивчення нормативно-правових та інших документів, матеріалів і даних, що стосуються функціонування системи професійно-технічної освіти, професійної підготовки фахівців конкретного напрямку та визначення специфіки їхньої фахової підготовки, впровадження їхніх вимог у навчально-виховну і виробничу практику ПТНЗ.

Аналітична діяльність потребує від керівника ПТНЗ вирішення і такого мінімального комплексу прикладно-дослідницьких завдань, як:

оцінювання стану навчально-виховного процесу в ПТНЗ та його складових – виховного, освітнього, розвивального, навчально-виробничого, кадрового тощо;

оцінювання фінансово-економічного стану ПТНЗ, виокремлення в ньому проблемних ситуацій та їх якісний, кількісний і порівняльний аналіз;

оцінювання кількості і фаховості педагогічних працівників та інших суб'єктів життєдіяльності ПТНЗ;

визначення пріоритетних напрямів управлінської діяльності, проблемних ситуацій і виокремлення ймовірних напрямів їх вирішення.

Отже, аналітична діяльність із наукової сфери переходить у прикладну – управлінську діяльність керівника, яка неможлива без прогнозування, проєктування, програмування та моделювання. За її висновками створюється модель вирішення певного управлінського завдання.

Можна виокремити такі особливості аналітичної діяльності керівника професійно-технічного навчального закладу:

по-перше, вона з інструменту наукового пізнання перетворюється на інструмент опрацювання різної інформації, тобто стає мінімальною необхідністю для успішного управління на сучасному ринку освітніх послуг;

по-друге, вона спрямована як на комплексне оцінювання стану справ у ПТНЗ, так і на оцінювання окремих напрямів його функціонування;

по-третє, аналітичне мислення керівника професійно-технічного навчального закладу завжди спрямоване на певний практичний об'єкт, наприклад, на моніторинг якості надання освітніх послуг педагогічними працівниками ПТНЗ;

по-четверте, вона виконує певну наукову функцію, оскільки дає можливість науково прогнозувати розвиток певних процесів і явищ у життєдіяльності професійно-технічного навчального закладу як суб'єкта надання освітніх послуг, своєчасно з'ясовувати певні «критичні аспекти та вузли» у функціонуванні ПТНЗ та напрями їх усунення.

Аналітичну компетентність керівника ПТНЗ як необхідну передумову його успішної аналітичної діяльності треба розуміти як здатність і готовність вирішувати різноманітні аналітичні завдання наукового, дослідницького, управлінського, педагогічного, кадрового та іншого спрямування, що забезпечують ефективність моделювання, конструювання і програмування практичного вирішення різних проблем у ПТНЗ, у тому числі управлінських. Вона є інтегральною складовою інформаційно-аналітичної компетентності керівника ПТНЗ, що, в свою чергу, є важливою складовою його управлінської компетентності.

Інформаційно-аналітичну компетентність різних категорій педагогічних працівників ПТНЗ ми розуміємо:

по-перше, як складову їхньої професійно-педагогічної компетентності як суб'єктів системи професійно-технічної освіти;

по-друге, як здатність і готовність до інформаційно-аналітичної діяльності як суб'єктів професійно-педагогічної в системі ПТО, що має певну специфіку. Інформаційно-аналітична діяльність є різновидом професійної

діяльності фахівця ПТНЗ, і спрямована не стільки на здатність знаходити, оцінювати і використовувати певну інформацію у своїй професійній діяльності, скільки на здатність її аналізувати, оцінювати та структурувати інформацію, володіти сучасними методами, формами і засобами її опрацювання, прогнозувати на основі опрацьованої інформації розвиток певних явищ і процесів у ПТНЗ та, найголовніше, – зробити її придатною для «споживання» іншими суб'єктами – насамперед, учнями ПТНЗ.

Отже, *інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників ПТНЗ* – це безпосередня складова їхньої професійно-педагогічної компетентності, що включає інформаційно-аналітичні знання, навички, вміння, здатності, професійно важливі якості, особистий досвід у сфері пошуку, оцінювання, використання, збереження, аналізу, оформлення й передачі інформації за допомогою різних засобів, методів і форм професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ, що дає змогу оперативно орієнтуватися в інформаційному просторі ПТНЗ, брати активну участь у його формуванні, а також успішно реалізовувати інформаційно-аналітичну функцію як суб'єктів професійно-педагогічної діяльності в системі ПТО.

Як підсистема інформаційної культури педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів ця компетентність визначається рівнем їхньої методологічної, методичної, професійної, фахової та управлінської видів підготовленості, інформаційно-аналітичним досвідом й індивідуальними здатностями, мотивованим прагненням до постійного самовдосконалення і, водночас, відповідальним ставленням до процесів знаходження, обробки та передачі різної інформації. Її змістове наповнення зумовлене системою посадових компетенцій педагогічних працівників у системі ПТО та особливістю сьогодення – прийняття рішень педагогічними працівниками відбувається в умовах ринкової економіки, часто – в умовах невизначеності й мінливості, жорсткої конкуренції за вступників між різними навчальними закладами. У таких ситуаціях інформація набуває значення не лише корисного ресурсу, а й важливого затребуваного продукту для успішної професійної, фахової та особистісної самоактуалізації і якісної реалізації посадових компетенцій у системі ПТО.

1.3. Характеристика поняттєво-термінологічного апарату дослідження інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів

Для з'ясування суті інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів необхідно чітко визначити суть тих ключових понять і категорій, які використовуються

для визначення змісту даної компетентності. Навіть короткий аналіз поняття «інформаційно-аналітична компетентність», котре вживається у професійній педагогіці, свідчить про відсутність послідовності та чіткої методологічної обґрунтованості в його визначенні. Наукових джерел, в яких маються чіткі визначення цього поняття, обмаль.

Так, І. А. Абрамова, визначаючи зміст поняття «інформаційно-аналітична компетентність» щодо студентів вищих навчальних закладів, з'ясувала, що дослідники, як правило, виокремлюють інформаційно-аналітичну та аналітичну компетентність майбутніх фахівців у структурі їхньої професійної компетентності. Вона вважає, що інформаційно-аналітична компетентність пов'язана зі здійсненням аналітичної діяльності як виду майбутньої професійної діяльності студентів інженерних факультетів вищих навчальних закладів аграрного профілю. На думку дослідниці, аналітична компетентність цих фахівців ґрунтується на самоактуалізації аналітичної діяльнісної позиції та має стати характеристикою рівня підготовленості випускника до виконання аналітичної діяльності на сільськогосподарських підприємствах, що включає особистісну складову (намагання до самоактуалізації аналітичної діяльнісної позиції), веде до усвідомлення різниці між діяльністю та компетентністю [2]. Проте дослідниця, по-перше, не дала чіткого визначення змісту поняття «інформаційно-аналітична компетентність»; по-друге, у зміст цього поняття вона включає особистісну складову, а не професійно важливі якості.

Досить багато публікацій і дисертаційних досліджень із проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності (М.К. Абрамов [1], Р.С. Ягодін [1] та ін.), інформаційної культури співробітників органів внутрішніх справ (І.С. Мальцева [86] та ін.), інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської діяльності органів внутрішніх справ (А.Д. Ульянов [131] та ін.), інформаційно-аналітичної культури (І.В. Седова [119] та ін.).

Так, на думку І.В. Седової [119], інформаційно-аналітична культура бакалавра економіки є частиною його професійної культури і засвідчує досвід повсякденної раціональної аналітичної діяльності, яка здійснюється на основі ціннісних пріоритетів, що допомагає забезпечувати її осмислення, доцільність і оперативність реалізації в інформаційно-аналітичних процесах з використанням сучасних технологій та устаткування при вирішенні професійних завдань. Основними компонентами цієї культури є ціннісно-орієнтовний (загальноприйняті моральні принципи і юридичні норми використання інформації; цілі, значення, сенси й форми інформаційно-аналітичної діяльності); проектувально-операціональний (здатність виконувати певні операції щодо аналізу даних, порівнювати отримані результати для проектування подальших дій, визначати найбільш доцільні); аналітико-інструментальний (знання способів аналізу та методів опрацювання інформації, використання

комп'ютерних технологій, спеціальних програмних ресурсів, засобів обробки даних і графічних редакторів тощо) [5, 30].

Результатом інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської діяльності органів внутрішніх справ є управлінське рішення, спрямоване на виконання оперативно-службових задач. Основними етапами інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської діяльності є такі:

інформаційний (збір, опрацювання й видача інформації);

аналітичний (з'ясування позитивних і негативних тенденцій в аналізованій ситуації);

прогнозний (прогнозування діяльності);

підсумковий (підготовка висновків і рекомендацій щодо майбутніх дій) [131, с. 38].

Істотним позитивом цих досліджень є те, що в них поєднується управлінська діяльність та її інформаційно-аналітичне забезпечення, а недоліком є те, що не дається чіткого визначення поняття «інформаційно-аналітична компетентність».

Частково ця проблема розглядається у дисертації О. Гайдамак, яка досліджує розвиток інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього магістра фізико-математичної освіти в умовах реалізації магістерської програми. Вона вважає, що інформаційно-аналітична компетентність, будучи частиною професійної компетентності фахівця у сфері освіти, характеризує його готовність до вирішення професійних задач за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій на основі семантичного опрацювання інформації в умовах інформаційного середовища, яке швидко змінюється [33]. Недоліком цієї дисертації є відсутність чіткого визначення базового поняття – «інформаційно-аналітична компетентність».

Більш оптимальне визначення дає О. Назначило, яка досліджує розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогів у процесі набуття безперервної професійної педагогічної освіти. Під такою компетентністю тут розуміється інтегративна характеристика особистості педагога, яка відображає його готовність і здатність ефективно здійснювати пошук, збір, аналіз, аналіз та опрацювання інформації у процесі вирішення професійних і науково-дослідницьких задач. У структурному плані інформаційно-аналітична компетентність педагогів, на її думку, є цілісною єдністю когнітивного (система теоретичних і технологічних знань), операційного (система інформаційно-аналітичних умінь) та рефлексивного (самооцінка, самоаналіз, самопроєктування та самоуправління) компонентів, які взаємодіють між собою за типом координації та субординації [96]. Проте, по-перше, поняття «інформаційно-аналітична компетентність педагогів» не може бути інтегративною характеристикою особистості, оскільки поняття «особистість» стосується ін-

тегральної соціальної якості людини, а інформаційно-аналітична компетентність – педагога-фахівця. По-друге, надто примітивною виглядає структура інформаційно-аналітичної компетентності педагога – це когнітивний, операційний і рефлексивний компоненти.

У вітчизняній педагогіці проблему інформаційно-аналітичної компетентності щодо керівників професійно-технічних навчальних закладів системно досліджує Л. Петренко. На її думку, «інформаційно-аналітична компетентність керівника професійно-технічного навчального закладу – це системна багатфакторна поліфункціональна якість, що характеризується набором інформаційних і аналітико-синтетичних знань, умінь, навичок, способів мислення і ставлень, що дає змогу виявляти і вирішувати проблеми, характерні для управлінської діяльності в системі професійно-технічної освіти» [104, с. 53]. Ключовим у цьому визначенні є поняття «якість». Напевно, зводити інформаційно-аналітичну компетентність керівника тільки до якості не можна, оскільки, з одного боку, будь-яка професійна компетентність включає професійно важливі якості (отже, за Л. Петренко, якість складається з якості), а з іншого – недостатньо виокремлено зміст інформаційно-аналітичної компетентності керівника.

Одностайності науковців щодо розуміння змісту поняття «інформаційно-аналітична компетентність» немає, що пов'язано, на нашу думку, насамперед, з відсутністю одностайності в розумінні ключових понять компетентнісного підходу в освіті – «компетенція» і «компетентність». У зв'язку з цим співвідношення термінів «компетенція» і «компетентність» у контексті нашого дослідження являє значний науковий інтерес, оскільки, незважаючи на величезну кількість наукових і навчально-методичних праць щодо компетентнісного підходу в освіті, у тому числі педагогічних, мають місце різні підходи до розуміння змісту цих понять, їх неоднозначне тлумачення, сприйняття як синонімів. Звичайно, така ситуація не задовольняє як учених, так і практиків, оскільки вносить істотну плутанину в розуміння смислу такого підходу.

Витоки плутанини містяться в історії виникнення та становлення компетентнісного підходу. Хоча компетентнісний підхід не є новим для вітчизняної професійної педагогіки і психології, оскільки ще за радянських часів, починаючи з 1970-х років, у процесі обґрунтування різних систем професійної освіти використовувалися поняття «компетенція» та «компетентність» як для позначення кінцевого результату набуття особою професійної освіти, так і для характеристики різних властивостей особи фахівця, сформованих у процесі набуття професійної освіти.

Але чіткому обґрунтуванню суті й змісту поняття «професійна компетентність» не сприяють різні розуміння та тлумачення понять «компетенція» і «компетентність», що ми бачили й раніше, у процесі аналізу поняття «інфор-

маційно-аналітична компетентність» сучасними дослідниками. Останні ці поняття часто змішують і використовують так, що вони інколи сприймаються науковцями та практиками освіти навіть як синоніми, а це, на наше тверде переконання, є необґрунтованим як у змістовому і смисловому аспектах, так і в методологічному плані.

При визначенні змісту і сенсу понять «компетенція» і «компетентність» треба враховувати, що компетентнісний підхід прийшов у сферу нашої освіти зі світової освітньої теорії і практики. У зв'язку з цим використовувана сучасними дослідниками термінологія компетентнісного підходу має сліди вдалих, а також і невдалих, а деколи й помилкових перекладів понять «competency» і «competence» з англійської мови. Джерелами таких перекладів служать не лише технічні помилки і наявність різних нюансів у тлумаченні та використанні цих понять в американському і британському варіантах англійської мови, а й відмінності в трактуванні компетентнісного підходу в американській і європейській педагогіці.

Походження понять, які складають основу компетентнісного підходу, зводиться до адекватного перенесення на російсько-, україномовний ґрунт понять, що вкладаються в англійські поняття «competence» і «competency». Насамперед, необхідно розібратися в змісті англійських понять у різних контекстах. Витоки застосування терміна «competence» відшукуються у статті Р. Уайта «Motivation reconsidered: the concept of competence», в якій автор вперше його використовував в психологічному дискурсі [153].

Іншою помітною віхою є стаття Д. Макклелланда «Testing for Competence Rather Than for 'Intelligence», в якій особлива увага звертається на тестування компетентності, а не інтелектуальності людини [152].

Аналіз взаємозв'язку понять «навчання» і «компетентність» в освітній сфері здійснений Л. Холмсом (Decontaminating the concepts of «learning» and «competence»: education and modalities of emergent identity») [151].

Поняття «competence», «competency» в англійській літературі, як правило, позначають такі якості фахівця:

компетентності характеризують працівника як суб'єкта професійної діяльності (суб'єктна компетентність або професійна суб'єктність фахівця) (competencies);

компетентності демонструють певні професійні навички та вміння фахівця, які можна спостерігати і виміряти (competencies);

компетентності є умовою ефективної роботи, тобто робота людини як фахівця, який має компетентність, повинна бути значно кращою, ніж робота людини без неї (competencies);

компетентність стосується поведінки і діяльності фахівця, яку можна диференціювати: успішність—неуспішність виконання (competency);

компетентність передбачає сукупність здатностей фахівця перетворювати і переносити професійні навички та вміння з однієї області діяльності в іншу (competence);

компетентності не можуть бути зведені лише до роботи, і фахівець повинен їх проявляти мимохіть (competences).

Таким чином, поняття «competence» означає «мотивовані здатності», а «competency» – «поведінку, що приводить до досягнення мети».

У вітчизняній педагогічній науці можна виділити такі інтерпретації поняття «компетентність»:

сукупність компетенцій фахівця, актуалізованих у певних видах діяльності;

узагальнені вміння, що мають діяльнісний характер і поєднанні з предметними вміннями та знаннями в конкретних областях;

здатність працювати «зі знанням справи»;

володіння певними знаннями, навичками, вміннями, досвідом і професійно важливими якостями, що дають змогу приймати правильні рішення й успішно їх реалізувати;

комплексний потенціал фахівця, що забезпечує можливість його успішної діяльності;

актуальна якість особи, яка свідчить про міру володіння відповідними компетенціями;

відповідність фахівця вимогам, які пред'являються до нього, тощо.

Безумовно, у цих визначеннях є досить обґрунтовані думки, які перемішуються, на жаль, з хибними твердженнями і положеннями. Головний недолік – вони системно не розкривають усі сутнісні характеристики компетентності, до яких чимало дослідників включають такі :

компетентність виражає значення традиційної тріади «знання, уміння, навички» і служить сполучною ланкою між її компонентами. У зв'язку з цим дослідники визначають це поняття в широкому сенсі як поглиблене знання предмета або освоєне вміння;

компетентність передбачає постійне оновлення знань, володіння новою інформацією для успішного вирішення професійних завдань зараз і в цих умовах;

компетентність включає як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти.

Знову ж таки, тут є досить обґрунтовані твердження, але, водночас, не виокремлені основні, сутнісні аспекти компетентності, наприклад, ціннісно-мотиваційний, праксеологічний і суб'єктний, а в деяких видах професійної діяльності необхідно враховувати і емоційно-вольовий складник. Наприклад, суб'єктний аспект ми вважаємо інтегральним елементом будь-якої компе-

тентності, особливо педагогічної, що виражає рівень власної активності педагога щодо актуалізації, застосування, збереження й поповнення психологічної компетентності. Він включає:

актуалізацію суб'єктних проявів у професійній компетентності (створення образу «Я – суб'єкт психологічної компетентності»; конструювання шляхів опанування психологічною компетентністю; виокремлення аспектів можливого самопрояву в діяльності та в її результатах; наповнення цього образу й актуалізація готовності до саморозвитку);

напрацювання задач самореалізації психологічної компетентності в майбутній діяльності (уявлення результату в майбутній діяльності; визначення етапів його досягнення; виокремлення основних аспектів самореалізації на шляху від мети до результату; формулювання задач самореалізації в майбутній діяльності);

самоактуалізацію та самореалізацію психологічної компетентності в конкретних видах педагогічної діяльності (створення образу результату в конкретному виді педагогічної діяльності; визначення шляхів його досягнення; виокремлення основних компонентів шляхів досягнення результату; побудова та здійснення дій щодо реалізації запланованого);

аналіз, оцінку й облік результатів самоактуалізації і самореалізації психологічної компетентності (виокремлення результатів самоактуалізації та самореалізації; зіставлення виокремлених результатів із запланованими раніше задачами; оцінка розходжень між поставленими задачами та отриманими результатами; планування шляхів реалізації досягнутого і реалізації того, що вдалося досягнути).

Цей простий аналіз змісту суб'єктного компонента психологічної компетентності педагога свідчить про те, яку інтегральну роль він відіграє у змісті компетентності. Можна наголосувати про те, що без формування та актуалізації цього компонента всі інші компоненти будь-якої компетентності залишаться без актуалізації та реалізації.

Різномісний у розумінні змісту і структури компетентності призводить до різного тлумачення професійної компетентності фахівця:

як поглиблене знання предмета чи засвоєні вміння (В. Ландшеер [80]);

як готовність до здійснення професійної діяльності і здатність робити необхідні для цього дії (Ю.В. Варданян [23]);

як гармонійне поєднання знань, умінь і навичок, а також способів виконання професійної діяльності (Л.М. Мітіна [92]);

як здатність до актуального виконання діяльності (М.А. Чошанов [139]) тощо.

Так, М. Чошанов [139] наголошує, що основним показником рівня кваліфікації сучасного фахівця є його професійна компетентність. Останнім

часом цей термін частіше став з'являтися в нашому лексиконі. Особливого смислу він набуває в понятійному апараті професійної педагогіки. Задля справедливості наголосимо, що поки що термін «компетентність» у вітчизняній професійній педагогіці здебільшого використовується інтуїтивно, для визначення достатнього рівня кваліфікації та професіоналізму фахівця. Проте термін має низку переваг. По-перше, він одним словом виражає значення традиційної тріади «знання, вміння, навички». По-друге, – це головне – він більш доцільний для опису реального рівня підготовленості фахівця – випускника професійної школи. По-третє, компетентного фахівця відрізняє здатність серед множини рішень вибрати найбільш оптимально, аргументовано відхилити хибні з них, мати критичне мислення. По-четверте, компетентність передбачає постійне оновлення знань, оволодіння новою інформацією для успішного вирішення професійних задач у даний час і в даних умовах. По-п'яте, компетентність включає як змістовий (знання), так і процесуальний (уміння) компоненти. Інакше кажучи, сучасна компетентна людина має не тільки розуміти суть проблеми, а й уміти її вирішувати практично, тобто володіти методом («знання плюс уміння») рішення. Причому, залежно від конкретних умов вирішення проблеми, компетентний фахівець може використовувати той чи інший метод, найбільш доцільний за даних умов.

Наступна проблема – це структура професійної компетентності педагога, в яку більшість дослідників включають, окрім професійних знань та вмінь, цінності, здатності, професійно важливі якості, досвід діяльності й готовність до саморозвитку в педагогічній діяльності. Таке розуміння в цілому досить повне, оскільки в основному відображає універсальну структуру професійної компетентності узагальненого фахівця.

Водночас цілі і специфіку педагогічної діяльності не можна звести до простої структури. Так, А. Маркова типологізувала поняття «професійна компетентність педагогів» і систематизувала його зв'язки з іншими поняттями. Вона вважає, що праця педагога містить п'ять сторін, які відображають процес праці (здійснення педагогічної діяльності, педагогічного спілкування, самореалізація педагога), результат праці (навченість і вихованість вихованців) і складають основу п'яти блоків професійної компетентності педагога. Кожна сторона праці педагога має такі складові:

- 1) професійні психологічні та педагогічні знання;
- 2) професійні педагогічні вміння;
- 3) професійні психологічні позиції, які вимагаються від нього як від педагога;
- 4) особистісні особливості, що забезпечують опанування педагогом професійними знаннями та вміннями.

Знання й уміння сприймаються як об'єктивні характеристики праці педагога, а позиції та особистісні особливості – як суб'єктивні характеристики [88].

Л. Мітіна у структурі педагогічної (психолого-педагогічної) компетентності виокремлює три підструктури:

1) діяльнісну (знання, уміння, навички та індивідуальні способи самостійного й відповідального здійснення педагогічної діяльності);

2) комунікативну (знання, вміння, навички та способи творчого педагогічного спілкування);

3) особистісну (потреба в саморозвитку, а також знання, вміння, навички та принципи розвитку особистості дитини) [93].

На думку М. Лук'янової, компетентність педагога складається з єдності професійного й особистісного компонентів педагогічної діяльності. Основними компонентами психолого-педагогічної компетентності педагога, на її думку, є три блоки:

1) основний – професійно важливі якості;

2) психолого-педагогічна грамотність;

3) психолого-педагогічні вміння [82].

Безумовно, нас цікавить варіант структури компетентності, даний Н. Кузьміною щодо педагога професійної школи. Вона виокремлює такі складові основних елементів педагогічної компетентності:

спеціальну компетентність у сфері навчальної дисципліни, яку педагог професійної школи викладає;

методичну компетентність в області способів формування знань, умінь та навичок у тих, хто вчиться;

психолого-педагогічну компетентність у сфері мотивів, здатностей та спрямованості тих, хто вчиться;

рефлексію педагогічної діяльності чи аутопсихологічну компетентність [77].

Отже, навіть такий стислий аналіз структури професійної педагогічної компетентності чи професійно-педагогічної компетентності педагогічних працівників свідчить про те, що в педагогічній науці немає однастайності її розуміння та структурування.

Професійна компетенція розуміється більшістю дослідників як коло поважаєнь фахівця у професійній діяльності. Такий підхід цілком обґрунтований і методологічно правильний, оскільки знімає плутанину в компетентнісному підході. Але водночас досить поширений, на нашу думку, такий хибний підхід: професійна компетенція трактується як здатність актуалізувати накопичені знання і вміння, а також способи і засоби досягнення намічених цілей і використовувати їх у процесі реалізації своїх професійних функцій, тобто плутається з поняттям «професійна компетентність». Один з

таких прикладів щодо педагогів міститься у дисертації Т. Туркіної, на думку якої, структура професійної компетентності педагога представлена сукупністю компетенцій – загальнопедагогічної, спеціальної, технологічної (діяльницької), комунікативної та рефлексивної [130].

Таким чином, визначенню компетентнісного підходу в професійно-технічній освіті заважають, з одного боку, незавжди вдалі змістові і смислові кореляції між поняттями «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність фахівця» та «професійно-педагогічна компетентність педагога професійного навчання», які безпосередньо пов'язані та взаємозумовлені, а з іншого – спрощене розуміння вимог самого компетентного підходу до інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників системи професійно-технічної освіти. Для подолання цих розбіжностей і методологічних упущень щодо обґрунтування інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників системи ПТО зробимо такі висновки:

1. Поняття «компетенція», «компетентність» і «компетентний» у логічному, змістовому і смисловому аспектах взаємозумовлені, оскільки взаємопов'язані і безпосередньо між собою змістово корелюються. Первинним тут є, безумовно, поняття «компетенція», яке безвідносно, не має якісних характеристик, оскільки існує відносно певної посади, наприклад, майстра виробничого навчання. Усі інші поняття, які походять від нього, – «компетентність» і «компетентний» – мають якісні характеристики і, відповідно, формуються у процесі отримання майбутнім майстром виробничого навчання загальної та професійної освіти та актуалізуються, розвиваються і вдосконалюються у процесі його професійно-педагогічної діяльності в системі ПТО.

2. Поняття «професійна компетентність», особливо «спеціальна компетентність», характеризують якісну сторону підготовленості конкретної особи як суб'єкта професійної діяльності до зайняття певної посади, наприклад, майстра виробничого навчання, професійно-педагогічна компетентність якого формується у процесі здобуття професійної освіти. Він повинен мати, яка правило, вищу або середньо-технічну освіту та робітничу кваліфікацію (за профілем), як мінімум, на розряд (клас, категорію) вищу, встановлену для випускника професійно-технічного навчального закладу з відповідної професії. Зокрема, майстер з водіння транспортних засобів повинен також мати трирічний стаж роботи на відповідних категоріях транспортних засобів та свідоцтво про проходження підготовки за методикою навчання водінню за встановленими програмами. Майстер, який не має педагогічної освіти, повинен пройти підготовку на курсах підвищення кваліфікації та здати залік з основ педагогіки, психології і методики виробничого навчання, а також охорони праці.

Отже, поняття «професійна компетентність майстра виробничого навчання» безпосередньо пов'язане з поняттям «компетенції майстра виробничого навчання» чи посадовою інструкцією майстра виробничого навчання [109], яка й визначає зміст та структуру професійної компетентності, перспективи актуалізації, вдосконалення й розвитку в процесі професійно-педагогічної діяльності.

Наприклад, майстер виробничого навчання зобов'язаний:

формувати в учнів (слухачів) професійні знання, навички та вміння, передбачені кваліфікаційною характеристикою та програмою виробничого навчання;

навчати учнів (слухачів) раціональних прийомів і способів виконання робіт, обслуговування й експлуатації обладнання, передовим формам організації праці, ощадливому витрачання матеріальних та енергетичних ресурсів;

забезпечувати високу якість виготовлення учнями (слухачами) продукції, виконання ними норм часу й виробітку, плану виробничого навчання, дотримання технологічної дисципліни і правил охорони праці, вимог стандартів, належний контроль та прийом готової продукції;

вести встановлену документацію з тонування, обліку і звітності майстра виробничого навчання, своєчасно виконувати матеріально-технічну та методичну підготовку до уроків, підбір навчально-виробничих робіт і замовлень, виготовлення еталонних зразків характерних робіт (виробів);

брати активну участь у методичній роботі, що проводиться в закладі;

забезпечувати спільно з працівниками підприємств-замовників кваліфікованих робітників виконання Положення про виробничу практику учнів (слухачів); підбирати робітничі місця, що відповідають навчальним програмам і вимогам правил та норм з охорони праці, брати участь у підготовці й оформленні договорів з підприємствами на проходження учнями (слухачами) виробничого навчання і практики;

забезпечувати, згідно домовленостей з підприємством-замовником, своєчасну розстановку учнів (слухачів) на відповідні робочі місця для самостійної роботи із врахуванням результатів поетапної атестації, включення їх до кращих виробничих бригад і ланок під керівництвом досвідчених наставників;

організувати виробниче навчання (перенавчання) і практику учнів (слухачів), залучати висококваліфікованих робітників і фахівців до проведення інструктажу, знайомити їх з програмою та графіком переміщення учнів (слухачів) по робочих місцях;

не допускати до проведення навчальних занять або робіт учасників навчально-виховного процесу без передбаченого спецодягу, спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту;

розробляти і переглядати (раз на 5 років) інструкції з безпеки під час проведення занять у кабінетах, лабораторіях, навчально-виробничих майстернях відповідно до «Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти» № 563 від 01.08.01 тощо;

контролювати дотримання здорових і безпечних умов проведення виробничої практики учнів, слухачів на підприємствах, в установах і організаціях, не дозволяти виконання робіт, що не передбачені умовами договору;

проводити інструктажі з охорони праці під час навчального і навчально-виробничого процесу;

проводити або контролювати проведення викладачем, вихователем інструктажів з безпеки життєдіяльності учнів, слухачів з обов'язковою реєстрацією у журналі обліку навчальних занять (вступний) і в журналі встановленого зразка (первинний, позаплановий, цільовий);

брати участь у розробці окремого розділу з охорони праці колективного договору;

залучати всіх учнів до суспільно-виробничого життя трудових колективів, сприяти досягненню встановленого рівня кваліфікації з професії та адаптації учнів (слухачів) в умовах виробництва;

здійснювати контроль за перерахуванням підприємствами грошових коштів за роботи, виконані учнями (слухачами) у процесі виробничого навчання та практики (згідно з договором), своєчасною сплатою учням (слухачам) у закладі встановлених винагород, а також оплатою безпосередньо на виробництві за перевиконання норм виробітку та виплатою премій учням (слухачам), що проходять виробничу практику у складі робітничих бригад (згідно з чинним законодавством і договорами з підприємствами-замовниками; спільно з класним керівником брати активну участь у комплектації навчальних груп, збереженні контингенту учнів (слухачів);

проводити розподіл випускників згідно з договорами з підприємствами-замовниками кваліфікованих робітничих кадрів, їх працевлаштування та закріплення на підприємствах, посвячувати випускників у робітники;

розвивати в учнів (слухачів) потяг до технічної творчості, раціоналізаторської та винахідницької діяльності як основи професійної майстерності;

готувати учнів (слухачів) до поетапної атестації, конкурсів на кращого за професією, випускних кваліфікаційних екзаменів і брати участь у їх проведенні, широко використовувати в навчальному процесі науково-методичні рекомендації, передовий педагогічний та виробничий досвід;

постійно підвищувати особистий професійний рівень;

періодично відвідувати заняття з теоретичного навчання учнів (слухачів) груп, у яких він проводить уроки виробничого навчання, спільно з викладачами розробляти заходи із втілення міжпредметних зв'язків, забезпечення взаємозв'язку теоретичного та виробничого навчання;

надавати допомогу класному керівнику, керівникам фізичного та військового виховання (викладачу ДПЮ) в роботі зі зміцнення дисципліни і порядку, дотримання учнями (слухачами) Правил внутрішнього розпорядку в закладі та трудового розпорядку на підприємстві, фізичного розвитку учнів (слухачів), підготовки юнаків до служби в лавах Збройних Сил України;

брати участь у визначенні оцінок учням (слухачам) з поведінки;

тримати, відповідно до технічних вимог та умов експлуатації, навчально-виробниче обладнання майстерні, інструменти, пристосування й оснащення в дієздатному стані, забезпечувати їх збереження і своєчасну підготовку до занять, надавати керівництву закладу пропозиції з реконструкції, модернізації та заміни навчально-виробничого обладнання, інвентаря і брати активну участь у реалізації прийнятих пропозицій;

брати участь у профорієнтаційній роботі серед молоді та незайнятого населення з метою пропагування обов'язкової професійної освіти.

Водночас у зміст його професійно-педагогічної діяльності не входять управлінські та фінансові аспекти функціонування ПТНЗ.

Таким чином, у процесі обґрунтування інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів та її розвитку треба враховувати вимоги компетентнісного підходу в сучасних умовах, який акцентує увагу вчених і організаторів професійної підготовки майбутніх фахівців на результатах освіти, що розглядаються не лише як сукупність засвоєної наукової і навчальної інформації, а й як здатність майбутнього фахівця успішно діяти в різних стандартних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності. Цю аксіому має усвідомлювати та сприймати кожен педагогічний працівник і намагатися реалізувати основну мету сучасної професійної освіти – щоб майбутній фахівець став суб'єктом професійної діяльності в процесі професійної підготовки на основі опанування професійної компетентності, був здатним і готовим до особистісної та професійної самоактуалізації на сучасному, суперечливому ринку праці. Для досягнення цієї мети кожен педагогічний працівник має володіти професійною компетентністю, важливою складовою якої є інформаційно-аналітична.

Для обґрунтування змісту і структури інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів необхідно з'ясувати цілі, зміст і специфіку розвитку інформаційно-аналітичної діяльності.

1.4. Аналіз практичного досвіду реалізації інформаційно-аналітичної компетентності педагогів

Вивчення проблеми розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів проводилося на основі анкетування із застосуванням паперових і електронних варіантів анкет. Опитування було направлено на визначення рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів. Проведене дослідження визначило загальну інформаційну обізнаність педагогів про інформаційно-аналітичну компетентність; комп'ютерну грамотність; використання інформаційних технологій у професійній діяльності; зацікавленість у знайомстві з інноваційними технологіями навчання, запозиченно передового досвіду тощо. Зокрема отримано такі результати: більшість респондентів відзначають потребу в підвищенні рівня інформаційно-аналітичної компетентності і необхідності відповідних фахових розробок щодо вирішення цієї проблеми; 100% працівників навчальних закладів розуміють необхідність впровадження інноваційної діяльності із використанням інформаційних технологій; 30% респондентів відмітили епізодичність у підготовці педагогічних працівників ПТНЗ до використання інформаційних технологій; 100% опитуваних вважають важливим володіння порівняльною характеристикою, зацікавлені у застосуванні найкращого досвіду і готові займатися самоосвітою для підвищення власного рівня інформаційно-аналітичної компетентності.

В опитуванні (Додаток 1) взяла участь 705 педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів Львівської, Вінницької, Дніпропетровської областей та м. Києва: директори ПТНЗ, заступники директорів, методисти, майстри виробничого навчання, викладачі спеціальних дисциплін, викладачі загальноосвітніх дисциплін, із них:

за способом опитування: 444 особи обрали варіант анкет у паперовому вигляді, що складає 60 % від загальної кількості опитаних, решта обрала електронний варіант – 40 %;

за статтю: 229 (32%) чоловіків, 476 (68%) жінок;

за віком: 20-25 років 115 осіб (16%), 26–35 років 169 осіб (24%), 36–45 років 157 осіб (22%), 46–53 років 156 (22%), 54 і старше – 108 (16%);

за освітою: повну вищу педагогічну освіту мають 303 особи (43%), повну вищу інженерну – 150 осіб (21%), бакалавр педагогіки – 52 (7%), бакалавр з технічних спеціальностей – 70 (10%), молодший спеціаліст – 94 (14%); інші – 36 (5%);

за стажем роботи: менше року – 47 осіб (7%), 1–5 років – 145 осіб (20%), 6–10 років – 167 осіб (24%), 11–20 років – 174 особи (25%), 20–30 років – 96 (14%), більше 30 років – 76 осіб (10%).

Розглянемо більш детально деякі результати анкетування. Так, під час проведеного нами опитування на запитання: «*Як Ви оцінюєте власний рівень інформаційно-аналітичної компетентності?*» респонденти відповіли: «високий» – 10%; «достатній» – 65%; «середній» – 21%; «низький» – 4% (рис. 1.1). Зокрема, власний рівень інформаційно-аналітичної компетентності керівники ПТНЗ оцінили так: «високий» – 50%; «середній» – 38,4%; «низький» – 11,6% (рис. 1.1). Крім того, майже всі заступники першого року роботи, а також заступники передпенсійного і пенсійного віку оцінюють власний рівень володіння основними методами, засобами і способами створення професійної інформаційної бази даних, як низький.

На думку 87% респондентів, в останні роки виникло більше підстав для підвищення рівня інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ. Розуміння необхідності самостійного підвищення власного рівня інформаційно-аналітичної компетентності має 99% педагогічних працівників. На запитання: «*Як, на Вашу думку, необхідно підвищувати рівень інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників?*» педагогічні працівники відповіли: на курсах – 68%; на семінарах – 43%; тренінгах – 39%; тільки самоосвіта – 26%; інше – 0,9% (рис. 1.2).

З опитуваних 94% педагогічних працівників вважають, що розробка необхідних методичних матеріалів, проведення тренінгів і семінарів допоможуть підвищити рівень розвиненості їхньої інформаційно-аналітичної компетентності.

На запитання: «*Який, на Вашу думку, рівень інформаційної грамотності Ви маєте?*» 5% педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів оцінили: як «високий»; 61% – як «достатній»; 29% – як «середній»; 5% – «низький» (рис. 1.3).

Водночас, на запитання: «*Чи задовольняє Вас власний рівень інформаційної грамотності?*» 6% респондентів зазначили, що «повністю задовольняє»; 46% – «задовольняє»; 43% – «частково задовольняє»; 5% – «не задовольняє» (рис. 1.4).

Рис. 1.1. Самооцінка рівня інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ

Рис. 1.2. Напрями підвищення рівня інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ

Рис. 1.3. Самооцінка рівня інформаційної грамотності педагогічними працівниками ПТНЗ

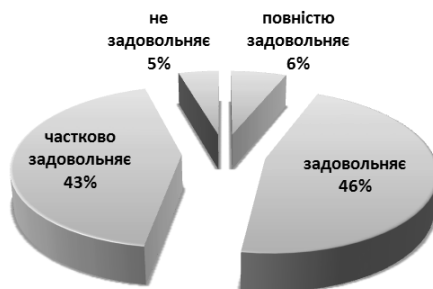

Рис. 1.4. Самооцінка задоволеності власним рівнем інформаційної грамотності педагогічними працівниками ПТНЗ

Спостерігаємо, що педагогічних працівників ПТНЗ власний рівень інформаційної грамотності задовольняє лише в 52%, у той час, як за їхньою самооцінкою 66% респондентів має достатньо-високий рівень інформаційної грамотності. Отже, існує розбіжність між самооцінкою власних досягнень педагогічними працівниками ПТНЗ та реальною потребою в необхідних знаннях, уміннях у їхній професійно-педагогічній діяльності.

Таким чином, можемо зробити висновок про необхідність цілеспрямованого розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ.

Крім того, за результатами проведеного опитування 98% респондентів вважають, що інформаційно-аналітична компетентність необхідна педагогічним працівникам ПТНЗ для: аналізу змісту навчальних планів, навчальних програм, підручників, навчальних посібників – 32%; упорядкування матеріально-технічної бази – 28%; удосконалення перспективного планування своєї педагогічної діяльності – 30%; управління ПТНЗ – 14%; підвищення професійно-педагогічної майстерності – 46%; здійснення інноваційної діяльності – 34%; інше – 6% (рис. 1.5).

Зокрема, з опитаних керівників ПТНЗ 55,6% респондентів вважають, що інформаційно-аналітична компетентність їм необхідна для аналізу змісту навчальних планів, навчальних програм, документації, моніторингів тощо; на думку 34,5% – для упорядкування матеріально-технічної бази; 94% – удосконалення перспективного планування та управління ПТНЗ; підвищення управлінської майстерності – 73% та 40,5% для здійснення інноваційної діяльності.

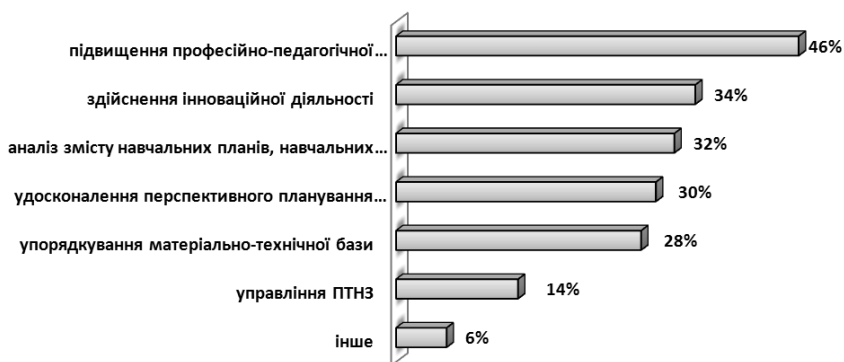

Рис. 1.5. Напрями використання інформаційно-аналітичної компетентності педагогічними працівниками ПТНЗ

Для пошуку професійної інформації педагогічні працівники професійно-технічних навчальних закладів звертаються до таких джерел інформації, як: мережа Інтернет – 27%; засоби масової інформації – 9%; бібліотеки – 13%; спеціалізовані виставки – 6%; періодика професійного спрямування, журнали, газети – 10%; підручники – 13%; семінари і наради – 19%; колеги і експерти – 3% (рис. 1.6).

На запитання: «Яку інформацію Ви частіше шукаєте в Інтернеті?» 80% педагогічних працівників зазначили професійну інформацію; 43% – фахову інформацію; 35% – довідкову; 30% – ілюстративну; 19% – енциклопедичну; 14% – правову; 8% – розважальну (рис. 1.7).

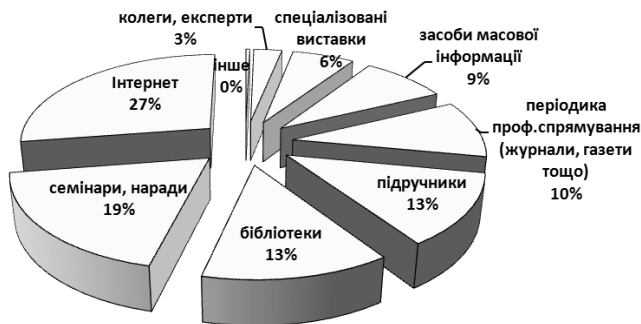

Рис. 1.6. Джерела отримання професійної інформації педагогічними працівниками ПТНЗ

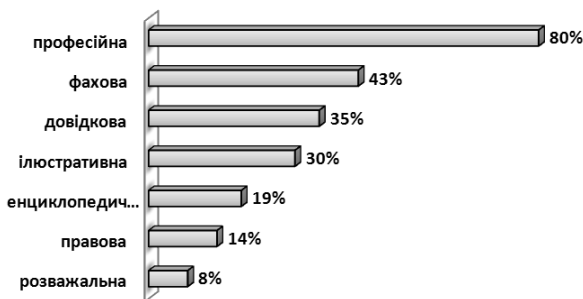

Рис. 1.7. Відсотковий показник пошуку інформації в мережі Інтернет педагогічними працівниками ПТНЗ

На запитання: *«Сайтами яких установ, організацій та підприємств Ви користуєтесь у професійно-педагогічній діяльності?»* респонденти відповіли: МОН України – 34%; обласного управління ПТО – 26%; НМЦ ПТО – 20%; Інституту ПТО – 16%; галузевих підприємств – 10%; спеціалізовані сайти з навчальних дисциплін – 68% (рис. 1.8).

Аналіз прогалин у знаннях й уміннях педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів, необхідних для здійснення інформаційно-аналітичної діяльності, виявив наступне:

– недостатню підготовленість щодо практичного застосування сучасних педагогічних, інформаційних і телекомунікаційних технологій;

– невисокий рівень комп'ютерної грамотності як фахівця, відсутність практичних навичок у застосуванні інформаційних і телекомунікаційних технологій у навчально-виховному процесі ПТНЗ;

– поверхове ознайомлення з європейським і світовим досвідом професійно-технічної освіти взагалі і системами підготовки кваліфікованих робітників, зокрема;

– недостатню підготовленість керівників до управління професійно-технічними навчальними закладами в нових умовах, до прийняття обґрунтованих управлінських рішень й організації їх виконання.

Отже, інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників має включати в себе знання і вміння користуватися нормативними документами, вміння розмежовувати функції діяльності, діагностувати об'єкт дослідження або явище, адекватно підбирати форми, методи, види діяльності згідно зі змістом професійно-педагогічної діяльності, вміння планувати навчально-виробничий процес на основі компетентнісного підходу; вміння реально оцінювати конкурентів на ринку освітніх послуг.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

2.1. Структура і зміст інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів

Головною характеристикою працівника є, звичайно його кваліфікація. Показником кваліфікації виступає професійна компетентність, яка в педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) зазначається в переліку їх кваліфікаційних характеристик професій (посад) [98]. Під компетентністю розуміється якість дій працівника, що забезпечує адекватне й ефективне вирішення професійно важливих предметних завдань, що мають проблемний характер, а також готовність нести відповідальність за свої дії. Зокрема, професійна компетентність – це якість дій працівника, що забезпечує ефективність вирішення професійно-педагогічних проблем і типових професійних завдань, які виникають у реальних ситуаціях педагогічної чи науково-педагогічної діяльності, і залежить від кваліфікації, загальноприйнятих цінностей моралі та етики, володіння освітніми технологіями, технологіями педагогічної діагностики (опитування, індивідуальні та групові інтерв'ю) і психолого-педагогічної корекції, життєвого досвіду, постійного вдосконалення та впровадження у практику ідей сучасної педагогіки, методів навчання і викладання навчальних дисциплін і предметів, використання наукової літератури та інших джерел інформації для створення сучасних форм навчання, впровадження оціночно-ціннісної рефлексії. У свою чергу, інформаційна компетентність як складова професійної компетентності характеризує якість дій працівника, що забезпечують ефективний пошук, структурування інформації, її адаптацію до особливостей педагогічного процесу і дидактичних вимог, формулювання навчальної проблеми різними інформаційно-комунікативними способами, кваліфіковану роботу з інформаційними ресурсами, професійними інструментами, готовими програмно-методичними комплексами, що дають змогу проектувати рішення педагогічних проблем і практичних завдань, використовувати автоматизовані робочі місця педагогічного та науково-педагогічного працівника в освітньому процесі; регулярну самостійну пізнавальну діяльність, готовність до ведення дистанційної освіт-

ньої діяльності, використання комп'ютерних і мультимедійних технологій, цифрових освітніх ресурсів в освітньому процесі, ведення документації навчального закладу на електронних носіях.

Але на сучасному етапі розвитку професійної освіти перед педагогічними працівниками постає додаткова важлива функція – аналітична, яка спрямована не стільки на вміння пошуку, оцінювання і використання інформації у своїй професійній діяльності, скільки на здатність аналізувати, оцінювати й структурувати наявну інформацію, використовувати сучасні методи, форми та засоби її опрацювання, прогнозувати на основі опрацьованої інформації розвиток певних явищ і процесів у професійно-технічних навчальних закладах. Інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників безпосередньо пов'язана з їхніми професійно важливими якостями й проявляється в діяльності, яка зумовлена конкретними обставинами і ситуаціями, особистісними якостями. Вона не може бути ізольована від конкретних умов її реалізації в певній діяльності. Аналітична робота дає змогу перейти від розгляду окремих фактів до виявлення проблемних зон, визначення причинно-наслідкових зв'язків між різними типами інформації. Аналітичний акт розгортається у часі й протікає в строгій послідовності таких дій:

визначення (відбір) вихідної інформації, тобто формування бази даних, зібраних і класифікованих за певною системою;

обробка цієї інформації;

підсумкова інформація – результат аналізу: перелік чинників, що зумовлюють фактичний стан керованого об'єкта.

Вивчення стану розробленості та висвітлення теми дослідження у вітчизняній і зарубіжній літературі дає підставу стверджувати, що визначення теоретичних засад розвитку інформаційно-аналітичної компетентності (ІАК) педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів потребує ґрунтовного вивчення її змісту й структури.

Як було визначено у § 1.2, ми розглядаємо інформаційно-аналітичну компетентність як безпосередню складову професійно-педагогічної компетентності, що включає інформаційно-аналітичні знання, навички, вміння, здатності, професійно важливі якості, особистий досвід у сфері пошуку, оцінювання, використання, збереження, аналізу, оформлення й передачі інформації за допомогою різних засобів, методів і форм професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ, що дає змогу оперативно орієнтуватися в інформаційному просторі ПТНЗ, брати активну участь у його формуванні, а також успішно реалізовувати інформаційно-аналітичну функцію як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності в системі професійно-технічної освіти. Важливою особливістю інформаційно-аналітичної компетентності є її сприяння розвитку латерального мислення фахівця, оскільки розвивається його здатність

до аналітико-синтетичної обробки інформації, рефлексії, що відкриває нові можливості здійснення професійної діяльності.

Істотний інтерес має **структура інформаційно-аналітичної компетентності**. Так, О. Назначило, яка досліджує розвиток інформаційно-аналітичної компетентності викладачів у системі безперервної педагогічної освіти, наголошує, що в структурному плані їхня інформаційно-аналітична компетентність є цілісною єдністю таких компонентів: когнітивного, операційного, рефлексивного, які взаємодіють між собою за типом координації та субординації. Зокрема, когнітивний компонент включає систему теоретичних і технологічних інформаційно-аналітичних знань; операційний компонент представлений системою інформаційно-аналітичних умінь, побудованою відповідно до етапів інформаційно-аналітичної діяльності; рефлексивний – регулює інформаційно-аналітичну діяльність викладача за допомогою механізмів самооцінки, самоаналізу, самопроекування і самоуправління [96].

Безумовно, підхід досить спрощений, оскільки не враховуються багато аспектів навіть класичної структури компетентності, а також специфіка інформаційно-аналітичної діяльності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів.

Наше ставлення до структурування інформаційно-аналітичної діяльності педагогічних працівників ПТНЗ представлено в табл. 2.1.

Розглянемо зміст кожного структурного компонента ІАК.

Ціннісно-мотиваційний компонент у структурі інформаційно-аналітичної компетентності відображає два аспекти:

1) ціннісний – особистісне ставлення педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до інформації, сформованість аксіологічної сфери їхнього свідомості та самосвідомості на основі обізнаності з концептуальними положеннями теорії інформації і культури, їх природи серед категоріальних понять світобудови, трансформації їхніх сутнісних характеристик в умовах становлення інформаційного суспільства, змін у формах свідомості та самосвідомості особи й фахівця, в основних сферах діяльності, регулятивних нормах взаємодії різних спільнот, ціннісних орієнтаціях і творчих спрямуваннях; основний показник – ступінь усвідомлення педагогічними працівниками професійно-технічних навчальних закладів ціннісних аспектів інформаційно-аналітичної діяльності та особливостей практичного застосування її результатів у своїй професійно-педагогічній діяльності;

2) мотиваційний – відображає мотиваційне ставлення педагогічних працівників до професійно-педагогічної діяльності, яке включає установки на розвиток інтересу до інформаційно-аналітичних дій, умінь і здатностей, прагнення до збагачення власного інформаційного потенціалу тощо. Показники мотиваційного ставлення:

Таблиця 2.1

Універсальна структура інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів

<i>Структурні компоненти</i>		<i>Зміст</i>
Ціннісно-мотиваційний		Мотиваційне, професійне та особистісне ставлення до інформації і смислу її застосування у професійно-педагогічній діяльності.
Когнітивний		Наявність системи інформаційно-аналітичних знань (понять, фактів, законів, закономірностей тощо) про інформаційне середовище у ПТНЗ та інформаційне суспільство, сформованість системи практичних знань про застосування інформації у своїй професійно-педагогічній діяльності.
Поведінково-діяльнісний:	аналітично-прогностичний	Здатність до аналізу отриманої інформації та її формалізації, до порівняння, узагальнення, синтезу з наявними даними, розроблення варіантів використання інформації; до прогнозування результатів реалізації проблемної ситуації, відповідного оформлення результатів аналізу і їх передачі.
	інформаційно-реалізаційний	Здатність до практичного використання інформації у професійно-педагогічній діяльності та в розв'язанні професійно-педагогічних проблемних ситуацій.
	інформаційно-технологічний	Загальна культура роботи з інформацією, інформаційна і комп'ютерна грамотність, технологія роботи з інформацією.
Комунікативний		Здатність дотримуватися принципів і правил поведінки та спільної діяльності в інформаційному середовищі і комунікативних системах, здатність використовувати інформацію у міжсуб'єктній педагогічній взаємодії та професійно-педагогічній діяльності.
Суб'єктний		Рефлексивний і саморефлексивний: осмислення, самоаналіз, саморефлексія та самооцінка педагогічним працівником ПТНЗ власної професійно-педагогічної діяльності та її результатів, уточнення шляхів її організації, визначення на підставі знань і власного досвіду оптимальних методів роботи з інформацією; рівень саморегуляції та самодетермінації, пов'язаний зі свідомістю й самосвідомістю у професійно-педагогічній діяльності педагогічних працівників ПТНЗ.

умотивоване ставлення педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до інформації та її цілеспрямованого системного застосування у своїй професійно-педагогічній діяльності;

ступінь усвідомлення важливості й значущості інформаційно-аналітичної компетентності керівника ПТНЗ у професійно-педагогічній діяльності ;

мотиваційне ставлення до формування професійної самостійності у здійсненні інформаційно-аналітичної діяльності.

Когнітивний компонент – це інформаційно-культурна ерудиція педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів, що включає:

комплекс знань теоретичного і практичного характеру із пошуку інформації, розуміння закономірностей процесів її опрацювання, перетворення й представлення за допомогою як традиційних, так і електронних засобів;

комплекс уявлень про інформаційне середовище, специфіку, механізми, способи й технологію його функціонування, а також здатність працівників сприймати в контексті характеристик педагогічного культурного середовища в ПТНЗ його традиційних, психологічних, педагогічних та інших особливостей.

Поведінково-діяльнісний компонент має три складові:

інформаційно-технологічну складову, яка характеризує загальну культуру інформаційної діяльності педагогічних працівників ПТНЗ в інформаційному середовищі, а також їхню інформаційну і комп'ютерну грамотність як суб'єктів професійно-педагогічної діяльності;

аналітично-прогностичну – характеризує рівень оволодіння педагогічними працівниками практичними процесами пошуку й аналізу інформації, її синтезу, порівняння, абстрагування, узагальнення та конкретизації, ступеня розвиненості провідних якостей інтелекту – гнучкості і критичності практичного мислення, здатності до аналогій та інших творчих мисленнєвих операцій, розробки поліваріантного і альтернативного варіантів використання й прогнозування результатів, водночас включає усвідомлення ймовірних наслідків вирішення проблемних ситуацій, а також передбачає наявність навичок, умінь і здатностей відповідного оформлення опрацьованої інформації та її використання у професійно-педагогічній діяльності;

інформаційно-реалізаційну – визначає поведінку працівника у професійно-педагогічній ситуації, що проявляється в знанні й практичному врахуванні особливостей поведінкових сценаріїв роботи з інформацією у педагогічному середовищі ПТНЗ та врахування педагогічно-культурного контексту інформації в процесах її застосування у професійно-педагогічній діяльності.

Комунікативний компонент характеризує рівень поінформованості педагогічних працівників щодо цілей, суті, технологій, методик і особливостей

педагогічного спілкування та міжособистісної взаємодії у педагогічному середовищі, володіння специфічними для педагогічних працівників у системі ПТО технологіями, прийомами, способами й засобами міжособистісної взаємодії, що проявляється у їхніх здатностях до:

творчого використання інформації в процесі активної міжособистісної взаємодії в системі «людина–людина» в ході інформаційно-аналітичної діяльності та реалізації педагогічних функцій у навчально-виховному процесі;

нестандартного, творчого вирішення особистісних проблем за допомогою інформації, що виникають у процесі спілкування;

гнучкого й конструктивного ведення діалогу в процесі реалізації професійно-педагогічних функцій.

Суб'єктний компонент визначається свідомою активністю педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів як творчих суб'єктів професійно-педагогічної діяльності в системі ПТО, функція самосвідомості яких полягає в детермінації, регулюванні й самоуправлінні власною поведінкою і професійно-педагогічною діяльністю, створенні неповторного, індивідуального, творчого стилю цієї діяльності на основі усвідомлення, аналізу та оцінювання власної поведінки і діяльності в педагогічному середовищі, а також їхніх результатів, самоідентифікацією себе як суб'єкта культури рідної країни, носія системи професійних і фахових цінностей як педагога, найважливішою з яких є почуття любові до дітей, толерантність, терпимість їхніх нерозумінь, породжених віковою специфікою становлення свідомості тощо. Він є базовим компонентом, який забезпечує актуалізацію всіх інших компонентів інформаційно-аналітичної компетентності, сприяє творчому прояву інформаційно-культурного потенціалу. За його нерозвинутості цей потенціал не може в повному обсязі реалізуватися і набути творчого характеру.

Отже, ми проаналізували інформаційно-аналітичну компетентність педагогічних працівників ПТНЗ й визначили її структуру, особливості актуалізації якої зумовлені багатьма чинниками, зокрема:

суб'єктивними: професійним, фаховим, педагогічним і особистісним досвідом педагогічного працівника; контингентом учнів;

об'єктивними: призначенням ПТНЗ та його розташування у конкретному регіоні України; посадовими обов'язками кожного педагогічного працівника в педагогічній системі професійно-технічних навчальних закладів; матеріально-технічним забезпеченням навчально-виховного процесу в ПТНЗ;

ситуативними: специфічними для кожного професійно-технічного навчального закладу і кожного з його педагогічних працівників.

Відповідно, зміст цієї універсальної структури інформаційно-аналітичної компетентності повинен бути індивідуалізованим для кожної категорії педагогічних працівників ПТНЗ, а також потребує уточнення, конкретизації

й наповнення належним змістом для кожного педагогічного працівника та врахування наступних провідних ознак інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ:

має діяльнісний характер, оскільки проявляється в процесі їхньої професійно-педагогічної діяльності й характеризує міру включення в професійну і фахову діяльність як суб'єктів професійної діяльності у системі професійно-технічної освіти;

характеризує актуальну й потенційну здатність педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів кваліфіковано здійснювати інформаційно-аналітичну діяльність згідно з посадовими компетенціями, що демонструє їхню здатність здійснювати цю діяльність, а також певний потенціал, який може бути перенесений на інші професійні сфери;

має динамічний і постійний характер, зокрема часовий вимір;

змістові властивий суб'єктний характер прояву, оскільки проявляється в активній суб'єктній позиції щодо інформаційно-аналітичної діяльності (педагогічний працівник ПТНЗ знає й усвідомлює свої посадові компетенції і здатний їх реалізувати);

має системний характер, оскільки є певною замкнутою системою, бо належить до змістовного фахового простору – інформаційно-аналітичної діяльності; демонструє інтегральну якість педагогічного працівника ПТНЗ.

Розробка змісту інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів ґрунтувалася на принципах державної політики в галузі безперервної освіти, орієнтації на загальнолюдські цінності та ідеали, сприянні гармонізації інтересів особистості, соціальної спільноти і суспільства в цілому.

У нашому дослідженні ІАК ми розглядаємо як явище і як процес. Тому наступний вектор дослідження спрямовано на вивчення розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів.

2.2. Методологічні вимоги до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів

Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників – це складне, комплексне, суперечливе, багатогранне та динамічне психолого-педагогічне явище, яке відбувається в процесі набуття професійно-педагогічної освіти в системі післядипломної освіти та продовжується впродовж усієї активної професійно-педагогічної діяльності на різних поса-

дах – педагогічних, управлінських, методичних тощо. Специфіка її розвитку в системі професійно-технічної освіти зумовлюється передусім такими чинниками:

по-перше, необхідністю бути активним суб'єктом громадянського та професійного буття в інформаційному суспільстві як громадянину, особі, професіоналу, фахівцю, педагогу та конкретній посадовій особі в системі професійно-технічної освіти;

по-друге, необхідністю володіти сучасними інформаційними технологіями, технологіями виробництва в певній галузі для успішної професійно-педагогічної діяльності та бути справжнім суб'єктом професійного та педагогічного співтовариства;

по-третє, розширеним спілкуванням – найбільшою, на думку Антуана де Сент-Екзюпері, розкішшю на світі; для педагогічних працівників ця розкіш – професійна необхідність у професійно-педагогічній діяльності в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у системі ПТО.

Як розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників у системі ПТО ми розуміємо незворотно спрямовані закономірні позитивні зміни її основних складових – ціннісно-мотиваційного, когнітивного, поведінково-діяльнісного, комунікативного та суб'єктного, які відбуваються у процесі набуття ними післядипломної педагогічної освіти, опанування досвідом професійно-педагогічної діяльності в системі ПТО та актуалізації професійного, фахового й особистісного потенціалу в інформаційно-аналітичній та професійно-педагогічній діяльності.

Процес її розвитку треба пов'язувати зі всебічним розвитком духовної, ціннісно-мотиваційної, професійної та фахової сфер професійно-педагогічної діяльності. Духовна культура охоплює всю сукупність (систему) ідей, поглядів (у тому числі світоглядно-філософських, політичних, правових, еколого-валеологічних, професійних, фахових та ін.), цінностей і ставлень, етичних принципів та норм, необхідних для нормального функціонування системи в цілому та кожного суб'єкта професійно-педагогічної діяльності зокрема. І тут їхня інформаційно-аналітична компетентність, культура, будучи елементом усіх видів взаємовідносин суб'єкта професійно-педагогічної діяльності в системі ПТО з навколишнім світом учнів, речей і природи, є одним із неформальних основних та обов'язкових регуляторів професійно-педагогічної діяльності.

Підготовленість, здатність і готовність педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів до її успішного здійснення визначається як інформаційно-аналітична компетентність, яка, безумовно, у кожного з них сформована по-своєму, має свій рівень розвиненості, певні перспективи та потенціал для удосконалення й розвитку. Тут істотним є те, на яких методологічних принципах і підходах відбувається цей процес-розвиток. Як відомо,

методологія дає відповідь про те, яких методологічних підходів (парадигм, принципів, ідей, цінностей тощо) треба дотримуватися у процесі організації, здійснення та оцінювання результатів розвитку інформаційно-аналітичної компетентності.

Ми вважаємо, що треба дотримуватися вимог кількох методологічних підходів. Насамперед мати на увазі, що розвиток інформаційно-аналітичної компетентності стосується, по-перше, суб'єкта професійно-педагогічної діяльності; по-друге, це функції педагога в професійно-педагогічній діяльності – інформаційно-аналітичній; по-третє, цей розвиток має бути конкретним, предметним і змістовним. Найбільш доцільно дотримуватися вимог системного (вивчати робітника цілісно), генетичного чи динамічного (діагностувати працівника в динаміці, розвитку), гуманістичного і людиноцентристського (врахувати можливості та запити самої людини, її інтереси, показувати їй професійні резерви як працівника, потенційні можливості), суб'єктно-діяльнісного і компетентнісного підходів до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ.

Методологічні вимоги системного підходу до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ:

особистість педагогічного працівника ПТНЗ треба сприймати цілісно як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності в системі ПТО, тобто врахувати вплив усіх сфер його психіки, життєвого, соціального, виробничого, педагогічного досвіду та потенціалу на інформаційно-аналітичну діяльність і на її результативність. У зв'язку з цим доцільно розвивати стрижньові якості, прояви, стани й утворення, які мають безпосередній вплив на інформаційно-аналітичну діяльність і відповідно на розвиненість інформаційно-аналітичної компетентності, а потім – другорядні. Стрижньові та другорядні мають розвиватися системно й водночас диференційовано, тобто із врахуванням професійно-педагогічного та інформаційно-аналітичного досвіду конкретного суб'єкта професійно-педагогічної діяльності. За можливості, бажано цілеспрямовано розвивати ті якості та прояви, які недостатньо сформовані, перешкоджають успішній інформаційно-аналітичній діяльності;

розвивати інформаційно-аналітичну компетентність як складову професійно-педагогічної компетентності педагогічного працівника, що проявляється в інформаційно-аналітичній діяльності та включає в себе всі елементи чи складові класичної структури будь-якої діяльності (за О. Леонтєвим): цільово-мотиваційні, емоційно-вольові, когнітивні, операційно-процесуальні, результативні і рефлексивні;

розвивати інформаційно-аналітичну компетентність із врахуванням потенційних можливостей кожного педагогічного працівника та потреб даного професійно-технічного навчального закладу.

Методологічні вимоги генетичного чи динамічного підходу до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів:

розвиток особистості педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів та їхньої інформаційно-аналітичної компетентності треба розглядати у динаміці й перспективі;

у розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників намагатися врахувати два аспекти: актуальний (опис, класифікація, конкретизація рівня сформованості) та перспективний (з'ясувати те в інформаційно-аналітичній компетентності, що може підлягати розвитку, вдосконаленню, корекції, а також цілеспрямованому впливу) стани.

Методологічні вимоги гуманістичного чи людиноцентристського підходу до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів:

завжди враховувати, що ми розвиваємо педагогічних працівників як суб'єктів професійно-педагогічної діяльності в системі професійно-технічної освіти; у зв'язку з цим намагатися узгоджувати всі їхні сфери в інформаційно-аналітичній діяльності – ціннісно-мотиваційну, емоційно-вольову, когнітивну, поведінково-операційну, рефлексивну;

важливо брати до уваги в моделюванні розвитку інформаційно-аналітичної компетентності два аспекти: зовнішній – відповідність педагогічного працівника займаній посаді та успішність реалізації ним інформаційно-аналітичної функції в професійно-педагогічній діяльності; внутрішній – наскільки посада педагогічного працівника (насамперед інформаційно-аналітична складова професійно-педагогічної діяльності) відповідає даній особі та її сутності як соціального і професійного суб'єкта, її професійній та педагогічній підготовленості, психофізіологічним якість;

важливо врахувати індивідуальність кожного педагогічного працівника, його життєвий, професійний, педагогічний і виробничий досвід та потенціал, які мають схильність інтегрально проявлятися в інформаційно-аналітичній діяльності, взаємокомпенсувати в певних ситуаціях один одного.

Методологічні вимоги компетентнісного підходу до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників:

розвивати діяльнісну характеристику педагогічного працівника, що демонструє його здатність і готовність працювати на певному рівні, оскільки його інформаційно-аналітична компетентність проявляється в процесі інформаційно-аналітичної діяльності;

надати розвиткові інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників практичного спрямування, тобто орієнтуватися на їхні посадові обов'язки та педагогічні функції, які вони реалізують у ПТНЗ;

розвивати культуру практичної інформаційно-аналітичної діяльності в типових фахових ситуаціях, а також формувати певний фаховий потенціал, який може бути перенесений на інші професійні ситуації.

Методологічні вимоги суб'єктно-діяльнісного підходу до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників:

суб'єктність і предметність є безпосередніми вимогами до розвитку будь-якої професійної компетентності, оскільки інформаційно-аналітична компетентність розвивається у конкретного педагогічного працівника як суб'єкта інформаційно-аналітичної діяльності, тобто маємо педагогічного працівника – як суб'єкта та його діяльність – інформаційно-аналітичну, тобто предметність;

намагатися узгоджувати всі сфери психіки педагогічного працівника: ціннісно-мотиваційну, емоційно-вольову, інтелектуальну, поведінкову, праксеологічну, оцінно-результативну та суб'єктну; при цьому особливу увагу варто звернути на інтегральну сферу – суб'єктну, яка складає основу професійної суб'єктності педагогічного працівника в інформаційно-аналітичній діяльності, а деяких ситуаціях може компенсувати недостатню розвиненість певних сфер;

предметність інформаційно-аналітичної компетентності передбачає її конкретизацію, визначення чіткого предмета розвитку. Оскільки інформаційно-аналітична діяльність відбувається в мисленневих процесах, то доцільно насамперед розвивати практичне мислення педагогічних працівників та ті чинники, механізми, які його стимулюють, забезпечують і супроводжують. Специфікою цієї діяльності є те, що її забезпечують усі види практичного й теоретичного мислення педагогічного працівника при провідній ролі практичного мислення. Практичне мислення – це мислення в дії, мислення, яке включене в практичну поведінку та професійну діяльність фахівця. Воно пов'язане з цілісним баченням, наприклад, педагогічної ситуації в ПТНЗ, з «приземленням» мислення до професійно-педагогічної діяльності в професійному освітньому середовищі, з її прогнозуванням та моделюванням змін і перспектив, з визначенням цілей, опрацюванням планів, проектів вирішення певних педагогічних проблем. Істотною особливістю практичного мислення педагогічного працівника в процесі реалізації педагогічних функцій є те, що йому завжди бракує часу й інформації на цілісне та системне оцінювання педагогічної ситуації й ухвалення обґрунтованого рішення. У таких ситуаціях, як правило, виручає «інтуїція педагогічного працівника», його «внутрішнє почуття».

Наприклад, найголовніша особливість практичного мислення педагогічних працівників ПТНЗ полягає у тому, що в практичному – педагогічному – мисленні в їх інформаційно-аналітичній діяльності беруть участь усі види мислення: теоретичне, репродуктивне, продуктивне (творче), наочно-образне, словесно-логічне, наочно-дійове, аналітичне, синтетичне, інтуїтивне

тощо. Відповідно, всі ці види мислення мають входити в поведінково-процесуальну складову інформаційно-аналітичної діяльності педагогічних працівників. Але водночас треба пам'ятати, що їх індивідуальне сполучення в психіці та в інформаційно-аналітичній діяльності конкретного педагога можуть дати унікальну інформаційно-аналітичну компетентність. Це залежить насамперед від інтегрального характеру всіх видів мислення – творчості. А. Брушлинський наголошував, що будь-яке мислення завжди є пошуком і відкриттям істотного нового. У зв'язку з цим воно завжди тісно чи іншою мірою є продуктивним, творчим [22, с. 10].

Особливо варто зупинитися на розвитку професійної творчості в інформаційно-аналітичній діяльності педагогічних працівників, яка, з одного боку, представляє мінімальну вимогу до неї та включає безпосередню характеристику мислення в цій діяльності, оскільки це знаходження нестандартних способів і засобів вирішення професійно-педагогічних задач і проблемних ситуацій, а з іншого – передбачає культуру практичного мислення, професійну суб'єктність у професійно-педагогічній діяльності та наявність досвіду інформаційно-аналітичної діяльності, які формують унікальну природу творчості кожного педагога. Результатами творчої інформаційно-аналітичної діяльності можуть бути, наприклад, розуміння необхідності альтернативних систем професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників; нестандартний підхід до організації і проведення практичного навчання учнів, формування унікального індивідуального стилю педагогічної діяльності, педагогічного спілкування, міжособистісної педагогічної взаємодії тощо. Це вимагає від педагогічного працівника таких якостей:

- здатності мисленнєвого включення в систему професійної підготовки учнів та її видів;

- здатності «бачити» проблему там, де інші навіть не здогадуються про її існування;

- здатності знаходити альтернативні варіанти вирішення управлінських проблем;

- готовності до критичного ставлення до самого себе, до типових і нетипових навчально-виробничих ситуацій;

 - здатності синтезувати нові комбінації з відомих ідей і положень;

 - здатності й готовності працювати в інформаційному середовищі тощо.

З метою розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників усі без винятку професійно-технічні навчальні заклади повинні проводити навчання, перепідготовку і підвищення кваліфікації педагогічного персоналу, приводити вміння і навички педагогів у відповідність до вимог їхньої діяльності й адаптувати їх до впроваджених інновацій, до нових умов праці, відстежувати їхнє професійне зростання.

2.3. Організаційно-педагогічні умови розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів

Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів на практиці можливий лише за наявності певних організаційно-педагогічних умов, що створюють «зовнішнє оточення» для цього розвитку.

Під *організаційно-педагогічними умовами розвитку ІАК педагогічних працівників ПТНЗ* ми розуміємо стійкі обставини, які визначають стан і функціонування моделі розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів як педагогічної системи.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, вивчення вітчизняного й зарубіжного досвіду організації навчання дорослих, підвищення їхньої кваліфікації нами були визначені такі організаційно-педагогічні умови:

- планування і організація процесу навчання в системі методичної роботи обласного навчально-методичного центру професійно-технічної освіти (НМЦ ПТО), що забезпечує конкретність, актуальність та доцільність передбачених заходів;

- розроблення індивідуального плану (щоденника) саморозвитку педагогічного працівника, що є інструментом, який допомагає планомірно та цілеспрямовано розвивати у себе необхідні навички та якості;

- вибір форм і методів, адекватних професійному та життєвому досвіду працівника, що забезпечує дослідницький характер діяльності в процесі вдосконалення ІАК;

- мотивація до самоосвітньої пізнавальної діяльності педагогічного працівника, що забезпечує результативність розвитку ІАК;

- стимулювання рефлексивної позиції суб'єктів навчання на всіх етапах розвитку ІАК, що забезпечує взаємозв'язок професійної діяльності та розвитку інформаційно-аналітичної компетентності.

Досягти найкращих результатів у напрямі розвитку інформаційно-аналітичної компетентності можна шляхом співпраці МНЦ ПТО та адміністрації ПТНЗ. Саме адміністрації ПТНЗ належить провідна роль в організації й контролі навчально-виробничого процесу в навчальному закладі і вона є проміжною ланкою між НМЦ ПТО і педагогічними працівникам певного навчального закладу. Тому зупинимось більш детально на характеристиці науково-методичного супроводу професійного розвитку керівного складу ПТНЗ, що здійснює обласний навчально-методичний центр.

Науково-методичний супровід професійного розвитку керівного складу професійно-технічних навчальних закладів можна розглядати як комплекс психолого-педагогічних, соціальних, мотиваційних, організаційних і правових засобів, а також неформальних та формальних правил, методів, принципів, ціннісних орієнтирів і організаційних форм управління конкретного об'єкта, які регулюють різні сфери професійної діяльності з метою одержання позитивних результатів найоптимальнішим шляхом. Науково-методичний супровід передбачає нові підходи до фахового, методичного, психологічного, а особливо актуального інформаційно-аналітичного розвитку керівного складу ПТНЗ, що пов'язано з діалектикою розширення й поглиблення інформаційних джерел.

Сучасна професійна освіта вимагає від обласних НМЦ глобальних змін щодо якості науково-методичного супроводу, оскільки саме МНЦ ПТО повинні на територіальному рівні оптимально забезпечувати: процес професійного становлення, удосконалення й розвитку педагогічних працівників і керівників ПТНЗ; формувати й розвивати професійну готовність керівників до партнерської діяльності не тільки з роботодавцями і соціальними партнерами, а й з представниками державних і приватних установ, що опікуються проблемами освітньої галузі щодо вирішення актуальних питань професійно-технічної освіти й виховання молоді; досконало знати реальний стан фахового зростання педагогічних працівників в аспекті професійних потреб, проблемних зон і перспективних підходів. Науково-методичний супровід повинен бути не лише інноваційно-гнучким й відповідати процесу реформування в освіті, а розглядатися як цілісна система дій і заходів щодо підвищення й збагачення професійного потенціалу всіх педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів.

Зазначене дає підстави актуалізувати питання модернізації науково-методичного супроводу безперервного професійного розвитку керівного складу ПТНЗ, вибору ефективних форм і методів методичного просвітництва й навчання, необхідних для:

- удосконалення інноваційної діяльності навчального закладу;
- поліпшення організаційної структури управління ПТНЗ;
- планування науково-методичних розробок і впровадження їх у практику;
- вивчення ринку праці у напрямі пошуку нових професій, технологій, інноваційних ідей тощо;

- дослідження ресурсів, необхідних для проведення інноваційних процесів;

- прогнозування подальшої діяльності професійного навчального закладу.

Науково-методичний супровід передбачає участь адміністрації ПТНЗ у наукових дослідженнях, які проводяться під час експериментальної роботи;

консультування щодо збору статистичних даних (анкетування, інтерв'ю, фокус-групи); участь у семінарах, «круглих столах», практикумах; публікаціях результатів експерименту в засобах масової інформації. Ефективними в практиці методичної роботи НМЦ ПТО виступають семінари з елементами методичного тренінгу; семінари-презентації, семінари з використанням методів ігрового моделювання. А також постійні управлінські практикуми, методичні тренінги, салони управлінських ідей, майстер-класи, навчально-виробничі студії, які можуть бути реалізовані як спільний проект ПТНЗ і роботодавців або соціальних партнерів і стати дієвою формою підвищення професійної компетентності учасників навчально-виробничого процесу, що оптимально задовольнить особистісні та фахові потреби представників адміністрації ПТНЗ і буде відповідати вимогам часу, суспільним запитам на освітні й професійні послуги. Такі заходи спрямовують діяльність адміністрації ПТНЗ на: вміння брати користь із досвіду; організовувати власні прийоми навчання; впорядковувати свої знання; уміння завчасно бачити й вирішувати проблеми; самостійно займатися навчанням; уміння працювати з документами; уміння самостійно прогнозувати, відчувати відповідальність за прийняті рішення.

Таким чином, отримані знання в процесі науково-методичного супроводу допоможуть керівному складу ПТНЗ розробляти стратегію розвитку закладу з урахуванням установчих документів, зовнішнього і внутрішнього середовищ; розробляти документи щодо ліцензування та акредитації спеціальностей; аналізувати основні установчі документи навчального закладу з метою їх удосконалення; здійснювати оцінку якості існуючих освітніх програм, вирішувати завдання управління навчальним процесом на рівні навчального закладу та його підрозділів.

Відтак одним із механізмів розвитку професіоналізму представників адміністрації ПТНЗ та його атрибуту (інформаційно-аналітичної компетентності) є методична робота обласних навчально-методичних центрів професійно-технічної освіти, яка дедалі більшою мірою набуває науково-дослідного характеру. Зокрема, методичний супровід інформаційно-аналітичної діяльності у ПТНЗ області виконують методисти НМЦ, які відповідають за даний напрям роботи. Методисти з інформаційно-аналітичних питань планують свою діяльність із врахуванням регіональних особливостей розвитку ПТНЗ, тому є різноманітні підходи щодо поліпшення співпраці НМЦ ПТО і ПТНЗ. Окрім цього, важливе місце належить методистам-кураторам та консультантам підрозділів, які плідно співпрацюють з адміністрацією училищ у напрямі покращення інформаційно-аналітичної діяльності у професійно-технічних навчальних закладах. Для вдосконалення співпраці НМЦ ПТО і ПТНЗ можна окреслити низку цілей, кожна з яких передбачає певні заходи і завдання (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Перелік цілей, заходів й завдань, які лежать в основі співпраці між ПТНЗ і НМЦ ПТО

<i>Цілі</i>	<i>Завдання і заходи</i>
Впровадження на базі НМЦ ПТО «Лабораторії розвитку ІАК педагогічних працівників і керівників ПТНЗ»	Розробити положення, концепцію, план роботи лабораторії. Проводити вебінари, тренінги, коучінги, електронні конференції, семінари, марафони ідей, конкурси тощо.
Створення банку даних з обміну досвідом між ПТНЗ регіону щодо розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників на базі НМЦ ПТО	Розробити методичні рекомендації щодо підготовки інформаційних матеріалів педагогічними працівниками і керівниками ПТНЗ. Зареєструвати узагальнюючий засіб масової інформації (збірник друкованих праць або електронний збірник) Проводити навчально-методичні семінари, консультації, виїзні майстер-класи.
Організація НМЦ ПТО співпраці між ПТНЗ різних регіонів з урахуванням галузевого спрямування	Окреслити бажаних серед ПТНЗ регіону, які прагнуть поділитися досвідом та напрацьованими матеріалами у напрямі розвитку ІАК серед педагогічних працівників. Проводити виїзні зустрічі та міжрегіональні вебінари щодо обміну досвідом у напрямі розвитку ПТНЗ.
Удосконалення моніторингової діяльності у професійно-технічних навчальних закладах	Окреслити більш доцільні види моніторингу та узагальнити їх перелік. На семінарах і секціях засідань керівників, майстрів виробничого навчання, викладачів системно висвітлювати питання щодо узагальненого переліку моніторингів та методики їх проведення.
Взаємодія і взаємозалежність педагогічних працівників, адміністрації ПТНЗ та методистів НМЦ ПТО з урахуванням змін зовнішнього середовища	Узагальнити зміни у нормативно-правових документах, якими керуються під час інформаційно-аналітичної діяльності. На секціях засідань керівників, майстрів виробничого навчання, викладачів системно висвітлювати питання про вимоги до інформаційно-аналітичної діяльності.
Оцінювання діяльності і розвитку професійно-технічних навчальних закладів області	Проводити рейтинги і моніторинги. Проводити навчально-методичні семінари для відповідальних за ІАД ПТНЗ регіону щодо окреслення проблемних питань під час проведення рейтингів і моніторингів.

Продовження табл. 2.2

Проектування і вдосконалення розвитку ПТНЗ із врахуванням попередніх результатів інформаційно-аналітичної діяльності та планів перспективного розвитку.	Узагальнити попередній досвід розробки планів та виокремити недоліки. Доопрацювати вимоги до розробки планів перспективного розвитку. Висвітлити нові вимоги до розробки планів перспективного розвитку ПТНЗ на сайті НМЦ ПТО. Проводити індивідуальні консультування з особами відповідальними за даний обсяг робіт.
Впровадження узгодженості у роботу інформаційно-аналітичного спрямування між усіма методистами НМЦ ПТО для виявлення дублювання дій, повторного збору інформації тощо.	Систематизувати перелік робіт, які виконують методисти НМЦ ПТО та які потребують моніторингу або аналітичної обробки матеріалів. Провести круглий стіл для узгодження між методистами НМЦ ПТО обов'язків щодо виконання ІАД та консультування педагогічних працівників ПТНЗ.

Зазначений перелік заходів і завдань, які лежать в основі співпраці між ПТНЗ і НМЦ ПТО, передбачає досягнення окреслених цілей та є орієнтовним у роботі. Запропонований підхід співпраці дає змогу більш конкретніше та якісніше спланувати спільну діяльність педагогічних працівників, адміністрації ПТНЗ і методистів НМЦ ПТО.

Складовою такої співпраці є дистанційне навчання і відкрита освіта в різних її формах. Оскільки навчання впродовж всього життя є однією із ключових проблем ХХІ ст., то набуває актуальності самоосвіта як орієнтація педагога на самостійний вибір творчого завдання, стимулювання цілеспрямованої самоосвіти, націлювання на її систематичний самоконтроль, здійснення самооцінки своїх інтелектуальних та значущих якостей, розвиток у задоволенні творчим характером освітньої діяльності. Організація безперервної освіти в регіоні під керівництвом обласного НМЦ ПТО створить організаційно-педагогічні умови розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ, стимулюватиме їх до опанування різними методами самоосвіти, розширення навичок роботи з інформацією, а отже, до розвитку інформаційно-аналітичної компетентності.

Планування розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників необхідне як у системі діяльності обласного НМЦ ПТО, так і у професійній діяльності самого фахівця. Таке планування має бути відображеним у його індивідуальному плані, або щоденнику. Індивідуальний план (щоденник) розвитку працівника можна розглядати як документ, що містить цілі й

програму розвитку співробітника, його професійних і ділових якостей та відображає основні завдання й заходи, пов'язані з професійним і особистісним розвитком на певний період. До індивідуального плану (щоденника) розвитку зазвичай включають низку розвиваючих заходів: самостійне навчання; участь у проєктах, де можна одержати цінний досвід; стажування; виконання додаткових завдань, ролей і доручень; проходження підвищення кваліфікації тощо. Цей перелік може бути доповнений з огляду на специфіку діяльності й особливостей ПТНЗ. Основною метою складання такого плану є визначення умінь і навичок роботи з інформацією, необхідних для ефективної роботи на посаді, виявлення серед них тих навичок, на розвитку яких треба зосередитися насамперед. Розроблення зазначених планів розвитку можна розглядати як індивідуальну систему підвищення кваліфікації. На думку А. Чміля, саме це дає змогу суб'єкту підвищення кваліфікації «конструювати власний освітній маршрут – самостійно обирати зміст, терміни, форму навчання з урахуванням власних професійних потреб, проблем, рівня кваліфікації. Підвищення кваліфікації за накопичувальною системою базується на сумуванні результатів освоєння всіх змістових модулів у структурі індивідуального плану слухача» [138].

З-поміж обов'язкових педагогічних умов розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів треба розглядати відбір змісту навчання, його зв'язок з розв'язанням значущих проблем професійної діяльності, модульне структурування із врахуванням рівня сформованості ІАК; вимоги кваліфікаційних характеристик; посадові обов'язки працівників.

Таким чином, у процесі дослідження виявлено такі механізми розвитку інформаційно-аналітичної компетентності – це методична робота обласного НМЦ ПТО, яка дедалі більше набуває науково-дослідного характеру й полівекторності; самоосвіта як форма привласнення соціального досвіду та основа розвитку індивідуальної практики людини, що орієнтує педагогічного працівника професійно-технічного навчального закладу на самостійний вибір творчого завдання, самомотивацію, націлена на систематичний самоконтроль, самооцінку своїх інтелектуальних якостей.

2.4. Модель розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів

Моделювання педагогічних явищ здійснюється здавна – від часів виникнення педагогіки як науки. У цьому процесі зазвичай використовуються методи моделювання, запозичені з інших наук. Однак останнім часом дедалі частіше стали з'являтися наукові праці, в яких порушується проблема створення спеціального апарату, який би дав змогу адекватно описувати складні відкри-

ті соціальні процеси. До таких процесів належать педагогічні як багатомірні та багатофакторні явища, а також багатопланові результати педагогічної діяльності, одним із яких є розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів.

Для нашого дослідження науковий інтерес має системне моделювання, перед яким, за загальним висновком учених, у науці відкриваються значні перспективи. Системне моделювання включає дві складові:

представлення моделі процесу як системи з її основними параметрами і характеристиками (модель як сукупність взаємопов'язаних між собою елементів, яка виділяється структурною організацією і функціональним призначенням);

системність виступає не тільки як спосіб уявлення, а й спосіб вивчення моделі.

Моделювання ІАК педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів передбачає попереднє уточнення поняття «система». Із множини значень і смислових відтінків цього терміна будемо розглядати систему як сукупність взаємопов'язаних елементів, об'єднаних єдиною метою і загальними цілеспрямованими правилами взаємовідносин.

Оскільки розвиток як філософська категорія виражає процес руху, зміни цілісних систем, в результаті чого виникає якісно новий об'єкт (або його стан), то основною проблемою виступає «кількісна» та «якісна» складність моделювання динамічних психолого-педагогічних явищ і процесів. Кількісна складність пов'язана з великою кількістю моделей і способів моделювання конкретних психолого-педагогічних явищ. У зв'язку з цим у науці, у тому числі й педагогіці, вживаються різні дефініції поняття «модель».

Під моделлю ми розуміємо штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструктів і знакової форми, який, будучи подібним досліджуваному об'єкту (явищу) – інформаційно-аналітичній компетентності, відображає і відтворює у більш спрощеному вигляді структуру інформаційно-аналітичної компетентності, властивості, взаємозв'язки і взаємини між її елементами.

Друга – змістова складність – найбільш суперечлива, оскільки пов'язана зі смисловим навантаженням понять, які використовуються для моделювання компетентності. Вільне «жонгливання» поняттями «компетентність» і «компетенція» у дисертаційних дослідженнях, штучне відкриття «нових» видів компетентності, наприклад, «ключових професійних компетенцій», «інтелектуальної компетентності» та інших «диковинних» видів, є яскравим прикладом такого стану: «компетентність в аналітичній діяльності визначена як єдність мотивації та інтелектуальної компетентності, що є системою базових компетентностей (алгоритмічної, дедуктивної, індуктивної і мовної)» (О. Яригін) [150, с. 6].

Проблема моделювання компетенцій і компетентності міститься в наукових працях М. Магомет-Ємінова [83], І.І Сігова [122], А. Хуторського [137] та ін., проблема моделювання різних видів компетентності суб'єктів педагогічного процесу – В. Болотова [19], О. Дахіна [42, 43, 44], І. Козловської [69], В. Ягупова [148, 149], О. Яригіна [150], а проблема аналітичної діяльності керівників освітніх закладів – в докторській дисертації О. Коростельова [72].

У психології праці за радянських часів обґрунтовувалась модель фахівця як відображення обсягу і структури професійних і соціально-психологічних якостей, знань, умінь, які в сукупності представляють його узагальнену характеристику як члена суспільства [94]. Відрізняли модель фахівця, який працює, і модель підготовки фахівця, необхідну для організації його професійної підготовки.

При побудові моделі фахівця можливі були такі варіанти:

модель діяльності фахівця, яка включала опис видів професійної діяльності та їх сфери і структуру, ситуації професійної діяльності і способи їх вирішення, у т.ч. типові, професійні задачі та функції, професійні складнощі, типові установи та робочі місця [94, с. 12];

модель особистості фахівця, що включала необхідні якості працівника та містила характеристику сукупності його властивостей, яка забезпечує успішне виконання задач, що виникають у виробничій сфері, а також самоосвіту і саморозвиток працівника [7, с. 70]. До кожного виду професійної діяльності давався певний перелік особистісних якостей.

Водночас, існували різні думки щодо обґрунтування моделі фахівця та моделі підготовки фахівця:

модель фахівця може бути різною для молодого, починаючого та досвідченого фахівця [107], або в процесі професіоналізації та на її різних етапах буде різне співвідношення якостей. У зв'язку з цим існували такі думки: одні – краще обґрунтовувати модель діяльності, а потім вже модель досвідченого фахівця [7]; інші – помилковою є думка про те, що в професіограмі завищують вимоги та розраховують на ідеального працівника, а не середнього [136];

модель фахівця має включати компоненти, які певним чином впливають на ефективність діяльності і забезпечують її контроль її легко можна діагностувати, а також створюють можливості для втручання і корекції [98];

моделі фахівців, які мають одну спеціальність, але отримують різні спеціалізації, можуть суттєво відрізнятися між собою [94];

модель підготовки фахівця має ґрунтуватися на моделі фахівця та включати види навчальної та пізнавальної діяльності щодо опанування професійною діяльністю, навчальні плани та програми, виховні заходи, форми зв'язку з виробництвом, кваліфікаційні характеристики фахівців [94].

Різновидом моделі фахівця були:

професійно-кваліфікаційна модель, в якій були відображені види професійної діяльності на різних посадах і різних робочих місцях; обов'язки та функції; якості; знання та навички [94]. Такі моделі були потрібні для відбору та розміщення кадрів та їх атестації, для обґрунтування програм підготовки та перепідготовки фахівців;

кваліфікаційна характеристика фахівця, яка містила спеціальність (спеціалізацію) та рівень кваліфікації [94]; вона оформлялася у вигляді профілю фахівця, в якому давалися види професійної діяльності (не більше 2-3, наприклад, інженер-дослідник-конструктор або інженер-конструктор-технолог). Можливі були варіанти моделі фахівців вузького та широкого профілю.

На думку А. Маркової [87], у цілому, модель фахівця може включати такі компоненти:

професіограму як опис психологічних норм і вимог до особистості фахівця та його діяльності;

професійно-посадові вимоги – це опис конкретного змісту діяльності фахівця, який визначає що і як має робитися в процесі вирішення професійних задач в умовах конкретної діяльності; тут міститься мінімум професійних умінь, якими має володіти фахівець для забезпечення необхідного рівня професійної діяльності;

кваліфікаційний профіль – сполучення необхідних видів професійної діяльності і ступеня кваліфікації, кваліфікаційні розряди для нарахування заробітної плати.

Але, якщо будувати модель розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників в термінах системного та суб'єктно-діяльнісного підходу шляхом зіставлення основних її компонентів з відповідними компетенціями педагогічних працівників, то утвориться значна кількість моделей: для керівників ПТНЗ – одна, викладачів спеціальних дисциплін – друга, майстрів виробничого навчання – третя, методистів – четверта і т.д. Тому ми розробили універсальну модель розвитку ІАК педагогічних працівників, врахувавши низку позитивних аспектів різних варіантів моделей фахівця та моделей підготовки фахівця.

Запропонована нами універсальна модель розвитку ІАК педагогічних працівників відображає поелементний склад системи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників: мету і завдання; структуру і зміст ІАК педагогічних працівників; програму розвитку ІАК педагогічних працівників; форми, методи і засоби; критерії і рівні оцінювання; результат (рис. 2.1). При цьому зроблено припущення, що розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників, який здійснюється усвідомлено і контролювано, сприяє досягненню позитивного ре-

зультату – динаміки всіх компонентів цього складного поліфункціонального утворення як складової їх професіоналізму.

Мета розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників – це удосконалення їх професійної діяльності, яка регулюється принципами андрагогіки, що визначають: пріоритет самостійного навчання, опору на досвід, елективність і усвідомленість навчання, розвиток освітніх потреб.

На реалізацію мети розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів спрямовані такі завдання:

розширення професійного світогляду педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів, розвиток у них незалежного системного мислення з метою підвищення якості їх професійної діяльності;

розвиток здібностей до інформаційно-аналітичної діяльності (цілеспрямована робота з інформацією, визначення об'єкта і предмета для вивчення її змісту; поетапне якісно-змістове перетворення інформації на основі її аналізу: отримання інформації, її структурування, аналіз і синтез, оцінювання результатів; отримання кінцевого продукту – нової інформації тощо).

Мета і завдання розвитку ІАК становлять цільовий компонент універсальної моделі, реалізація якого можлива за умов засвоєння змісту інформаційно-аналітичної компетентності.

Зміст інформаційно-аналітичної компетентності є складним інтегрованим утворенням, що містить теоретичні й технологічні знання, комунікативні, аналітичні, синтетичні уміння і навички. Інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів складається з п'яти структурних компонентів: ціннісно-мотиваційного; когнітивного; поведінково-діяльнісного; комунікативного; суб'єктного.

Як зазначено в п. 2.1, ціннісно-мотиваційний компонент відображає два аспекти: ціннісний – визначає особистісне ставлення фахівця до інформації у професійній діяльності та мотиваційний – розкриває мотиваційне ставлення до професійної діяльності, яке включає установки на розвиток інтересу до інформаційно-аналітичних дій, умінь і здатностей, прагнення до збагачення власного інформаційного потенціалу.

Когнітивний компонент – включає комплекс знань теоретичного і практичного характеру, який необхідний для успішного виконання професійних завдань зі збору інформації, розуміння закономірностей процесів її опрацювання, перетворення і представлення за допомогою як традиційних, так і електронних засобів; комплекс цілісних уявлень про інформаційне середовище, специфіку, механізми, способи і технології його функціонування.

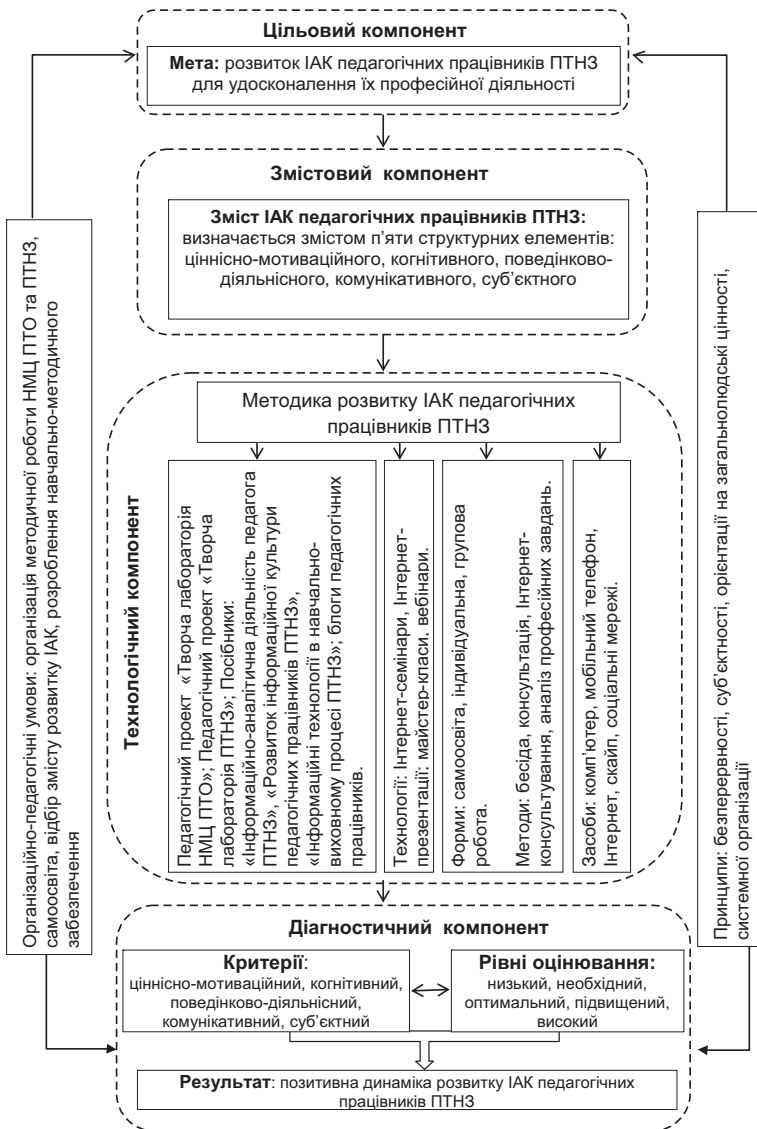

Рис. 2.1 Універсальна модель розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ

Поведінково-діяльнісний компонент складається з трьох складових; характеризує рівень оволодіння практичними процесами пошуку та аналізу інформації, її синтезу, порівняння, абстрагування, узагальнення та конкретизації; визначає інформаційну і комп'ютерну грамотність фахівця в інформаційному середовищі.

Комунікативний компонент характеризує здатність до гнучкого й конструктивного ведення діалогу та активної міжособистісної взаємодії в системі «людина-людина» в процесі реалізації професійної діяльності; це рівень володіння специфічними технологіями, прийомами, способами та засобами комунікації.

Суб'єктний компонент визначається свідомою активністю у створенні індивідуального стилю професійної діяльності в інформаційному середовищі на основі усвідомлення, самоаналізу та самооцінювання власної поведінки, а також самоідентифікації себе як суб'єкта професійної культури, носія професійних і фахових цінностей.

Таким чином, зміст інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників знаходить своє відображення у змісті її структурних частин і становить змістовий компонент універсальної моделі розвитку ІАК.

Методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів (педагогічний проєкт «Творча лабораторія НМЦ ПТО»; педагогічний проєкт «Творча лабораторія ПТНЗ»; посібники: «Інформаційно-аналітична діяльність педагога ПТНЗ», «Розвиток інформаційної культури педагогічних працівників ПТНЗ», «Інформаційні технології в навчально-виховному процесі ПТНЗ»; блоги педагогічних працівників ПТНЗ), форми і методи реалізації програми розвитку ІАК, засоби, що забезпечують цей процес становлять технологічний компонент.

Критерії, показники та рівні оцінювання динаміки розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів слугують тим інструментом, який дає змогу здійснити коректне кількісне і якісне вимірювання педагогічного процесу та визначити міру досягнення передбачуваного результату – позитивної динаміки розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ. Тому критерії розвитку ІАК – ціннісно-мотиваційний, когнітивний, поведінково-діяльнісний, комунікативний, суб'єктний; рівні розвитку ІАК – низький, необхідний, оптимальний, підвищений, високий й очікуваний результат становлять діагностичний компонент моделі.

Реалізація усіх компонентів універсальної моделі розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів забезпечує ефективність її впровадження.

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

3.1. Використання інформаційних технологій в розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів

Однією із задач сучасної освіти є підготовка викладача, який вільно орієнтується у світовому інформаційному просторі, має знання та навички щодо пошуку, обробки та зберігання інформації, використовуючи сучасні комп'ютерні технології. Основний тягар комп'ютеризації освіти лежить на вчителях інформатики та обчислювальній техніці. Вчителі-предметники, як правило, не готові до застосування комп'ютерів у навчанні, оскільки не володіють не тільки методами розробки інформаційних технологій, але й методами їх використання. Для застосування комп'ютерів не тільки на уроках інформатики необхідно готувати викладачів конкретних дисциплін, які володіють методами розробки та використання комп'ютерних технологій.

Саме тому зараз першорядною стає проблема впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в процес навчання, розробка особливих моделей і концепцій, нових підходів до формування комунікативної компетентності педагогів, що припускає оволодіння ними складними комунікативними навичками і уміннями, формування адекватних умінь в нових соціальних структурах, знання культурних норм і обмежень у спілкуванні, орієнтація в комунікативних засобах, освоєння рольового репертуару в рамках даної професії.

Ефективне розв'язання вказаної задачі пов'язане з педагогічним обґрунтуванням кореляції кращих методів традиційного навчання і інформаційних технологій з формуванням дидактично доцільного інформаційно-навчаючого середовища, в якому провідне положення займає викладач – висококваліфікований фахівець, який володіє необхідними знаннями, уміннями і навичками в області використання сучасних інформаційних технологій.

Еволюція інформаційних технологій дає змогу застосовувати їх у нижченаведених напрямках діяльності [40]:

використання довідниково-інформаційних та експертних систем із застосуванням комп'ютерної техніки для зберігання інформації, пошуку і часткової її інтерпретації;

створення математичних моделей явищ та процесів (соціальних, економічних, фізичних тощо). Сучасні електронні засоби дають змогу гармонійно поєднати дидактичні принципи з науковістю матеріалу, відтворювати досліджуване явище у довільному масштабі часу, проводити імітаційне моделювання явищ, недоступних для класичних методів спостереження, таких як процеси мікросвіту, космосу, соціальні зміни тощо;

здійснення оперативного контролю навчального процесу, використовуючи тестуючі комп'ютерні системи з подальшим збереженням результатів опитувань, можливістю їх обробки і оцінкою знань;

отримання можливості доступу та підтримки зв'язку з віддаленими об'єктами; інше: системи штучного інтелекту, поєднання комп'ютерів безпосередньо з приладами за допомогою спеціального інтерфейсу тощо.

Прикладні програмні продукти, що використовуються у педагогічному процесі професійно-технічних навчальних закладів, з урахуванням національної специфіки, повинні володіти такими властивостями, як [39]:

максимальна доступність для користувачів (адміністрації, персоналу, викладачів, слухачів), які за фахом не є програмістами, що може бути досягнуте шляхом включення в її склад, крім предметних термінів, ще і засобів організації діалогу природною (письмовою) мовою;

простий у користуванні інтерфейс, що забезпечував би однакову зручність при роботі з програмою як за допомогою «миші» (чи інших маніпуляторів), так і за допомогою клавіатури;

реалізація широких можливостей комп'ютера для відтворення інформації, тобто наявність текстового і графічного зображення, статичних і динамічних форм, кольорового і звукового супроводу;

можливість вибору ступеня складності і складу навчального матеріалу у зв'язку з потребами рівневої диференціації і профільності навчання користувачів прикладного програмного забезпечення;

наявність необхідного набору сервісних функцій з оперативного копіювання, збереження й опрацювання інформації, що використовується;

відкритість для доповнення іншими програмними засобами;

відповідність усім сучасним дидактичним вимогам до програмного забезпечення певного типу;

забезпечення можливості роботи як у локальній мережі з централізованим збереженням результатів обробки інформації, так і на окремих, не поєднаних між собою засоби зв'язку, комп'ютерах;

врахування ергономічних особливостей;

наявність україномовного інтерфейсу.

Необхідно відзначити, що інформаційні технології завжди були невід'ємною частиною педагогічного процесу і в «докомп'ютерну епоху». Це,

перш за все, пов'язано з тим фактом, що процес навчання є інформаційним. Але тільки з появою можливості використання комп'ютерів в освітньому процесі сам термін «інформаційні технології» (ІТ) придбав нове звучання, оскільки почав асоціюватися виключно із застосуванням персонального комп'ютера.

Сьогодні вже виявляються деякі такі тенденції, пов'язані, перш за все, з виникненням так званих «інформаційних середовищ навчання» і «віртуальних освітніх просторів». Вони будуються за системою «учень – посередник – вчитель», де як посередник виступають сучасні ІТ-засоби. Виникають нові форми організації навчальної інформації, які характеризуються нелінійною структурізацією навчального матеріалу, що, у свою чергу, дає змогу самому учневі вибрати індивідуальну «траєкторію» навчання.

Така стратегія відповідає ідеї, висловленій ще в середині минулого століття відомим психологом Дж. Брунером в своїй знаменитій книзі «Психологія пізнання» і яка полягає в тому, що будь-який предмет можна викласти ефективно і в достатньо адекватній формі будь-якій дитині на будь-якій стадії розвитку. При цьому величезні можливості наочного представлення навчального матеріалу на основі сучасних мультимедійних засобів допомагають розвивати образне мислення учнів, розкривати їх творчі здібності.

Створені на базі таких підходів освітні простори є за своєю суттю інтегрованими середовищами, здатними об'єднувати вивчення різних предметів у рамках єдиної узгодженої системи. Інформаційні технології у цій системі виконують подвійну роль: як одного з основних методологічних принципів виховання інформаційної культури людини, з одного боку, і як інструменту активного системного пізнання світу – з іншого.

На думку педагогів, створення інформаційного простору освітньої установи – це сьогодні головне завдання, вирішення якого визначає успіх впровадження інформаційних технологій в освіту на всіх її рівнях. Кожен професійно-технічний навчальний заклад, слідуючи творчим схильностям учнів і викладачів, створює свою власну модель інформатизації і своє інформаційно-освітнє середовище в інформаційному просторі регіону. Проте всі вони можуть використовувати єдині програмні засоби, що створюють інформаційний фундамент загальноосвітнього простору. Такими програмними засобами є продукти корпорації «Майкрософт», за допомогою яких навчальні заклади в різних країнах світу будують сучасні інформаційні середовища, здатні розвиватися, масштабуватися, адаптуватися до особливостей конкретних навчальних процесів, специфіки учнівської аудиторії і відображати творчі устремління викладачів.

На сьогодні поняття «інформаційне освітнє середовище навчального закладу» не має офіційного визначення і по-різному трактується у різних наукових джерелах. На їх основі виділимо чотири основних типи пізнаваль-

ного інформаційного середовища для професійно-технічного навчального закладу [74]:

середовище, орієнтоване на самостійну діяльність учнів щодо здобування знань;

середовище, орієнтоване на формування знань, умінь і навичок учнів;

навчальне середовище, орієнтоване на отримання учнями знань, умінь і навичок шляхом безпосереднього контакту з суб'єктами навчання в системі ПТНЗ;

середовище для навчання комбінованого типу.

На сучасному етапі розвитку комп'ютерно-орієнтованих психолого-педагогічних технологій та їх впровадження у навчальний процес найбільш поширеним першим типом інформаційного освітнього середовища.

Таке адаптивне інформаційне середовище орієнтоване на взаємодію з різними учасниками процесу навчання: від адміністрації навчального закладу до учнів та їх батьків. Інформаційне середовище навчального закладу предстает кожному відвідувачеві в індивідуалізованому вигляді, що відповідає інформаційним потребам саме цієї категорії осіб. У повному об'ємі воно є сховищем взаємозв'язаних і узгоджених даних за всіма аспектами навчального процесу: за навчальними курсами, викладацьким навантаженням, об'ємом і тематикою робіт учнів, прогнозованим результатом навчання конкретних учнів тощо. Сучасне освітнє середовище – це деталізовані канали зв'язку наступного типу, що персоналізуються, оперативні і надійні: «учень – вчитель», «адміністрація – батьки», «адміністрація – вчитель», «батьки – вчитель» тощо.

Інформаційні технології і конкретні рішення, що розробляються лідерами світового ІТ-ринку, дають можливість перетворити кожен навчальний заклад на таке сучасне багаторівневе освітнє середовище, що має у своєму розпорядженні повний спектр даних про всі елементи і деталі поточного процесу навчання.

Дидактичні можливості інформаційних технологій дають змогу у процесі освітньої діяльності реалізувати такі форми інформаційної взаємодії з дидактичними цілями:

взаємодія віддалених учасників процесу навчання між собою, наприклад, при електронному листуванні, організації дискусій через телеконференції і відеоконференції;

взаємодія учасників процесу навчання з віддаленими джерелами інформації, наприклад, при здійсненні пошуку та систематизації інформації, переміщення по гіпертекстовим ресурсам глобальної мережі.

При цьому за часом інформаційної взаємодії можливі два варіанти:

всі учасники процесу навчання одночасно знаходяться в безпосередньому діалоговому режимі за комп'ютером, утворюючи синхронну взаємодію;

учасники навчання знайомляться з навчальними матеріалами або виконують певну дію за комп'ютером не одночасно з усіма, а в зручний для себе час, створюючи асинхронну взаємодію.

Найважливішим аспектом навчання є вміння самостійно шукати в мережі Інтернет потрібну інформацію. Питанню пошуку інформації в Інтернеті присвячено багато видань, як друкованих, так і електронних. Означимо лише схему пошуку [110].

Пошук інформації в Інтернеті проходить такі етапи:

1. Конкретизація зони пошуку, виділення ключових слів, які характеризують сферу, що цікавить. Не рекомендується вводити загальні слова, котрі використовуються в інших областях життєдіяльності людини.

2. Відправлення запиту на пошукову машину, складеного з ключових слів. На більшості пошукових сайтах є можливість уточнення зони пошуку за допомогою вибору потрібних пунктів з меню.

3. Далі пошуковий сервер надсилає користувачу список посилань Web-сторінок, на яких виявлені або знайдені потрібні слова або словосполучення з коротким описом кожної з них і з невеликим фрагментом сторінки, де воно знайдено.

4. Відбувається перегляд відповідних веб-сторінок. На цьому етапі користувач заходить по кожному посиланню, яке обіцяє потрібну інформацію.

5. Збереження знайденого матеріалу на комп'ютері або на іншому носії.

Робота із різноманітною інформацією в Інтернеті потребує від викладачів професійно-технічних навчальних закладів розуміння поняття «інформаційної безпеки». Так, інформаційна безпека в Інтернеті може розглядатися з двох позицій: безпека інформації, яка належить користувачу та безпека самого користувача (як фізична, так і психологічна).

До загроз першого типу віднесемо:

Спам (spam) – масова розсилка комерційної, політичної та іншої реклами (інформації) або повідомлень іншого виду особам, які не висловлювали бажання їх отримувати. Ця загроза є найбільш розповсюдженою, тому що жодні фільтри спаму не дають повної гарантії захисту від нього. Особливо ця проблема гостро стосується великих компаній і корпорацій, де разом із спамом можуть бути втрачені цінні листи.

Крадіжка персональної інформації – це розкрадання і незаконне використання персональних даних особи, відкриття рахунку від імені особи, взагалі, отримання будь якої інформації, що стосується (належить) особи без її на те згоди. Для крадіжки персональних даних використовуються новітні технології.

Фішинг – це розсилка електронних листів з метою виманювання особистих даних користувача, а також інформації про його обліковий запис. Також

їх можуть використовувати, щоб змусити користувача завантажити шкідливе програмне забезпечення. Необхідно пам'ятати про небезпеку шахрайства з особистими даними.

Спуфінг – підміна реальної адреси відправника на іншу. Наприклад, можна отримати запрошення відвідати певний сайт (що, наприклад, містить вірус) нібито від відомої компанії, причому зворотна адреса буде реальною адресою тієї організації.

Проглядання непотрібної інформації – проглядання корзин для виявлення старих виписок з банківських рахунків або інших документів з персональними відомостями.

Стеження – прослуховування або стеження за людьми при передачі інформації конфіденційного характеру (наприклад, здійсненні фінансових операцій).

Хакерство – злам бази даних комп'ютера з метою зчитування інформації.

Часто існує загроза занесення в комп'ютер програм, що мають шкідливу дію. До таких програм відносяться віруси, трояни, шпигуни та деякі інші програми. Наразі не існує єдиної системи класифікації і іменування вірусів. Інколи до них помилково відносять трояни і програми-шпигуни. Для захисту від цієї загрози використовуються засоби, вбудовані в операційну систему, такі як брандмауер (нім. Brandmauer, від Brand – пожежа і Mauер – стіна) – спеціальний програмний засіб, який за встановленими правилами визначає приймати пакет даних із мережі, чи ні. А також спеціальні антивірусні програми.

Антивірусна програма (антивірус) – програма для виявлення і видалення комп'ютерних вірусів та інших шкідливих програм, запобігання їх розповсюдженню, а також відновлення файлів, заражених ними.

Основні завдання сучасних антивірусних програм:

сканування файлів і програм в режимі реального часу;

сканування комп'ютера на вимогу;

сканування інтернет-трафіку;

сканування електронної пошти;

захист від атак небезпечних веб-вузлів;

відновлення пошкоджених файлів (лікування).

Визначити, яка з антивірусних програм найкраща, не вважається можливим. Антивірусні комплекси постійно змінюються і розвиваються як відповідь на появу нових загроз і не завжди встигають вчасно прореагувати на нову небезпеку. Різні антивірусні засоби і пакети захисту можуть бути по-різному ефективними для окремих мереж, комплексів, організації і навіть осіб, з різними навичками роботи з комп'ютером.

Крадіжка аккаунта. Власне, втрата власником права доступу до поштової скриньки, номера ICQ, платних сервісів тощо.

Основним засобом запобігання цій загрозі, доступним пересічному користувачу, є підвищення культури використання паролів. Бажано дотримуватись низки не складних принципів:

пароль має бути довшим за 6 знаків, що містять цифри і букви, а також, якщо це дозволено, спеціальні символи;

по-можливості, пароль має бути унікальним словом;

не можна використовувати один і той же пароль для всіх сервісів;

не можна повідмляти свій пароль нікому і ні за яких обставин;

зберігати пароль краще в зашифрованій формі або на паперовому носії в надійному місці;

не можна залишати паролі у поштовій скриньці, бо при її зламі можна втратити всі паролі;

доцільно змінювати паролі хоча б один раз на півроку.

Злам сайту. Не залежно від кваліфікації розробника, сайт може бути зламаний, тобто сторонні особи можуть отримати доступ до зміни його наповнення. Необхідно проводити періодичний комплексний аудит безпеки, який включає всі сфери тестування. Крім того, бажано юридично закріплювати за собою право власності на сайти та зберігати копії розміщеної на них інформації.

Масова атака на мережу – як правило, це добре спланований цільовий набір заходів, направлений на завдання шкоди конкретній мережі. Існує безліч способів атаки і найчастіше їм протиставляється моніторинг, політика безпеки і технічні засоби протидії даним загрозам.

До загроз другого типу віднесемо загрози, пов'язані із впливом безпосередньо на користувача. Найбільш вразливими до таких загроз є люди публічні, довірливі та діти.

Обнародування інформації. Це розміщення інформації (як правдивої так і ні) поза бажанням особи чи організації. Велика кількість користувачів довіряє інформації що знаходиться в мережі. Відповідно, знайдена в Інтернеті інформація може негативно вплинути на відношення до конкретної людини або організації. До такої інформації можна віднести конфіденційні дані, компрометуючі повідомлення, засоби «чорного піару» тощо.

Засоби боротьби з такими речами дуже мізерні, фактично єдиною можливою протидією є моніторинг мережі на предмет присутності таких речей і їх викоренення усіма доступними методами.

Крадіжка і «виманювання» грошей. Як правило, це злам електронних гаманців, засобом захисту від якого для користувача є правильне поводження з ключем, оплата товарів через Інтернет лише відомим компаніям тощо. До цього ж виду загроз віднесемо і соціальний інженіринг, тобто маніпуляцію людьми для отримання від них коштів або інформації. Тут єдиним захистом може бути лише здоровий глузд.

Негативний вплив на формування психіки. Різні засоби комп'ютерної інформації (наприклад, чати, електронна пошта, новини, веб-сторінки) містять не тільки різного роду вигоди, але і певний ризик.

Наведемо далеко не повний перелік загроз цього типу. В Інтернеті діти можуть:

- побачити невідповідний матеріал;
- отримати неточну інформацію;
- потрапити в незручне, а деколи і небезпечне положення;
- бути залученим в різні суперечливі ситуації;
- поставити своє життя під загрозу;
- порушити закон;
- брати участь в азартних іграх;
- інше.

Робота в Інтернеті вимагає певної техніки, а точніше – культури безпеки. Дорослим важливо пам'ятати, що навіть найдосвідченіші діти не бачуть небезпек Інтернету і не усвідомлюють ризику його використання. Існують різні думки про те, коли можна дозволити дітям доступ в Інтернет. Зарубіжні фахівці сходяться в тому, що заборона на Інтернет може бути дієвою тільки до тих пір, поки це не обмежує потреби дитини у сфері освіти.

Існує безліч програм, що дасть змогу обмежити час роботи за комп'ютером, відфільтрувати вміст Інтернету, забезпечити маленького користувача. Вони називаються програмами Батьківського контролю. Це дає можливість контролювати використання комп'ютера дитини в чотирьох напрямках: обмежувати час, який він проводить за екраном монітора, блокувати доступ до деяких сайтів, блокувати доступ до інших Інтернет-сервісів, забороняти запуск деяких ігор і програм. При середньому рівні захисту, працює фільтр на сайти, присвячені зброї, наркотикам, різного роду непристойностям і що містять нецензурну лексику.

При всій важливості технічних засобів, зрозуміло, що вони є всього лише частиною здійснення політики інформаційної безпеки. Вона включає виховні і освітні заходи. Формування інформаційної культури і безпеки – процес тривалий і складний, але важливий і необхідний.

Завдання дорослих (педагогів, батьків) – формування різносторонньої інтелектуальної особи, високий етичний рівень якої буде гарантією її інформаційної безпеки [15]. Наведемо низку рекомендацій для батьків та вчителів, як убезпечити дітей від неприємностей в Інтернеті:

виходьте в Інтернеті разом зі своїми дітьми. Ваша присутність – найкраща застава безпеки ваших дітей;

навчіть своїх дітей не давати особисту інформацію (фотографію, ім'я, адресу, номер або адресу школи), особливо в чатах і на дошках оголошень;

порадьте їм не призначати зустрічей своїм знайомим через Інтернет; тримайте комп'ютер там, де Вам зручніше контролювати його використання.

навчіть їх, як перервати будь-який неприємний або лякаючий їх процес в Інтернеті, натисканням клавіші «бэкспейс»;

встановіть атмосферу довіри і взаєморозуміння і не звинувачуйте дітей за допущені неприємні випадковості при роботі в Інтернеті;

поясніть різницю між рекламним і освітнім або розважальним змістом;

переконайте дітей не відповідати на образливі або небезпечні повідомлення по електронній пошті, в чатах, а також порадьте не завантажувати веб-сайти, на яких вони відчувають себе дискомфортно;

попросіть їх показувати всі отримані повідомлення, які їм неприємні;

роз'ясніть, що не вся інформація в Інтернеті достовірна;

поясніть дітям, що люди в чатах не завжди ті, за кого себе видають.

Більшість сайтів в Інтернеті цілком безпечні, але, як і в реальному світі, у віртуальній реальності існують сайти сексуального або агресивного характеру, які, звичайно, неприйнятні для дітей. Оскільки в різних сім'ях існують різні стандарти, то дуже важливо, щоб батьки відносно Інтернету встановили для дітей чіткі вимоги [14].

Важливим кроком на шляху використання інформаційних технологій стало впровадження в професійно-технічних навчальних закладах електронних підручників. Можна надати наступні методичні поради, щодо впровадження електронних підручників в навчальний процес:

Варіант 1. Електронний підручник використовується під час вивчення нового матеріалу. Спочатку викладач проводить опитування учнів, а при переході до вивчення нового матеріалу учні розсаджуються за комп'ютерами і починають працювати зі структурною формулою та структурними одиницями під чітким керівництвом і планом викладача.

Варіант 2. Електронна модель підручника може використовуватись на етапі закріплення матеріалу. Урок проводиться у звичному режимі, а при закріпленні всі учні під керівництвом викладача працюють з електронним підручником.

Варіант 3. На уроках комбінованого типу за допомогою електронного підручника здійснюється повторення і узагальнення вивченого (15-20 хв). Такий варіант переважно застосовується для уроків підсумкового повторення, коли по ходу заняття треба «перелистати» зміст кількох параграфів, пригадати поняття, повторити найважливіші факти і події, виявити причинно-наслідкові зв'язки. На такому рівні учні повинні мати можливість попрацювати спочатку спільно (по ходу пояснень викладача), потім в парах (за завданням викладача), нарешті, індивідуально (по черзі).

Варіант 4. На окремих уроках можливе самостійне вивчення нового матеріалу і складання за його підсумками своєї структурної формули параграфу. Така робота проводиться в групах учнів (3-4 особи). На завершення уроку (10 хв.) учні звертаються до електронної формули параграфу, порівнюючи її зі своїм варіантом. Тим самим відбувається залучення учнів до дослідницької роботи на уроці.

Варіант 5. Під час виконання домашніх завдань. Учні можуть використовувати наведений у підручнику матеріал і користуватись питаннями для самоперевірки.

Проблема професійної ІТ-компетентності сучасного викладача є актуальною і разом із тим потребує розв'язання низки питань. Необхідно зазначити, що формування ІТ-компетентності викладачів полягає не тільки і не стільки в оволодінні ними навичками оперування засобами інформаційних технологій як у формуванні досвіду застосування ІКТ у своїй професійній діяльності, орієнтованого на сучасні освітні результати [74].

Питання підвищення інформаційної компетентності педагогічних працівників та питання їх підготовки до використання інформаційних технологій у навчальному процесі розглядалися у роботах багатьох вітчизняних учених. Наприклад, О. Аніщенко та О. Падалка пояснюють, що інформаційна компетентність педагогів, передусім, передбачає їхню здатність використовувати апаратні засоби ІТ, а також ефективно працювати з інформацією в електронному та друкованому варіантах (швидко її знаходити та раціонально опрацьовувати) [9]. Серед причин, що стримують використання ІКТ в професійно-технічних навчальних закладів, в першу чергу, називаються організаційні й технічні, але головні проблеми – це проблеми психолого-педагогічні. Вони полягають у низькому рівні готовності директорів, заступників директорів з навчально-виробничої роботи до використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні ПТНЗ, відсутності науково обґрунтованої методики використання ІКТ щодо організації навчально-виробничого процесу, недостатніх знаннях в оволодінні інформаційними технологіями у викладачів професійно-технічних навчальних закладів.

На сьогоднішній день змістовне наповнення процесу розвитку інформаційної компетентності визначається, власне, несистематизованими відомостями про потреби слухачів у більш детальному розгляді того чи іншого аспекту інформаційної компетентності, фаховими знаннями викладачів курсів підвищення кваліфікації, кон'юнктурою ринку освітніх послуг, особистим баченням керівників відповідних структурних підрозділів закладів післядипломної освіти, особистим розумінням потреб у самоосвіті, техніко-технологічними можливостями як закладів, так і особистими тощо і носить доволі безсистемний характер. Не зважаючи на наявність ґрунтовних теоретичних

досліджень щодо самих складових інформаційної компетентності педагогічного працівника та засобів їх розвитку, реалізація підвищення інформаційної компетентності в практичній її реалізації залишається незадовільною.

Ситуація може бути покращена шляхом уточнення змісту самої інформаційної компетентності викладача професійно-технічного навчального закладу, створення на всеукраїнському рівні єдиної системи підвищення інформаційної компетентності педагогічних кадрів, яка б включала моніторинг потреб викладачів у такому підвищенні, комплекс роз'яснювальних заходів, щодо його необхідності, проблемно-цільові курси підвищення кваліфікації керівних кадрів, низку спецкурсів із окремих питань компетентності, дистанційні курси, методичні рекомендації стосовно самоосвіти із питань розвитку цієї компетентності, базу даних сучасних управлінських програмних засобів (інформації про них), проведення семінарів, конференцій на постійній основі тощо.

Останнім часом у професійно-технічних навчальних закладах набули поширення розробка та впровадження наукових та педагогічних, технологічних досягнень, а тому з метою обговорення, впровадження, обміну досвідом та інформацією проводяться науково-практичні конференції, практичні семінари, педагогічні читання, на яких висвітлюються результати експериментальної та дослідницької роботи, заслуховуються доповіді, повідомлення педагогічних працівників, проводяться методичні виставки, ярмарки педагогічних ідей тощо.

Індивідуальна методична робота педагогічних працівників у професійно-технічних навчальних закладах здійснюється у таких формах: наставництво, консультація, самоосвіта, стажування.

Наставництво – це форма здійснення індивідуальної методичної роботи, яка полягає в тому, що досвідчені викладачі добровільно беруть на себе обов'язки здійснювати індивідуальну роботу з молодими, малодосвідченими працівниками, передаючи їм свій досвід роботи, практично допомагають у виконанні таких завдань, як:

- підготовка до уроків (занять) або виховних заходів;
- планування роботи;
- оформлення документації;
- добір текстів контрольних і творчих робіт.

Специфічна особливість інформаційної компетентності полягає у тому, що можуть змінюватись ролі наставництва. Часто молоді викладачі краще обізнані у сфері інформаційних технологій, ніж викладачі зі значним досвідом роботи. Тому саме молоді викладачі беруть на себе функцію наставництва. Ця допомога здійснюється шляхом нарад, знайомств з практичним досвідом своєї роботи, технологією виконання завдань. В основному, наставник працює з одним викладачем. У великих професійно-технічних навчальних закладах створюють-

ся ради наставників, завдання яких полягає координації їхньої роботи, обмін і досвідом, удосконаленні методів індивідуальної роботи. Радою керує голова, який обирається з числа найбільш досвідчених наставників.

У період швидкого розвитку інформаційних перетворень в освіті потребою постійного росту професійної компетентності навчання протягом усього життя висувається необхідність організації педагогічної діяльності в закладах професійно-технічної освіти таким чином, щоб ця діяльність забезпечувала розвиток та удосконалення навчального процесу, якості підготовки фахівців.

Педагоги професійно-технічного навчального закладу здійснюють інформаційну діяльність у всіх сферах роботи педагогічного процесу: навчальній, моральній, виховній, методичній, дидактичній, технологічній тощо. Така всезагальність зумовлює пріоритетність розвитку саме інформаційної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ в єдиній системі підвищення його загальних та професійних компетентностей. Проведене дослідження дало змогу нам розробити низку практичних рекомендацій щодо розвитку інформаційної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ.

1. Вдосконалення матеріально-технічної бази.

Відкритим залишається питання приведення матеріально-технічної бази у відповідність потребам розвитку інформаційної компетентності викладачів професійно-технічних навчальних закладів. Як ми вже не одноразово зазначали в дослідженні, розвиток науково-технічного прогресу має надзвичайно швидкі теми. Поява нових технологічних засобів відбувається кілька разів на рік, а то й місяць. На сьогоднішній день не можливо сказати: ми встановили нові комп'ютери і 5 років не має сенсу щось оновлювати. Крім комп'ютерного забезпечення, що стало, певною мірою традиційним, існує достатньо великий технічний парк педагогічного інструментарію. Це і мультимедійні пристрої (дошки, планшети тощо), різноманітні комунікатори, приладдя для проведення різноманітних дослідів (оснащене вебкамерами, мінікомп'ютерами тощо) та ін. Крім того, необхідно зазначити, що існує величезний ринок навчального програмного забезпечення, електронних посібників, управлінських програм різного гатунку, дослідження якого проводяться вкрай не систематично і не цілеспрямовано. Навіть за наявності відповідних коштів керівник ПТНЗ просто не в змозі оцінити необхідність придбання того чи іншого ліцензійного програмного засобу, і тому наявність єдиної політики у цій сфері могла би істотно йому допомогти.

2. Необхідність проведення моніторингу рівня інформаційної компетентності викладачів професійно-технічних навчальних закладів.

Однією з передумов успішного впровадження запропонованої нами моделі є обов'язковість здійснення регулярного і систематичного моніторингу як потреб викладачів ПТНЗ у підвищенні інформаційної компетентності у їх

педагогічній діяльності, так і якості їх підготовки до здійснення ними інформаційної діяльності. При цьому моніторинг повинен носити комплексний характер і здійснюватися на всіх рівнях і встановлювати відповідність особистісних якостей викладачів ПТНЗ вимогам посадового призначення; відповідність професійних знань слухачів вимогам інформаційного суспільства. Важливою ціллю такого моніторингу є визначення результатів розвитку (доцільності та ефективності запропонованого курсу, задоволеності слухачів навчанням тощо).

3. Залучення сторонніх фахівців.

Нам вважається доцільним відновлення практики залучення у разі необхідності до проведення занять сторонніх фахівців, проведення курсів, стажувань, відновлення інституту наставництва.

4. Пропагування передового досвіду.

Однією з проблем визначення змісту навчального матеріалу для підвищення рівня інформаційної компетентності викладача ПТНЗ є недостатня обізнаність методистів керівників закладів із можливостями сучасних інформаційних технологій, а відтак, нездатність самостійно оцінити потреби викладачів у такому підвищенні. Тому однією із задач керівників та методистів професійно-технічних навчальних закладів є організація дисемінації (пропаганди і розповсюдження) передового досвіду у цій галузі за рахунок накопичення, узагальнення, експертизи, трансляції продуктів ефективного та інноваційного досвіду; організація та стимулювання дисемінаційної діяльності ПТНЗ і викладачів на основі їх адресної підтримки (наприклад, створення на їх основі експериментальних майданчиків з дослідження питань інформатизації професійно-технічних навчальних закладів); своєчасне інформування в засобах масової інформації з питань розвитку інформаційної компетентності викладачів сільських професійно-технічних навчальних закладів тощо.

5. Необхідність саморозвитку.

Організація власної самостійної пізнавальної діяльності потребує обґрунтованого, наукового і комплексного підходу для того, щоб її результати були значущими, а сама вона ефективною. Причому вивчення сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІТТ) значним чином впливає на якість самоосвіти викладачів не тільки з «профільних» питань, безпосередньо пов'язаних із розвитком інформаційної компетентності в слухачів. Адже розвитку власної інформаційної компетентності дає змогу людині накопичувати знання, створювати інформацію з метою особистісного інтелектуального зростання. Тому підготовка та самопідготовка фахівців з використанням комп'ютерних мультимедійних технологій, інформаційних технологій набуває пріоритетності. Варто зазначити, що інтеграція ІТТ у навчальний процес закладів освіти сприяє оптимізації педагогічної системи. Тому актуальним завданням є засвоєння сучасних інформаційно-телекомунікаційних техно-

логій викладачами різних дисциплін. Відповідно, оптимізація підходів до активного впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій у навчальний процес постійно вимагає істотних змін у змісті, методах і прийомах навчання, способах розробки дидактичних матеріалів.

6. Підвищення мотивації.

Ще однією складною задачею для керівників ПТНЗ є забезпечення формування позитивної мотивації розвитку інформаційної компетентності викладачів професійно-технічних навчальних закладів у їх педагогічній діяльності. Це може відбуватись через усвідомлення ними необхідності відповідності їх діяльності вимогам інформаційного суспільства. Це передбачає визначення освітніх потреб викладачів, виявлення обсягу і характеру їхнього професійного й життєвого досвіду, визначення рівня інформаційної культури, з'ясування індивідуальних особливостей, визначення механізмів мотивації діяльності, рівня володіння комп'ютерною технікою, стимулювання особистісно-професійного зростання тощо. Для цього можна використовувати такі форми і методи: психолого-педагогічна діагностика й самодіагностика, групового створення психологічного портрету ідеального викладача ПТНЗ та автопортрета з подальшим їх порівнянням, що сприяє самопізнанню й розширенню уявлення слухача про себе як особистість і професіонала; мотиваційний тренінг, який дає можливість активізувати й посилити внутрішні мотиви людини до розвитку інформаційної компетентності тощо.

Таким чином, впровадження ІКТ у навчально-виробничий процес забезпечує поступовий перехід освіти на новий, якісний рівень. Нові інформаційні технології позитивно впливають на всі компоненти системи підготовки конкурентоспроможних кваліфікованих робітників: мету, зміст, методи й організаційні форми навчання, засоби навчання, що дає вирішувати складні й актуальні завдання педагогіки для забезпечення потреб у розвитку інтелектуального, творчого потенціалу, аналітичного мислення та самостійності педагогічних працівників. Тільки осмисливши значення нових інформаційних і телекомунікаційних технологій, можна оволодіти ними та бути готовими працювати в єдиному інформаційному середовищі, при цьому критично оцінювати інформацію.

3.2. Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності методистів професійно-технічних навчальних закладів в умовах інформатизації суспільства

Сучасна професійна освіта потребує пошуку нових підходів до моделювання ефективної системи науково-методичної роботи в професійно-технічних навчальних закладах, яка б, ґрунтуючись на наукових засадах, успішно функціонувала в режимі постійного оновлення і розвитку. Упровадження

сучасних інформаційних технологій у методичну діяльність професійно-технічних навчальних закладів забезпечить логічний зв'язок взаємозалежних елементів педагогічної системи, розвиток педагогічної й професійної майстерності педагогічних працівників, удосконалення змісту, форм і методів навчання та виховання учнівської молоді.

Професійна діяльність методиста має багатофункціональний та інтегральний характер і вимагає здійснення інформаційно-аналітичної роботи щодо систематизації й узагальнення методичної інформації. Успішність виконання такої роботи залежить від рівня розвитку інформаційно-аналітичної компетентності фахівця. Методист професійно-технічного навчального закладу з відповідним рівнем інформаційно-аналітичної компетентності здатний застосовувати сучасні засоби інформаційних і комп'ютерних технологій для розв'язування різноманітних професійних завдань з використанням інформаційних ресурсів, наявних сервісів локальних і глобальних мереж.

Аналіз літературних джерел щодо поняття інформаційно-аналітичної компетентності й професійних обов'язків методистів дає підстави визначити інформаційно-аналітичну компетентність методистів професійно-технічних навчальних закладів як інтегративне особистісне утворення, що характеризує здатність фахівця професійно здійснювати аналітичну діяльність з використанням інформаційних технологій і визначається сукупністю професійних знань методичних інформаційних ресурсів, сформованістю умінь для пошуку інформації у різних методичних джерелах, здійсненням критичного аналізу, пошуку й оцінювання відповідної інформації.

Рівень розвитку інформаційно-аналітичної компетентності методистів ПТНЗ необхідно розглядати як ступінь освіченості, культурності, професійної зрілості фахівця. Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності методистів професійно-технічних навчальних закладів – це процес переходу до більш високого професійного рівня фахівця. Водночас, успішність такого процесу залежить від факторів, кожен з яких «спеціалізується» на вирішенні певних професійних завдань. Для методистів професійно-технічних навчальних закладів розвиток їх інформаційно-аналітичної компетентності буде успішним за умови інтеграції таких складових: компенсаторності (отримання знань з нових досягнень у галузі інформаційних технологій), технологічності (розширення спектра умінь та навичок щодо роботи з сучасними комп'ютерними засобами та програмним забезпеченням), інноваційної практичності (освоєння нового та передового досвіду застосування сучасних засобів інформаційних та комп'ютерних технологій для роботи з інформаційними ресурсами при розв'язанні різноманітних професійних завдань), індивідуальності (створення власної траєкторії інформаційного зростання на основі спеціальної андрагогічної підготовки).

Теоретична складова розвитку інформаційно-аналітичної компетентності методистів ПТНЗ визначається знаннями теоретичних основ функціонування інформаційного суспільства та можливостями використання операційних систем, офісних програм, гіпертекстових технологій, мережі Internet, електронної пошти, електронних довідників, бази даних, спеціалізованого програмного забезпечення.

Процесуально-діяльнісна складова розвитку інформаційно-аналітичної компетентності методистів ПТНЗ стосується практичних навичок використання засобів сучасних інформаційних технологій у роботі з інформаційними ресурсами, вміння використовувати сучасну комп'ютерну техніку для пошуку і збереження даних в електронному вигляді, оволодіння засобами сучасних інформаційних та комунікаційних технологій для спілкування (електронна пошта, інтернет-пейджери, списки розсилання), знання основ мережевого етикету, усвідомлення переваг використання комп'ютерної техніки і вміння вибирати програмне забезпечення з ряду аналогів.

Процес розвитку інформаційно-аналітичної компетентності методистів професійно-технічних навчальних закладів повинен виконувати функцію професійного розвитку, що дозволяє фахівцям усвідомлено використовувати інформаційні можливості комунікативних технологій для створення методичних матеріалів щодо забезпечення програм розвитку навчального закладу і брати участь в управлінні цим процесом.

Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності методистів ПТНЗ передбачає переорієнтацію від дискретності до безперервності інформаційної підготовки, яка має ґрунтуватися на компетентнісному, діяльнісному, особистісному, діалогічному підходах. Це, в свою чергу, актуалізує необхідність упровадження нових форм підвищення кваліфікації, які спрямовані на формування позитивної мотивації методистів щодо набуття та вдосконалення інформаційно-аналітичних компетентностей, постійного підвищення рівня професійної майстерності на основі активізації самоосвітньої діяльності. Для успішної реалізації поставлених завдань необхідно впроваджувати інформаційний супровід розвитку інформаційно-аналітичних компетентностей методистів професійно-технічних навчальних закладів через створення багаторівневої системи підвищення кваліфікації з урахуванням комп'ютерного стажу, рівня професіоналізму та індивідуального запиту, що передбачає особистісну освітню траєкторію.

Методична робота, яка заснована на аналітичній, організаційній, діагностичній, пошуковій, дослідницькій, науково-практичній, інформаційній діяльності сприятиме вдосконаленню професійної компетентності педагогічних працівників та підвищенню ефективності навчально-виховного процесу у ПТНЗ. Професійна діяльність методистів має бути спрямованою на розви-

ток єдиного інформаційного освітнього простору, впровадження інформаційних технологій навчання, використання інформаційно-методичного забезпечення педагогічного процесу у професійно-технічному навчальному закладі.

Методист професійно-технічного навчального закладу має бути здатним застосовувати сучасні засоби інформаційних і комп'ютерних технологій для розв'язування різноманітних професійних завдань з використання інформаційних ресурсів, наявних сервісів локальних і глобальних мереж. Інформаційні технології у професійній діяльності методистів ПТНЗ використовуються не лише для накопичення, обробки, пошуку, аналізу та узагальнення методичної інформації, що уможливило її систематизацію і забезпечує доступність для користувачів, які зацікавлені у різних її аспектах, але й використовуються з метою методичного розвитку і ефективного забезпечення організації навчального процесу у професійно-технічних навчальних закладах. Крім того, використання інформаційних технологій у професійній діяльності методистів ПТНЗ також зумовлено необхідністю якісно виконувати свої посадові обов'язки, які закріплено наказом МОН України «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» (№ 665 від 01.06.13 року) [98]. У цьому документі основними завданнями та обов'язками методистів ПТНЗ визначено: відповідальність за методичну, дослідно-експериментальну роботу в навчальному закладі, організацію та координацію роботи методичних комісій педагогічних працівників, надання їм консультативної та практичної допомоги за відповідними напрямками діяльності; здійснення і забезпечення зв'язку з інститутами післядипломної педагогічної освіти, іншими педагогічними установами, фондами з метою підвищення кваліфікації педагогічних працівників; вивчення, узагальнення, розповсюдження кращого педагогічного досвіду, організацію педагогічних читань, науково-практичних конференцій, виставок; систематичний аналіз результативності і ефективності професійної діяльності педагогів, розробку методичних матеріалів з питань підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних працівників за відповідними напрямками їх діяльності; узагальнення і поширення інформації щодо інноваційних технологій навчання у галузі освіти, підготовку матеріалів на засідання педагогічних рад, надання допомоги педагогічним працівникам у розробленні авторських програм з навчальних предметів, організацію проведення оглядів кабінетів, лабораторій та узагальнення підсумків. Реалізація професійних функцій методистів професійно-технічних навчальних закладів в сучасному інформаційному просторі вимагає сформованості відповідної інформаційно-аналітичної компетентності фахівців, яка забезпечуватиме продуктивне використання інформаційних засобів та самої інформації в процесі професійної діяльності.

Пріоритетними напрямками методичної роботи в професійно-технічних навчальних закладах є наповнення, супроводження та обслуговування інформаційно-методичних сайтів, надання інформаційної допомоги педагогам у створенні індивідуальних сайтів, моніторинг рівня інформаційно-професійної компетентності педагогічних працівників, інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу, підвищення комп'ютерно-технічної грамотності педагогічних працівників. Крім того, впровадження інформаційних технологій у методичну роботу професійно-технічних навчальних закладів створює умови для інтеграції педагогів в загальнонаціональний і міжнародний освітні простори, що уможливорює онлайн-інформування про результати наукових досліджень у галузі педагогіки, психології, теорії викладання конкретних навчальних предметів.

Відповідно до цього, актуальності набуває проблема формування інфраструктури методичного інформаційного середовища в системі професійної освіти, яка ґрунтується на створенні відповідних інформаційних систем методичної роботи в ПТНЗ. Методична система навчального закладу виступає базовою платформою акумуляції та консолідації інформаційних потоків, що характеризуються цілеспрямованим збором, експертною оцінкою, аналізом та опрацюванням різноманітної інформації щодо функціонування ПТНЗ. Для формування інфраструктури методичного інформаційного середовища необхідним є застосування сучасних інформаційних технологій, які забезпечуватимуть функціонування такої інформаційної системи методичної роботи у навчальному закладі. Інфраструктура методичного інформаційного середовища може складатися з інформаційного банку методичних матеріалів, електронного методичного кабінету, зали електронних конференцій, віртуальної школи педагогічної майстерності, електронної бібліотеки. Надамо їм більш детальну характеристику.

Створення інформаційного банку методичних матеріалів уможливорює доступність до всіх нормативних документів, підтримки електронного документообігу, автоматизації звітності. Можливість накопичення методичної інформації у банку даних є матеріалом для систематичного моніторингу якості методичної діяльності ПТНЗ.

Електронний методичний кабінет розташовують на сервері або сайті ПТНЗ. Переваги електронного методичного кабінету: зручність, простота користування, можливість постійно підвищувати професійну компетентність на робочому місці будь-яким категоріям педагогічних працівників. Електронний методичний кабінет може бути побудований з використанням гіперпосилань (щоб відкрити необхідну інформацію достатньо натиснути на підкреслений текст). До структури електронного методичного кабінету входять перелік головних нормативно-правових актів діяльності професійно-техніч-

них навчальних закладів; звіти про роботу методичних комісій навчального закладу; плани індивідуальної методичної роботи педагогічних працівників; шляхи організації науково-методичної роботи в професійно-технічному навчальному закладі (форми, структура і зміст); форми навчання (схема уроку, схема аналізу уроку) тощо.

Електронні конференції або, як їх часто називають, комп'ютерні конференції, дозволяють отримувати на моніторі комп'ютера користувача, як мінімум, тексти повідомлень, переданих учасниками конференції, що знаходяться на різних відстанях один від одного. Апаратне оснащення робочих місць таке ж, як і в режимі електронної пошти. Програмне забезпечення залежить від режиму використання електронної конференції. Таким чином, електронні конференції об'єднують зацікавлене коло користувачів у складі віртуальної творчої групи, які можуть бути розділені у просторі і в часі. Особливістю режиму електронної конференції є те, що лист, надісланий абонентом в електронну конференцію, потрапляє до всіх абонентів, що підключені до даної конференції, і кожен користувач отримує всі повідомлення. Зручність полягає в тому, що такий спосіб спілкування корисний і вкрай дешевий, оскільки для користування ним кожному учаснику достатньо мати лише електронну поштову скриньку.

Важливим елементом інфраструктури методичного інформаційного середовища є віртуальна школа педагогічної майстерності, в якій найкращі викладачі та майстри виробничого навчання не лише навчатимуть колег, а й створюватимуть нові рішення для підвищення якості професійно-технічної освіти. Важливим завданням школи педагогічної майстерності є онлайн консультування педагогічних працівників щодо інформаційно-методичної роботи.

В рамках роботи школи педагогічної майстерності створюється єдина база напрацювань, прийомів, методів педагогічної техніки в організації освітнього процесу саме із використанням елементів інформаційно-комунікаційних технологій. Серед іншої інформації на сайті віртуальної школи педагогічної майстерності також містяться графіки засідань педагогічної ради, методичних комісій, інструктивно-методичних нарад, тематика теоретичних та практичних семінарів, науково-практичних конференцій, педагогічних читань, виставок, а також електронне портфоліо викладачів навчального закладу. Зупинимось детальніше на характеристиці електронного портфоліо викладачів професійно-технічних навчальних закладів.

Портфоліо характеризується як спосіб аналізу, узагальнення та презентації педагогічного досвіду і використовується для висвітлення передових педагогічних напрацювань викладачів професійно-технічних навчальних закладів, їх фахового рівня, виявлення стратегії і тактики професійної пове-

дінки. Портфоліо містить набір кращих конспектів уроків, поурочних планів, дидактичних матеріалів, документів, статей, учнівських робіт тощо. Тому педагогічне портфоліо можна розглядати як звітний документ педагогічних працівників, що використовується у професійній діяльності методиста ПТНЗ з метою систематичного аналізу роботи педагогів, оцінювання результатів їх педагогічної діяльності, підготовки до процедури атестації тощо.

Використання портфоліо буде ефективним за умови виконання низки кроків, які має виконати методист професійно-технічного навчального закладу, зокрема: інформування педагогічного колективу про змістову складову авторського портфоліо педагога; ознайомлення педагогів з технологією портфоліо; надання допомоги педагогам при підготовці презентації авторського портфоліо.

Робота над портфоліо ведеться протягом навчального року та обговорюється на методичних комісіях, під час індивідуальних консультацій. На початку навчального року бажано погодити з головами методичних комісій навчального закладу набір обов'язкових розділів та розділів за вибором педагогів для портфоліо, визначити терміни роботи над ним, форму презентації. У портфоліо збираються матеріали, які регламентують роботу педагога. Під час підготовки портфоліо слід пам'ятати про те, що кожен окремих матеріал слід датувати, а коментар має бути таким, що відображає власні думки педагога відносно його діяльності, дає повну картину творчого зростання педагога. У творчому досьє мають бути представлені збірки різних творчих, проектних, дослідницьких робіт педагога, опис його авторських методик, розробок, програм, основні напрямлення творчої активності, участь у наукових конференціях, конкурсах, педагогічних читаннях, карта творчого зростання та ін. Підходи до побудови портфоліо можуть бути різноманітними залежно від індивідуальних педагогічних підходів викладачів. Важливо, щоб було проаналізовано власні успіхи, узагальнення і систематизацію педагогічних досягнень, об'єктивно оцінено можливості та визначено способи подолання труднощів.

З метою узагальнення кращого педагогічного досвіду методист професійно-технічного навчального закладу має здійснювати систематизацію портфоліо педагогічного колективу. Одним із варіантів такої систематизації є електронна база портфоліо педагогів. Електронна версія портфоліо педагогів оформлюється у вигляді авторської презентації, яка постійно оновлюється та доповнюється. Таку електронну базу портфоліо можна вважати інформаційно-методичним комплексом педагогічних досягнень навчального закладу.

Портфоліо можна використовувати і для атестаційної характеристики викладача. Таке портфоліо складається методистом і містить відомості про викладача (прізвище, ім'я, по батькові, освіта, спеціальність, кваліфікація за

дипломом; навчальне навантаження; трудовий і педагогічний стаж роботи; назва структури підвищення кваліфікації, де прослухані курси, рік, місяць, проблематика курсів; копії документів, підтверджуючих наявність учених і почесних звань, ступенів; найбільш значимі урядові нагороди, грамоти, листи-подяки; дипломи різних конкурсів педагога). Атестаційне портфоліо має містити результати науково-методичної діяльності педагога. У цьому розділі розміщуються методичні матеріали, що свідчать про професіоналізм та педагогічну майстерність педагога: матеріали, в яких обґрунтовується вибір програми та комплекту навчально-методичної літератури; освітніх технологій; застосування методик педагогічної діагностики; використання інформаційно-комунікативних технологій у процесі викладання предмету; його робота в методичній комісії навчального закладу, співпраця з міськими методичними секціями та іншими установами; участь у професійних та творчих педагогічних конкурсах, виставках, розробці авторських програм, написанні доповіді, статті. Також у цьому розділі портфоліо можуть бути розміщені відгуки, які включають характеристики педагога, представлені адміністрацією, колегами, батьками, а також самоаналіз педагогічної діяльності, рецензії на статті, методичні бюлетені про проведені відкриті уроки тощо. Розділ атестаційного портфоліо «позаурочна діяльність» повинен містити матеріали сценаріїв позакласних заходів, фотографії і відеокасети із записом проведених заходів (виставки, екскурсії, КВК, брейн-ринги тощо); програми роботи гуртків і факультативів.

Необхідним елементом інфраструктури методичного інформаційного середовища є електронна бібліотека. Електронна бібліотека ПТНЗ створюється з метою забезпечення необмеженого доступу педагогічних працівників й учнів до інформаційних ресурсів. В електронній бібліотеці ПТНЗ відбувається накопичення навчально-методичного забезпечення процесу професійної підготовки, навчально-допоміжного матеріалу з навчальних дисциплін, електронних версій навчальної, художньої та словниково-довідникової літератури. Фондом електронної бібліотеки є електронні видання: електронні напрацювання викладачів професійно-технічних навчальних закладів (навчальні посібники, конспекти лекцій, методичні посібники, статті тощо), електронні версії друкованих видань, у тому числі створені за допомогою сканування текстів, електронні підручники, нормативно-правова база, методичні посібники, художні тексти; мультимедійні засоби навчання. Електронна бібліотека ПТНЗ може містити інформацію віртуальних музеїв, історичних пам'яток, картинних галерей, музичних творів тощо. Ефективність роботи електронної бібліотеки забезпечується електронною системою обліку електронних ресурсів відповідно до встановленого порядку, веденням електронного каталогу інформацій-

них ресурсів, збереженням навчальної і методичної інформації на електронних носіях.

Отже, система методичної роботи у ПТНЗ ґрунтується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій, що визначаються сукупністю технологічних інструментів та ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікації і створення, поширення та збереження інформації.

Як свідчить проведений нами аналіз, серед причин, що стримують використання інформаційно-комунікаційних технологій у ПТНЗ, крім організаційних, існують проблеми психолого-педагогічні. Вони виявляються у низькому рівні готовності педагогічних працівників до використання інформаційно-комунікаційних технологій, відсутності науково обґрунтованої методики використання інформаційно-комунікаційних технологій при проведенні занять з конкретних навчальних дисциплін, недостатній забезпеченості професійних навчальних закладів як кількісно, так і якісно педагогічними програмними засобами. Наявність комп'ютерів не розв'язує проблему використання самих інформаційно-комунікаційних технологій у професійній освіті. Необхідно формувати готовність педагогічних працівників до цього процесу. Залучення педагогічних працівників до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій є можливим завдяки низці заходів, які має організувати методист ПТНЗ, зокрема: ознайомлення з новаторськими методами роботи, системне інформування про наявність новітніх інформаційно-педагогічних технологій, консультації в онлайн-режимі, обмін досвідом через електронну пошту, оперативний доступ до методичної інформації; підвищення мотивації педагогічних працівників. Результати нашого дослідження показали, що основними проблемами формування готовності педагогів до використання інформаційно-комунікаційних технологій є: недостатньо сформований рівень домагань та мотивації до успіху; низький рівень творчої активності; невміння долати труднощі, які пов'язані зі змістом та впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій; нездатність приймати компромісні рішення; неготовність педагогів до експериментальної діяльності.

Відповідно до цього, необхідно проводити низку заходів, які спрямовуються на застосування сучасних освітніх технологій у навчально-виробничому процесі, розвиток дистанційної освіти як нової форми організації навчальної діяльності, розробку способів формування в учасників навчально-виховного процесу технологічних способів мислення, технологічної спрямованості здобутих знань; здійснення автоматизації робочих місць учасників освітнього процесу, використання програмного забезпечення, що сприяє систематизації роботи; створення єдиної бази даних та інформаційних ресурсів системи професійної освіти, забезпечення масового доступу до неї всіх категорій користувачів.

Зазначимо, що підготовка педагогічного колективу до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес – це систематична і поетапна робота, що складається з таких етапів: діагностичного – дослідження психологічної готовності членів педагогічного колективу та адміністрації ПТНЗ до використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі; змістово-розвивального – організація навчання членів педагогічного колективу з розглянутої проблеми у міжквартальний період (на тренінгах, курсах підвищення кваліфікації, під час проведення заходів міжкурсового періоду, в процесі самоосвітньої діяльності); оцінно-рефлексивного – оцінювання психологічної готовності членів педагогічного колективу до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій після проведення науково-методичних заходів (важливим є залучення до самооцінювання, професійної рефлексії, свідомого ставлення до професійних надбань і перспектив професійного зростання); коригувального – здійснення психологічного та науково-методичного супроводу діяльності педагогічного колективу професійно-технічного навчального закладу до використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, використання інформаційних технологій у професійній діяльності методистів позитивно впливає на розвиток їхньої інформаційно-аналітичної компетентності, що в свою чергу забезпечує більш якісну організацію навчального процесу у професійно-технічних навчальних закладах.

3.3. Інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів в контексті їх профорієнтологічної діяльності

Вимоги сучасного виробництва до рівня професійної підготовленості робітничих кадрів актуалізують проблему професійної орієнтації молоді, оскільки професійні наміри значної частини учнівської молоді найчастіше не відповідають потребам народного господарства у фахівцях з певних, насамперед робітничих, професій. Це призводить до перенасичення ринку праці фахівцями з деяких категорій професій, відтоку робочої сили зі сфери матеріального виробництва, зростання безробіття та ряду інших негативних явищ, які обумовлюють зростання соціальної напруженості в суспільстві. Одним із засобів впливу держави на ринок праці є професійна орієнтація. У системі професійно-технічної освіти вона виконує подвійне завдання – забезпечує формування контингенту учнів професійно-технічних навчальних закладів та в процесі навчання сприяє закріпленню їх професійного вибору.

В умовах переходу від «знаннєвої» освітньої парадигми до компетентнісної система професійної орієнтації набуває зовсім нову якість. Традиційний алгоритм професійного самовизначення («вибрати професію, отримати професійну кваліфікацію й реалізувати її протягом наступного життя, одержуючи гідну винагороду») втрачає колишнє значення, оскільки навіть найвищий рівень поінформованості про специфіку майбутньої професії аж ніяк не гарантує активну мотивацію випускника школи до професійного навчання в ПТНЗ. У цих умовах професійне самовизначення не може позиціонуватися як вибір професії, мова йде скоріше про подальшу траєкторію «безперервної освіти», тобто пошуку нового середовища освіти, особистісного й професійного саморозвитку тощо. І якщо традиційна система профорієнтації функціонувала як свого роду «довідник-путівник», то в сучасних умовах вона повинна уявляти собою інформаційно-комунікативний простір. За такого підходу ключову роль набуває не стільки професійна освіта, скільки гнучкий інформаційний вплив, спрямований на формування образу того середовища, в якому учень міг би продовжити власний особистісний і професійний розвиток. При цьому консультативні, тренінгові, інформаційні компоненти професійної орієнтації не повинні бути орієнтовані лише на процедуру вибору професії – мова йде про систему заходів, спрямованих на адаптацію людини до гнучкого і мінливого соціально-економічного середовища.

Таким чином, сьогодні, з одного боку, має місце інформатизація всіх проявів суспільного життя, створення певного «віртуального інформаційного відбитку» реальних соціальних процесів в глобальному інформаційному середовищі, в «просторі» мережі Інтернет та сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, з іншого – підвищення ролі професійної орієнтації в оптимізації соціальних процесів, що пов'язане зі спрямованістю профорієнтації на формування і активізацію адаптаційних можливостей індивіда не тільки у сфері праці, але і в широкому соціальному контексті його життєдіяльності. За таких умов державна система профорієнтаційної діяльності потребує не тільки значних змін в своїх цілях, змісті, формах і методах вона повинна орієнтуватися, насамперед, на інформаційне суспільство, на розвиток інформаційно-комунікативної культури своїх об'єктів і суб'єктів, а одним із шляхів реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 року №842) є «широке використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій» [71] та, як засіб реалізації цього завдання, формування в суб'єктах профорієнтаційної діяльності інформаційно-аналітичної компетентності.

Інформаційно-аналітична компетентність як поліструктурний феномен містить у собі ряд часткових компетентностей до числа яких відноситься й профорієнтаційна компетентність. Останню можна розглядати і як самостій-

ну компетентність як компетентність, що є підпорядкованою компетентностям вищого порядку. Результати досліджень П.Р. Атутова, Є.А. Климова, Г.С. Костюка, Є.М. Павлютенкова, М.С. Пряжникова, Б.Р. Федоришина, С.Н. Чистякової, П.А. Шавира й інших учених дозволяють стверджувати, що підготовка молоді до вибору професії й закріпленню такого вибору є довгостроковим процесом, що вимагає концентрації зусиль всіх підструктур суспільства, відповідальних за виховання підростаючого покоління. Сучасні тенденції розвитку освіти, що спираються на компетентний й особистісно-орієнтований підходи, ставлять підвищені вимоги до педагогів загальноосвітніх і професійних навчальних закладів, яким відводиться одна із провідних ролей в ефективному розв'язанні актуальної соціально-педагогічної проблеми підготовки молоді до самостійного вибору майбутньої професії й оволодінню нею.

У психології й педагогіці накопичений значний досвід з теорії й практики даної проблеми: методологічні й теоретичні основи професійної орієнтації розкриті в роботах М.М. Захарова, М.С. Пряжникова, С.Н. Чистякової, П.А. Шавира й ін.; психологічні основи професійної орієнтації відображені в дослідженнях Б.Г. Ананєєва, Л.І. Анцифорової, Є.О. Климова, Г.С. Костюка, О.М. Леонтьєва, В.І. Синявського, Б.О. Федоришина й ін.; проблема професійного самовизначення молоді на різних вікових етапах аналізувалася в працях Є.О. Климова, М.І. Піддячого, М.С. Пряжникова, П.А. Шавира й ін. Слід зазначити, що більшість досліджень з цієї тематики присвячені проблемі професійної орієнтації учнів середніх загальноосвітніх шкіл і лише відносно незначна кількість дослідників (Г.О. Балл, С.Я. Батишев, М.І. Дьяченко, Д.О. Закатнов, Є.В. Єгорова, В.В. Рибалка, В.О. Синявський, Г.П. Татаурова та ін.) розглядали особливості її здійснення в закладах професійно-технічної освіти.

Хоча слід зазначити, що професійно-технічні навчальні заклади досить часто проводять заходи профорієнтаційного характеру й у загальноосвітніх школах. З позицій сучасних досліджень професійна орієнтація розглядається як засіб підготовки особистості до професійного самовизначення. Даний процес є лонгитюдним й акти вибору професії й професійно-освітньої траєкторії здійснюються людиною неодноразово, як у період навчання у школі, так й у період одержання професійної освіти й прийдешньої трудової діяльності. Таким чином, у світлі сучасних теорій професійного самовизначення, які не зводять останнє до одноразового акту вибору майбутньої професії в період навчання в загальноосвітній школі, етап професійної підготовки має важливе значення для вибору молодою людиною перспективної освітньої й професійної траєкторії й передбачає здійснення психолого-педагогічного, насамперед профорієнтаційного, забезпечення процесу професійного самовизначення.

Профорієнтологія є науковою дисципліною, що знаходиться на стику філософії, психології й педагогіки, що вивчає факти, механізми та закономірності професійного становлення особистості. Метою профорієнтології є надання психологічної й педагогічної допомоги при виборі професії у процесі кар'єрного розвитку, а також актуалізації професійно-психологічного потенціалу особистості [81, с. 8]. Таким чином, сьогодні проблеми, пов'язані з професійною орієнтацією, прийнято розглядати у контексті відносно нової наукової дисципліни – профорієнтології. За такого підходу проблема формування профорієнтологічної компетентності педагогічних працівників закладів професійно-технічної освіти пов'язана з необхідністю розв'язання таких основних протиріч:

між соціально-економічними вимогами суспільства, що ставляться до готовності молоді до вибору освітньо-професійної траєкторії, й її невисоким рівнем готовності до професійного самовизначення;

між необхідністю організації професійної орієнтації учнів у професійно-технічних навчальних закладах і недостатнім рівнем профорієнтологічної компетентності педагогічних працівників системи професійно-технічної освіти;

між необхідністю підвищення рівня профорієнтаційної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів і недостатньою розробленістю теоретичних, методологічних і технологічних основ розв'язання даної проблеми.

Є декілька підходів до визначення сутності професійної орієнтації. В радянський період вони залежали від ідеологічних установок, відповідно до яких профорієнтація визначалася як система специфічних заходів, спрямованих на підготовку молоді людини до вибору певної, як правило наперед заданої, професії або групи професій, що є необхідними суспільству [35; 57; 79]. Як систему психолого-педагогічних, методичних і державних заходів, спрямованих на допомогу людині, яка вступає в життя, у виборі професії із врахуванням потреб суспільства, а також своїх інтересів та здібностей, визначав професійну орієнтацію К.К. Платонов [106]. Як управління процесом побудови професійних життєвих планів учнів, вибором ними трудового шляху визначалась профорієнтація Є.О. Климовим [66]. На думку В.Ф. Вітінша, професійна орієнтація являла собою єдність мети, змісту, принципів, організаційних форм, методів, засобів, які допомагають індивідові у вивченні професії і власних особистих якостей, що забезпечують такий вибір професії, сфери діяльності навчального закладу, який відповідає здібностям учнів, їх здоров'ю та фізичним даним і водночас узгоджувався б з потребами народного господарства в кадрах [27, с. 7–8]. Професійну орієнтація як комплекс психолого-педагогічних і медичних заходів, спрямованих на оптимізацію

процесу працевлаштування молоді відповідно до бажань, схильностей і сформованих здібностей із врахуванням потреби у спеціалістах народного господарства й суспільства в цілому визначав А.В. Петровський [43].

У 80-х рр. минулого століття професійну орієнтацію почали розглядати як засіб підготовки особистості до професійного самовизначення, але при цьому потреби суспільства привалювали над потребами особистості. З 90-х років, разом зі зміною економічного базису пострадянського суспільства, підходи до визначення професійної орієнтації почали кардинально помітно змінюватися і чільне місце стали обіймати не інтереси суспільства, а потреби особистості. Так, наприклад, професійну орієнтацію як сукупність педагогічних і психологічних заходів та комплекс різноманітної інформації, спрямованих на ухвалення рішення щодо придбання опантантами тієї чи іншої професії (спеціальності), а також на вибір оптимального для досягнення цієї мети шляху подальшої професійної освіти, визначив Е.Ф. Зеєр [53, с. 23]. Професійну орієнтацію як науково обґрунтовану систему соціально-економічних, психолого-педагогічних, медико-біологічних і виробничо-технічних заходів щодо надання молоді особистісно-орієнтованої допомоги у виявленні й розвитку здатностей та схильностей, професійних і пізнавальних інтересів у виборі професії, а також формуванню потреби й готовності до праці в умовах ринку визначав Л.В. Мардахаєв [125, с. 72]. Професійну орієнтацію як державну систему науково-зумовленої підтримки й допомоги особистості у виборі нею найбільш адекватної професії розглядала Л.Ю. Суботіна [127, с. 86].

Ряд дослідників розглядали професійну орієнтацію не як процес, що відбувається переважно у навчальному закладі, а як комплексне соціальне явище, у якому бере участь суспільство в цілому. Так, В.А. Мижеріков трактує поняття «професійна орієнтація» як узагальнене поняття одного з компонентів загальнолюдської культури, що проявляється у формі турботи суспільства про професійне становлення підрастаючого покоління, підтримки й розвитку природних дарувань особи, а також проведення комплексу спеціальних заходів щодо сприяння людині в її професійному самовизначенні та виборі оптимального виду зайнятості з урахуванням її потреб, можливостей і соціально-економічної ситуації на ринку праці» [114, с. 362].

З початку 90-х років в Україні визначення сутності професійної орієнтації здійснювалося переважно в контексті проблеми професійного самовизначення особистості. Принагідно зазначимо, що існує два підходи до визначення сутності професійної орієнтації – нормативний та науковий. Якщо розглядати підходи до вирішення цієї проблеми з позицій нормативної бази, то варто розглянути основні нормативні документи щодо професійної орієнтації. З набуттям Україною незалежності було ухвалено дві концепції державної системи професійної орієнтації населення (1994 та 2008 рр.) і Положення про

професійну орієнтацію молоді, яка навчається (1995 р.). В Концепції 1994 р. професійна орієнтація визначалася як «науково обгрунтована система форм, методів та засобів впливу на особу з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик кожного індивідуума та потреб ринку праці. Вона спрямована на досягнення збалансованості між професійними інтересами і можливостями людини та потребами суспільства в конкретних видах професійної діяльності» [71].

В Положенні про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, профорієнтація визначена як «...комплексна науково обгрунтована система форм, методів і засобів, спрямованих на забезпечення допомоги особистості в активному свідомому професійному самовизначенні та трудовому становленні. Основою професійного самовизначення особи є самопізнання й об'єктивна самооцінка індивідуальних особливостей, зіставлення своїх професійно важливих якостей і можливостей з вимогами, необхідними для набуття конкретних професій, та кон'юнктурою ринку праці» [108].

Згідно з Концепцією 2008 р., професійна орієнтація розглядається як науково обгрунтована система взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізації здатності до праці особи, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір професії або на зміну виду трудової діяльності [71].

Аналіз наведених вище нормативних документів дозволяє визначити основною метою профорієнтаційної роботи забезпечення професійного самовизначення особистості. Аналогічних поглядів, започаткованих Б.О. Федоришиним, дотримувалася й дотримується більшість вітчизняних дослідників (Д.О. Закатнов, В.П. Зінченко, О.В. Мельник, Є.М. Павлютенков, М.І. Піддячий, В.В. Синявський, М.С. Янцур та ін.) даної проблеми. Вихідною позицією у розробці нових підходів до визначення сутності професійної орієнтації стало бачення особистості не як об'єкта, а як суб'єкта саморозвитку. За такого підходу особистість у професійній орієнтації виступає суб'єктом діяльності, мета якої полягає у підготовці до професійного самовизначення. Засоби професійної орієнтації при цьому відіграють роль умов, що стимулюють особистість до профорієнтаційної діяльності й через це – до самопізнання, самокреації й саморозвитку із спрямуванням на оптимальне вирішення власних життєвих завдань. Свідоме професійне самовизначення передбачає аналіз особистістю суб'єктивних та об'єктивних умов професійного самовизначення з наступним вільним, самостійним прийняттям рішення щодо конкретного вибору професії або напряму професійної освіти. Виходячи з таких позицій, Б.О. Федоришин визначив професійну орієнтацію як науково-практичну систему підготовки особистості

до свідомого професійного самовизначення [132, с. 34] і саме це визначення ми взяли за основу.

Структура професійної орієнтації в сучасній психолого-педагогічній літературі не має єдиного чіткого визначення, насамперед це стосується кількості її структурних елементів. У нормативних документах щодо профорієнтації, передусім Концепціях державної системи професійної орієнтації населення, затверджених у 1994 та 2008 рр., наводиться наступна її структура: професійна інформація; професійна консультація; професійний відбір; професійна адаптація [71]. Розглянемо деякі підходи до структури профорієнтації, які наведені у психолого-педагогічній літературі. За К.К. Платоновим, професійна орієнтація має чотири основні підсистеми (професійна освіта, професійна пропаганда, професійна консультація і професійна адаптація) [106], а за О.Д. Сазоновим та В.Д. Симоненком, є вісім самостійних елементів профорієнтації (професійна пропаганда, професійна агітація, професійна інформація, професійна діагностика, професійна консультація, професійний відбір, професійна адаптація, професійне виховання) [113, с. 34]. При цьому автори об'єднують три її елементи, а саме професійну пропаганду, професійну агітацію та професійну інформацію у мегаелемент «професійна просвіта».

На думку Л.А. Йовайші, професійна орієнтація включає такі компоненти: формування професійного досвіду й професійної спрямованості учнів у навчально-виховному процесі; ознайомлення учнів із професіями, професійними навчальними закладами (професійна інформація) і формування в них мотивів вибору професії [57, с. 12].

Наступні компоненти профорієнтації виділив Е.Ф. Зеєр: професійна освіта (диференціюється на професійну інформацію та професійну пропаганду), професійне консультування, професійний підбір, професійний відбір, психологічний супровід вибору професії [53].

Такі складові профорієнтації, як професійна діагностика, професійна інформація, професійна консультація, професійний добір та професійний відбір, виокремили Ю.Г. Барабаш і Р.О. Позінкевич [13, с. 10–11]. При цьому професійну діагностику вони визначили як «вивчення особистості учня для необхідної наступної профорієнтаційної роботи з ним», тобто розглядають її лише як пропедевтику профорієнтаційної роботи, а не складову професійної консультації. Слід зазначити, що структура професійної орієнтації значно залежить від особливостей контингенту, з яким вона здійснюється. Структурні елементи профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю дещо відрізняються, залежно від типу навчального закладу – загальноосвітнього чи професійного, але в основному співпадають. Якщо в загальноосвітньому навчальному закладі використовується переважно професійна інформація, професійна консультація й професійний відбір, то у професійному навчальному

закладі до них додається ще й професійна адаптація. Зрозуміло, що тип навчального закладу (загальноосвітній чи професійний) впливає на змістовне наповнення роботи педагогів з учнівською молоддю.

Аналіз вітчизняної й зарубіжної психолого-педагогічної літератури дозволяє розглядати компетентнісний підхід у якості пріоритетного й перспективного напрямку формування профорієнтованої компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів. Слід зазначити, що проблема профорієнтованої компетентності в психології й педагогіці є відносно новою й недостатньо розробленою як у теоретичному, так і практичному аспектах. До базових понять, що несуть сутнісно-смыслову характеристику проблеми, належать: «професійна орієнтація», «професійне самовизначення», «профорієнтаційна компетентність», «профорієнтована компетентність» «профорієнтована компетентність педагогічного працівника професійно-технічного навчального закладу».

Аналіз поняттєво-категоріального апарата дослідження «компетентність», «компетенція», «ключові, базові, спеціальні компетентності» дозволяє розкрити зміст поняття «профорієнтована компетентність». Оскільки зміст цього поняття знаходиться на етапі поняттєвого становлення, у даній монографії ми будемо вживати поняття «профорієнтаційна компетентність» й «профорієнтована компетентність» як тотожні, хоча останнє поняття є апіорі більше широким.

Якщо говорити про профорієнтаційні (профорієнтовані) компетентності педагогів професійно-технічних навчальних закладів, то досліджень, присвячених її формуванню, ми не виявили. На цей час захищена вкрай незначна кількість дисертацій, присвячених проблемі формування профорієнтаційної компетентності вчителів загальноосвітніх шкіл [20; 98]. Істотних розходжень у змісті для учнів шкіл і учнів ПТНЗ ми не бачимо, але вважаємо, що профорієнтаційна компетентність педагогів професійно-технічних навчальних закладів є більше широкою в змістовному плані. Це пояснюється тим, що професійно-технічні навчальні заклади здійснюють профорієнтаційну роботу не тільки для своїх учнів, але й для учнів старших класів загальноосвітніх шкіл. Що стосується компетентності педагога в даній сфері, то дослідники даної проблематики (С.Н. Чистякова, Н.Ф. Родичев) розглядають роль сучасного педагога-профориєнтатора як фасілітатора, діяльність якого зорієнтована на взаємодію з учнем по наданню йому підтримки в становленні особистісного росту, соціальної адаптації, ухваленні рішення про професійну діяльність, що обирає, і самоствердження в ній [103, с. 11]. Іншими словами, організаційно-методичний супровід профорієнтації учнів повинен здійснювати фахівець, компетентний не тільки в загальнопедагогічних, але

й в інформаційно-аналітичних, психологічних й організаційних проблемах професійного вибору молоді [78].

У дисертації П.О. Макарова профорієнтаційна компетентність визначається як володіння майбутнім фахівцем домінуючими профорієнтаційними компетенціями, що містять інтегровану сукупність знань, умінь, узагальнених способів діяльності, здатності рефлексувати, залежно від ситуації, а також комплекс якостей і властивостей особистості, необхідних для успішного виконання професійних функцій по орієнтації школярів на вибір майбутньої професії [85]. У роботі Т.С. Борисової даний феномен визначається як складова його професійної компетентності, що являє собою системне особистісне утворення, що інтегрує профорієнтаційні знання, уміння, практичний досвід, індивідуально-ділові якості й забезпечує ефективність виконання педагогом профорієнтаційної складової професійної діяльності [20].

Відрізняються підходи авторів і до структури профорієнтаційної компетентності. У дослідженні Т.С. Борисової наведено наступні її компоненти: мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий й оцінний.

Мотиваційний компонент профорієнтаційної компетентності педагога пов'язаний з мотиваційно-ціннісним ставленням до професії, зі здатністю бачити й розуміти свою педагогічну діяльність, вільно орієнтуватися в ній, усвідомлювати свою роль і призначення.

Когнітивний компонент містить систему знань, необхідних для здійснення педагогом профорієнтаційної діяльності.

Операційно-діяльнісний компонент включає вміння, що дозволяють реалізувати наявні знання в типових і нестандартних ситуаціях профорієнтаційної діяльності.

Емоційно-вольовий компонент визначає індивідуально-ділові якості (самоконтроль, уміння керувати діями, з яких складається виконання обов'язків і т.д.), що мають істотне значення для ефективної профорієнтаційної діяльності.

Оцінний компонент відображає здатність педагога до самоналізу, з наступною мотивацією саморозвитку, самовдосконалення (уміння критично оцінювати свої особистісні й професійні якості, аналізувати причини успіхів і невдач, утруднень у процесі профорієнтаційної діяльності).

Якщо в роботі Т.С. Борисової використаний «традиційний» підхід до визначення структури профорієнтаційної компетентності, то в дослідженні П.О. Макарова [85] структура даного феномена визначена через домінуючі профорієнтаційні компетентності. Автор виділив наступні профорієнтаційні компетенції:

комунікативна: уміння встановлювати контакт, керувати собою в ситуації педагогічного спілкування з учнями, використовувати різноманітні форми й методи педагогічної взаємодії, вести бесіду, полеміку, дискусію з дітьми,

колегами, батьками в процесі організації заходів, пов'язаних із професійною орієнтацією;

проектувальна: уміння проектувати моделі занять, передбачаючи й враховуючи можливі труднощі в організації профорієнтаційної діяльності з учнями, відбираючи її найбільш ефективні форми й методи;

конструкторська: уміння визначати конкретні навчально-виховні, профорієнтаційні завдання, планувати й аналізувати навчально-виховні заходи, спрямовані на розв'язання профорієнтаційних завдань, здійснювати різноманітну роботу з розвитку пізнавальної активності, інтересів і потреб школярів, використовувати в профорієнтаційній роботі різні технічні засоби навчання, наочні приладдя тощо;

аналітична: уміння проводити самоаналіз уроку (заняття), позакласного заходу, давати самооцінку практичної діяльності, здійснювати самоконтроль, коректування своєї діяльності, здійснювати психолого-педагогічний аналіз виховного процесу в контексті професійної орієнтації;

інтелектуальна: розвинене продуктивне мислення, гнучкість, креативність розуму, внутрішній план дій, рефлексія, усвідомленість своєї розумової діяльності; самостійність, що проявляється в постановці цілей, проблем, висунанні гіпотез, самостійному рішенні профорієнтаційних проблем і таке інше.;

дослідницька: уміння працювати із психолого-педагогічною, профорієнтаційною літературою, застосовувати методи педагогічного дослідження (анкетування, тестування, спостереження, соціометрія тощо), вивчати особистість кожного учня з метою діагностики й проектування їхнього творчого розвитку й виховання, вивчати й застосовувати досвід профорієнтації (нові педагогічні прийоми, сучасні технології творчого саморозвитку дітей, що впливає на вибір ними майбутньої професії);

міжкультурна, міжконфесійна: здатність зрозуміти представників іншої національності, іншої культури й вступити з ними в діалог, відмовитися від забобонів, упередженості, нетерпимості у ставленні людей інших політичних або релігійних переконань, здатність поважати будь-яку індивідуальність (у тому числі – при виборі майбутньої професії);

організаційна: здатність організувати профорієнтаційну роботу, керувати навчально-виховною діяльністю учня при виборі професії, формувати в нього загальнонавчальні вміння й навички, стимулювати їхній інтерес, ініціативу й творчість;

інформаційна: здатність оволодіння новою інформацією; мобільність в інформаційному полі; володіння сучасними технічними засобами при проведенні профорієнтаційних заходів (комп'ютер, Інтернет й ін.) і т. д.

Дослідники проблеми профорієнтації й професійного самовизначення молоді зазначали, що використання інформаційно-комунікаційних технологій значно розширює можливості профорієнтаційної роботи. Комп'ютерне

інформаційно-освітнє середовище дозволяє застосовувати нові технології профорієнтаційного характеру, що підвищує ефективність «традиційних» технологій профорієнтаційної роботи з учнівський молоддю.

Технологія інформаційно-аналітичної підтримки професійного самовизначення учнів професійно-технічних навчальних закладів в синергетичному контексті повинна задовольняти таким критеріям:

бути складною системою, тобто являти собою єдність різноманітних елементів, у тому числі і єдність різних етапів її здійснення;

бути відкритою системою, тобто перебувати у взаємодії з іншими освітніми технологіями, мати потребу в них для власного існування, бути здатною до прийняття у свою систему нових суб'єктів і нових відносин, мати можливість і необхідність виходу за свої межі, перетворення, трансформації в інші освітні технології;

бути нелінійною системою, тобто мати альтернативні варіанти розвитку й удосконалювання [68].

Виходячи з сутності ІАК педагогічного працівника ПТНЗ [143; 149], відповідно до структури, що була розглянута нами у п. 2.1, можна визначити такий зміст інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників у контексті профорієнтаційної діяльності:

ціннісно-мотиваційний компонент являє собою мотиваційне та особистісне ставлення педагогічних працівників до інформації та смислу її застосування в профорієнтаційній діяльності з учнівською молоддю;

когнітивний компонент передбачає наявність системи інформаційно-аналітичних знань (понять, фактів, законів, закономірностей тощо) стосовно інформаційно-аналітичного забезпечення профорієнтаційної роботи, сформованість системи практичних знань щодо застосування релевантної інформації (професіографія, стан ринку праці тощо) у відповідній діяльності;

поведінково-діяльнісний компонент характеризує здатність педагогічних працівників до аналізу отриманої інформації та її формалізації, до порівняння, узагальнення, синтезу з даними, що є в наявності, розроблення варіантів використання інформації в профорієнтаційній діяльності;

комунікативний визначає уміння педагогічних працівників дотримуватися принципів і правил поведінки в інформаційному середовищі та комунікативних системах, здатність використовувати інформацію в міжсуб'єктній взаємодії та профорієнтаційній діяльності;

суб'єктний компонент передбачає осмислення, самоаналіз, саморефлексію та самооцінку педагога ПТНЗ власної профорієнтаційної діяльності та її результатів, уточнення шляхів її організації, визначення на підставі знань і власного досвіду оптимальних методів профорієнтаційної роботи; рівень саморегуляції, пов'язаний з самосвідомістю в профорієнтаційній діяльності педагога.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПТНЗ

4.1. Інформаційно-аналітична компетентність заступників директорів з навчально-виробничої роботи професійно-технічних навчальних закладів

Підвищення ролі інформації у сучасному суспільстві, а отже, безпосередньо і в системі професійно-технічної освіти спричинює необхідність у інформаційно-аналітичному супроводі всіх заходів у ПТНЗ. Одним із основних суб'єктів інформаційно-аналітичної роботи в професійно-технічних навчальних закладах є заступник директора з навчально-виробничої роботи (НВР), який працює з великим обсягом різноманітної інформації, здійснює її аналіз, систематизацію, узагальнення, робить її придатною для практичного застосування іншими суб'єктами навчально-виховного процесу. Водночас у своїй управлінській діяльності заступники керівників з навчально-виробничої роботи ПТНЗ мають постійно враховувати швидке старіння наукового знання, різноманітної навчальної та службової інформації. Тому особливої значущості набуває керівник, який здатний і готовий постійно працювати з інформацією та має високий рівень інформаційно-аналітичної компетентності.

Особливості ІАК заступника директора з навчально-виробничого навчання зумовлюються, в першу чергу, зміною його функціональних обов'язків, які початково включали: управління навчальною і виробничою діяльністю навчального закладу, здійснення керівництва й контролю роботи педагогічного персоналу, організацію методичної роботи в училищі, за відсутності директора – виконання його обов'язків. Але поступово ця діяльність ставала багатограннішою. Розширилося коло питань, якими він займається. Відтепер заступник директора з навчально-виробничої роботи розподіляє викладачів у навчальних групах; забезпечує училище навчальною документацією і методичними посібниками; займається питаннями придбання підручників, впровадженням передового педагогічного досвіду у навчальний процес, впровадженням у навчальний процес новітньої техніки, передових технологій; дбає про підвищення кваліфікації і педагогічної майстерності майстрів і викладачів, здійснює підготовку навчальної документації для проведення випускних екзаменів учнів; бере участь в атестації й оформленні атестатів. Крім того, заступник директора здійснює:

організацію навчально-виробничого процесу відповідно до програм, навчальних планів;

керівництво навчально-виховною та виробничою діяльністю викладачів і майстрів виробничого навчання;

організацію роботи з прийому учнів до навчального закладу, комплектування навчальних груп, переводу та випуску;

організацію роботи приймальної і випускних екзаменаційних комісій;

контроль стану успішності, відвідуваності та дисципліни учнів;

керівництво підготовкою засідань педагогічної ради навчального закладу та контроль виконання прийнятих ним рішень;

організацію та контроль підвищення кваліфікації та стажування викладачів і майстрів виробничого навчання;

підбір кандидатур на посаду викладача та представлення їх директору училища.

І весь цей управлінський процес безпосередньо пов'язаний зі збором інформації, обробкою отриманих даних, представленням їх у різноманітному вигляді (таблицях, графіках, діаграмах, баз даних тощо). Крім того, в рамках професійної діяльності заступники директорів з НВП займаються написанням щорічних звітів, що також потребує від них інформаційно-аналітичної обробки даних, зокрема за такими основними напрямками.

1. Здійснення перспективного й поточного планування діяльності педагогічного колективу.

2. Здійснення внутрішньоучилищного контролю роботи викладачів, рівня навчальних досягнень учнів, роботи предметних гуртків, форми та змісту навчальних занять.

3. Аналіз роботи з дотриманням у навчальному процесі норм і правил безпеки праці.

4. Аналіз динаміки руху учнів (за навчальний рік порівнянно з попереднім).

5. Аналіз працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів.

6. Порівняльний аналіз результатів учнівських робіт з державної атестації.

7. Аналіз якісного складу педагогічних кадрів за віком, стажем роботи, кваліфікацією.

8. Аналіз динаміки руху кадрів (за навчальний рік порівнянно з попереднім).

9. Аналіз укомплектованості навчальних кабінетів технічними засобами.

10. Аналіз інформаційного забезпечення навчального процесу.

Аналізуючи загальний перелік усіх завдань, які виконують заступники директорів з навчально-виробничої роботи протягом року (додаток 2), ро-

бимо висновок про те, що у сучасних умовах розвитку системи професійно-технічної освіти існують високі потреби в інформаційно-аналітичному забезпеченні ПТНЗ й особливого значення набуває не максимальне накопичення інформації, а творче мислення самого виконавця, його здатність до самостійної аналітичної обробки різноманітної інформації.

Разом з тим усі види діяльності заступника директора з навчально-виробничої роботи ефективніше вирішуються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Але у цьому процесі варто виділити два визначальні чинники. Це – сформованість комп'ютерної компетентності заступника директора з НВР і розвиток здатності впроваджувати у навчально-виробничий процес (НВП) ПТНЗ інформаційно-комунікаційні технології, тобто бути не тільки користувачем готових програмних продуктів, а й виступати творцем, розробником власних навчально-методичних програмних засобів. Саме ініціативність у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій шляхом створення веб-сторінок, видання інформаційних бюлетенів європейського спрямування, членства в освітніх міжнародних програмах, освітніх мережах тощо є показником діяльності компетентного керівника. Для формування готовності заступника директора ПТНЗ до використання інформаційно-комунікаційних технологій необхідно створювати позитивну мотивацію до даного виду діяльності. Основні складові позитивної мотивації, на нашу думку, доцільно розглядати на таких підходах: ступінь усвідомлення ціннісних сторін рефлексивного управління та особливостей його практичного застосування; значущість ІК-компетентності в управлінській діяльності. Результатом цього усвідомлення буде готовність заступника до управління професійно-технічним навчальним закладом, бажання удосконалювати професійну компетентність за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Крім того, робота з комп'ютерними та мережевими ресурсами впливає на якість звітної документації. Результати констатувального етапу дослідження засвідчили, що у 60% опитуваних виникли труднощі під час застосування комп'ютерних технологій при обробці необхідної інформації. Тому кількість власних методичних розробок, публікацій з питань управлінської діяльності за навчальний рік свідчить про уміння працівників оформлювати свою роботу, досвід, пропозиції у формі друкованих і електронних видань, володіння діловим стилем письма, спроможність до узагальнення інформації.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у управлінській діяльності передбачає наявність на робочому місці заступника директора з НВР персонального комп'ютера. Заступнику необхідно володіти базовими знаннями щодо інформатизації навчально-виробничого процесу й управління, розрізняти поняття інформатизації освіти як упорядкованої сукупності взаємопов'язаних організаційно-правових, соціально-економічних, навчаль-

но-методичних, науково-технічних, виробничих та управлінських процесів, спрямованих на задоволення освітніх, інформаційних, обчислювальних і телекомунікаційних потреб учасників навчально-виробничого процесу.

Серед чинників, що стримують використання ІКТ у професійно-технічних навчальних закладах, у першу чергу, можна назвати саме організаційні й технічні – відсутність вільного доступу до комп'ютерного обладнання, труднощі зі своєчасним ремонтом тощо. Однак головними проблемами залишаються психолого-педагогічні. Вони полягають у неготовності заступників директора з НВР до використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні ПТНЗ, відсутності науково обгрунтованої методики використання ІКТ щодо організації навчально-виробничого процесу, недостатньої забезпеченості ПТНЗ (як кількісно, так і якісно) педагогічними програмними засобами. Інформатизація організаційно-управлінської діяльності ПТНЗ передбачає: а) наявність автоматизованих систем управління закладом, мережею ПТНЗ; комунікацій в навчальному закладі, між системою закладів (телеконференції, електронні дошки оголошень, міжнародні інформаційні проекти тощо); б) організацію документообігу та фінансової звітності; створення бази даних учнів і педагогічних працівників; в) планування навчального процесу з урахуванням специфіки підготовки фахівців різних професій; г) розроблення інформаційно-методичного забезпечення навчального закладу; інформатизацію бібліотеки і видавничої діяльності; організацію внутрішніх банків (баз) даних і систем науково-технічної інформації з напряму підготовки; д) створення й постійне оновлення власного веб-сайту, наповненого інформацією про особливості навчання конкретним професіям; розповсюдження передового педагогічного досвіду, новітніх методик і педагогічних технологій у підготовці робітників; е) комплексне педагогічне тестування і психодіагностику готовності учнів до навчання та роботи за певними професіями; моніторинг якості навчання та працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів різних профілів тощо.

Отже, розвиток інформаційно-аналітичної компетентності заступника директора з навчально-виробничої роботи у ПТНЗ розглядається як системна сукупність правил і відповідних прийомів та способів впливу на вдосконалення його професійної діяльності.

Визначальними цілями розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступника директора з НВР є його освітні потреби, зокрема удосконалення професійних здібностей, особистісних якостей, ціннісних орієнтацій і готовності до своєчасного застосування отриманих знань та умінь у ПТНЗ. Проектування розвитку ІАК заступника директора з НВР обов'язково має відповідати вимогам сьогодення, а саме модернізації освіти та ствердженню у суспільстві таких цінностей, як саморозвиток, самоосвіта, самопроекування

особистості, що стали основою нової педагогічної парадигми – особистісно орієнтованої освіти. Тому означені цілі розвитку інформаційно-аналітичної компетентності досягаються розв'язанням таких завдань:

створення оптимальних педагогічних умов для розкриття й розвитку самостійності заступника директора з НВР, активізації і розвитку ІАК, усвідомлення цінностей професійної діяльності;

впровадження тренінгової системи розвитку ІАК заступника директора з НВР, що охоплює конструктивні, комунікаційні, прогностичні й гностичні зв'язки з сучасними технологіями удосконалення професійної діяльності керівників;

визначення принципів відбору й структурування змісту розвитку інформаційно-аналітичної компетентності;

введення професійної діяльності заступника директора з навчально-виробничої роботи на якісно новий рівень, що зумовлено вимогами суспільства у високоосвічених, творчих фахівцях і відповідає потребам педагогічного та учнівського колективів ПТНЗ;

використання методик діагностування інформаційно-аналітичної компетентності з метою корекції змісту, форм і методів удосконалення професійної діяльності;

створення умов для всебічного розвитку особистості заступника директора з НВР у міжкурсовий період підвищення кваліфікації;

впровадження методик контролю за якістю удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності заступника директора з навчально-виробничої роботи.

Умовою успішної реалізації програми розвитку ІАК заступника директора з НВР є діагностування його інформаційно-аналітичних компетентностей та підготовки до управління навчально-виробничим процесом у ПТНЗ. Діагностування інформаційно-аналітичної компетентності полягає у виявленні індивідуальних особливостей працівника, специфіки професійного мислення та визначенні рівня сформованості його ІАК.

Діагностування має здійснюватися відповідно до таких принципів, як об'єктивність замірів, порівнюваність, адекватність та прогностичність отриманих даних. Цінність діагностування полягає в отриманні інформації про реальний стан об'єкта й порівняльній оцінці цього стану з бажаним результатом. Інструментарієм у проведенні діагностування виступає модель розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступника директора з НВР, що дає змогу визначити рівень інформаційно-аналітичної компетентності заступника директора з НВР й водночас може бути методичним інструментарієм самого педагогічного діагностування або самодіагностування. Діагностування передбачає: визначення освітніх потреб заступника директора з навчально-виробничої роботи; виявлення рівня його професійних знань і вмій в управлінні сучасним професійно-технічним навчальним закладом;

порівняння наявного рівня інформаційно-аналітичної компетентності з вигомами прогностичної моделі.

Розглянемо етапи діагностування інформаційно-аналітичної компетентності заступника директора з навчально-виробничої роботи у професійно-технічному навчальному закладі.

1. Розробка індивідуальних та зведених діагностичних карт інформаційно-аналітичної компетентності. На основі визначених структурних елементів ІАК складається індивідуальна діагностична карта заступника директора з НВР, в якій зазначаються:

компетентності, що відображають розвинуті в освітньому процесі можливості, цінності, готовність до різних видів діяльності, ролей, повноважень, психологічних навантажень тощо;

комплекс умінь і навичок, необхідних для реалізації компетентностей;

потенціал компетентнісного саморозвитку особистості (набуття нових компетентностей упродовж життя).

2. Підбір тестів, розробка анкет, протоколів фіксування результатів спостереження та іншої документації, необхідної для комплексного оцінювання професійної діяльності заступника директора з НВР. Програма комплексного оцінювання повинна передбачати: параметри інформаційно-аналітичної компетентності, що потребують вивчення; конкретизацію завдань діагностування; методи отримання інформації; термін проведення певної діагностичної процедури. Щоб діагностування не було статичною процедурою, зміст анкет, тестів, запитань для співбесід тощо доцільно узгоджувати із завданням та змістом методичної роботи педагогічного колективу закладу, які визначені на певний навчальний рік.

3. Діагностування та самодіагностування інформаційно-аналітичної компетентності. Даний етап передбачає проведення діагностування (самодіагностування) із застосуванням обраних методик та інструментів з метою вивчення особливостей розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступника директора з навчально-виробничої роботи.

4. Збір, обробка й аналіз результатів діагностування та додаткової інформації в межах розробленої програми. Від ретельності збору й об'єктивності обробки інформації діагностування залежить обґрунтованість і доцільність прийняття управлінських рішень. Усі результати діагностування можна поділити на три основні групи: а) факти, б) коментарі, в) передбачення. Основою підсумків діагностування є сукупність отриманих фактів: відомостей, матеріалів, у тому числі суб'єктивний матеріал – спостереження, враження, взаємовпливи. Може виникати необхідність щодо доповнення й одержання нових даних про заступника директора з НВР. Передбачення експертів мають бути не керівництвом до дії, а інформацією для роздумів.

5. *Загальне оцінювання професійної діяльності.* Оцінка діяльності заступника директора з НВР має стати фактором, що стимулює його інформаційно-аналітичний розвиток. Тому заступник директора з НВР має бути переконаним в об'єктивності оцінки; сприймати оцінку як корисну для себе; знати, що потрібно зробити, аби усунути визначені недоліки; бажати їх усунути; бути впевненим, що йому буде надана необхідна допомога.

6. *Складання звіту,* що відбувається на основі аналізу результатів, і є завершальним етапом діагностування інформаційно-аналітичної компетентності заступника директора з НВР. Звіт (висновки) – це довідково-інформаційний документ, що містить мотивовану експертну оцінку, тобто думку, судження експерта про предмет експертизи.

7. *Розроблення програми розвитку інформаційно-аналітичної компетентності.* Загальним планом розвитку ІАК заступника директора з навчально-виробничої роботи є індивідуальний річний план, в якому мають бути чітко окреслені індивідуальні та групові форми методичної роботи й шляхи підвищення інформаційно-аналітичної компетентності. Індивідуальний проектний план розробляється на навчальний рік і водночас є програмою самоосвіти заступника директора з НВР, що включає загальні характеристики ІАК заступника директора з навчально-виробничої роботи. У ньому занотовуються позитивні та проблемні аспекти діяльності; шляхи вирішення проблеми, які окреслюються через різні форми методичної роботи й теми самоосвіти; форма звітування (через педагогічні напрацювання). Основна мета програми розвитку ІАК полягає у формуванні вміння заступника директора з НВР бачити кращі сторони своєї професійної діяльності, труднощі в реалізації освітніх програм підготовки конкурентоспроможних робітників, шляхи подолання визначених проблем; вміння керівника спрямовувати методичну роботу на практичну допомогу конкретному педагогові. Для визначення позитивних і проблемних аспектів у роботі заступника директора з навчально-виробничої роботи необхідно обрати такі параметри діагностування інформаційно-аналітичної компетентності, за якими заступник директора з НВР має найвищі та найнижчі оцінки (бажано вибрати по три параметри), й на їхній основі надати якісну характеристику особливостей розвитку його інформаційно-аналітичної компетентності.

4.2. Методична система розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступників директорів з навчально-виробничої роботи ПТНЗ

Розвиток освіти в Україні характеризується пошуками нових підходів до розв'язання освітніх завдань, що зумовлює необхідність модернізації змісту й структури управлінської діяльності та професійного вдосконалення заступ-

ника директора з навчально-виробничої роботи ПТНЗ через реалізацію нових ідей. Успіх професійної діяльності значно залежить від готовності й умінь фахівця відшукувати, інтерпретувати, критично оцінювати і включати до своєї професійної діяльності оновлену інформацію, формувати інформаційні потоки і управляти ними, а також виробляти нову інформацію, використовуючи сучасні інформаційні технології.

Сучасна педагогічна практика свідчить, що стихійний інформаційний потік різноманітного змісту та інтенсивне збільшення і якісне ускладнення нового емпіричного й теоретичного матеріалу викликає нагальну потребу застосовувати принципово нові ефективні способи упорядкування й систематизації інформації з обов'язковим цілісним професійним сприйняттям і усвідомленням її керівниками ПТНЗ. Умінь працювати з різними матеріалами, виокремлювати в них необхідну інформацію з того чи іншого питання та використовувати програми для її обробки є доволі складним, неоднозначним, поліфонічним процесом, учасниками якого є всі керівники і педагогічні працівники професійно-технічного навчального закладу.

Унаслідок розвитку теоретичної і практичної діяльності та в період швидких темпів зростання кількості інформації комплектувати, передавати і пояснювати напрацьований матеріал стало складно і тому використовуються аналітичні підходи. Зокрема, аналітична діяльність заступників директорів ПТНЗ спрямована на знаходження, оцінювання і використання в управлінській діяльності необхідної інформації з подальшим її аналізом, структуруванням і якісно-змістовним її перетворенням. При цьому особлива увага повинна акцентуватися на формуванні умінь диференціювати інформацію, самостійно вибирати й оцінювати за критеріями, аналізувати з урахуванням інтерпретації різних поглядів; створювати чіткі способи відбору цінної інформації; співставляти алгоритми пошуку й аналітико-синтетичної переробки, вилучення і перетворення інформації; поповнювати і розвивати особисту систему знань [12]. Невід'ємною складовою розвитку ІАК у заступників директорів з НВР є умінь встановлювати взаємозв'язок між блоками інформації на основі наукового пізнання. У процесі роботи з інформацією як з одиницями, так і з блоками у них повинна сформуватися і розвиватися система інформаційно-аналітичних компетентностей.

Науковець Л.М. Петренко зазначає, що «розвиток інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ – це цілеспрямований інтегрований педагогічний процес, організація якого є завданням високого рівня складності, тому його вивчення має здійснюватися з використанням системних методів, які за своєю суттю є системним аналізом і дають змогу одержати найбільш загальне, повне і цілісне уявлення про процес розвитку ІАК керівників ПТНЗ» [104]. Розвиток інформаційно-аналітичної компе-

тентності заступника директора з навчально-виробничої роботи гальмується через відсутність чітко окресленої методичної системи даного процесу. Це негативно позначається на підготовці розпорядчих документів, здійсненні внутрішньоучилищного контролю, проведенні інструктивно-методичних нарад, управлінні навчально-виробничим процесом у ПТНЗ тощо. У зв'язку з цим розглянемо поняття «метод», «методика», «методична система».

Метод – це сукупність прийомів і операцій, конкретних способів практичного й теоретичного опанування дійсності. Метод передбачає наявність системи принципів, вимог, правил, дотримання яких сприяє реалізації поставлених цілей. Методика визначає для людини розуміння послідовності здійснюваних дій, вибору способів для вирішення тих чи інших завдань.

На думку Г. К. Селевка [120, с. 86], методика має відповідати таким конкретним методологічним вимогам:

концептуальності (має спиратися на певну наукову концепцію, що включає філософський, дидактичний і соціально-педагогічний аспекти досягнення цілей);

системності (у ній мають чітко простежуватися всі ознаки системи – логіка процесу, взаємозв'язки його частин, цілісність);

керованості (передбачає можливість діагностичного цілепокладання, проектування процесу навчання, поетапної діагностики, варіювання засобів і методів з метою коригування результату);

ефективності (має бути ефективною за результатами та оптимальною за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту);

відтворюваності (мати можливість застосування, повторення іншими).

Зокрема, методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ за Л. М. Петренко [104, с. 325] ґрунтується на:

забезпеченні організаційно-педагогічних умов, які сприяють розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівника ПТНЗ у системі методичної роботи в обласному навчально-методичному центрі професійно-технічної освіти у міжкурсовий період;

загальнодидактичних та специфічних принципах розвитку ІАК керівника професійно-технічного навчального закладу;

поетапній технології розвитку ІАК керівника ПТНЗ;

модифікації педагогічних технологій, що передбачають відбір видів діяльності та завдань моделювання певних аспектів змісту інформаційно-аналітичної діяльності у процесі підготовки й прийняття управлінського рішення, розроблення сценаріїв розвитку ПТНЗ;

використанні інтерактивних методів динамічного навчання;

взаємозв'язку індивідуальної та групової роботи;

високому рівні проблемності завдань, що потребують застосування різних методів аналітико-синтетичної обробки інформації для прийняття управлінського рішення;

використанні інформаційно-комунікаційних технологій.

Так, С.У. Гончаренко вважає [36, 37], що методика спрямована на пошук відповідей на такі запитання: чого навчати? як навчати? Зокрема, Т.С. Фещенко [133] зазначає, що навчання тільки тоді ефективне, коли будується як методична система.

Поняття методична система розглядалося багатьма дослідниками, які пропонували своє бачення даної категорії педагогічної науки. Так, наприклад, С.В. Казакова підкреслювала, що дане поняття трактується в науці по-різному: як концепція (М.В. Рижаків), освітня модель взаємозв'язаних компонентів (В.М. Жучков), сукупність взаємопов'язаних компонентів (С.І. Архангельський, Н.В. Кузьміна, А.М. Пишкало), складне динамічне утворення (Г.Г. Хамов), система навчання певного предмета (Н.М. Лобанова) [133].

Методична система тільки тоді функціонує, коли вона визначається цілями, задачами і змістом навчання, якщо вона містить планування, контроль, аналіз та коригування навчального процесу. Все це, безумовно, має враховуватися під час розробки методичної системи. До найбільш характерних рис методичної системи навчання можна віднести:

- науково обгрунтоване планування процесу навчання;
- єдність і взаємопроникнення теоретичної й практичної підготовки;
- високий рівень труднощів і швидкий темп вивчення навчального матеріалу;
- максимальна активність і достатня самостійність у навчанні;
- поєднання колективної та індивідуальної роботи;
- насиченість навчального процесу технічними засобами;
- діяльнісний підхід [133].

У методичній системі розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступника директора з НВР повинні бути всі ознаки системи: логіка процесу, взаємний зв'язок усіх частин, цілісність, керованість, цілеспрямованість, планування, поетапна діагностика, варіювання засобів і методів, корекція результатів, що забезпечить ефективність організації даного процесу у ПТНЗ. Методична система розвитку ІАК заступників директорів з навчально-виробничої роботи містить цільовий і методичний компоненти.

Цільовий компонент визначає мету, завдання, принципи і підходи роботи з інформацією. Методичний компонент відображає суть обраних форм і методів роботи з інформацією, аналітичну її обробку та шляхи їх упровадження у професійну діяльність. Аналіз характеру професійної діяльності, пов'язаний з інформаційно-аналітичною роботою, дав змогу виявити, чого повинні навчитися заступники директорів з НВР, а саме:

- створювати первинне узагальнене уявлення про певну сукупність інформації, яку необхідно вірно обробити;
- структурувати виокремлені блоки інформації;
- систематизувати структуровані блоки в схеми;
- використовувати розроблені схеми, таблиці, програми;
- передавати системно досвід своїм колегам у ПТНЗ;
- вміти встановлювати закономірності між матеріалом, з яким працювали раніше, і матеріалом, що зараз в роботі;
- набути навичок робити аналітичні висновки;
- доводити доцільність використання набутих знань у роботі;
- створювати картотеку інформаційного матеріалу навчально-виробничого спрямування.

Реалізація методичного компонента системи розвитку ІАК заступників з НВР забезпечує:

- цілісне сприйняття інформації;
- сприяння самоосвіті та відповідному реагуванню на професійні проблеми;
- організацію самостійної діяльності, науковий підхід до організації праці;
- запровадження різноманітних технологій у професійну діяльність, механізм яких спрямований на розвиток у заступників з НВР системного і цілісного уявлення про роботу з інформацією та необхідності її застосування в конкретних умовах.

Також методичною системою передбачено:

- окреслення методів і технології роботи з інформацією;
- мисленеві операції;
- формулювання і аргументація підсумкових результатів діяльності;
- комп'ютерні технології роботи з інформацією;
- оцінка кількісних і якісних змін навчально-виробничого процесу;
- аналітичні показники, які характеризують стан навчально-виробничого процесу;

- прогнозування тенденцій змін стану проблем навчально-виробничого процесу на основі результатів інформаційно-аналітичної роботи;

- оформлення і презентації результатів інформаційно-аналітичної роботи;
- систематизація інформаційно-аналітичних даних як необхідна умова прийняття управлінських рішень у напрямі розвитку навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах.

Отже, в результаті запровадження методичної системи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступник директора з навчально-виробничої роботи повинен:

- а) знати: понятійний апарат, який покладено в основу розуміння процесу розвитку ІАК; закони і принципи формування інформаційної політики; меха-

нізми реалізації державної інформаційної політики; специфіку інформаційно-комунікаційних процесів;

б) уміти: застосовувати наукові основи роботи з інформацією, з урахуванням набутої ІАК під час прийняття управлінських рішень;

в) володіти: навичками системно-аналітичного підходу до соціальної та навчально-виробничої інформації; навичками інформаційно-комунікаційного підходу до професійної діяльності; навичками порівняльного аналізу інформаційних особливостей професійної діяльності.

В основу методичної системи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступників директорів з НВР покладено: принцип: від загального до часткового (від глобального до локального); міжблоково-інформаційний підхід; формування індуктивно-дедуктивного мислення.

Обґрунтуємо кожний з них.

Передбачаючи шлях від «глобального до локального», виходимо з того, що заступникам для осмислення регіональних проблем системи ПТО і безпосередньо ПТНЗ у напрямі роботи з інформацією необхідне розуміння їх на державному рівні з нормативно-законодавчим фундаментом знань та практичних умінь.

Суть міжблоково-інформаційного підходу зводиться до системного підходу у роботі з різноманітною інформацією, а саме: навчально-виробничою, методичною, управлінською, нормативно-правовою тощо.

Так, наприклад, О.В. Назначило включає блочно-модульне структурування навчального матеріалу, з урахуванням рівня інформаційно-аналітичної компетентності, у процес навчання викладачів у межах «задачної технології», що моделює інформаційно-аналітичну діяльність; ініціювання рефлексивної позиції викладача на всіх етапах розвитку його інформаційно-аналітичної компетентності [96, с. 175].

Отже, формування методичної системи розвитку ІАК відбувається шляхом навчання заступників з директорів НВР встановлювати взаємозв'язки між окремими блоками інформації, яка міститься в межах багатьох підрозділів професійно-технічного навчального закладу. Для розуміння та спрощення інформаційної завантаженості необхідно вміти не тільки аналізувати матеріал, але й розуміти його структуру та вірно його оформлювати й зберігати.

Індуктивно-дедуктивне мислення, забезпечує рух думки у двох взаємозв'язаних напрямках: від абстрактного до конкретного й від конкретного до абстрактного з пріоритетом першого перед другим для забезпечення системного розвитку ІАК.

Проведене анкетування, тестування, опитування свідчить про відсутність умінь у заступників директорів ПТНЗ з навчально-виробничої роботи здійснювати логічний взаємозв'язок між інформаційними блоками навчаль-

но-виробничих матеріалів та інформацією адміністративної спрямованості. Відсутність розроблених методичних підходів у напрямі розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступників директорів з НВР та слабе оперування знаннями й уміннями обробляти інформацію, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, вказує на недостатню сформованість умінь і навичок у їхній професійній діяльності.

Тому методична система розвитку ІАК заступників директорів з НВР спрямована на: удосконалення їх професійної діяльності у міжкурсовий період; прийняття оновлених педагогічних ідей, що відповідають концепції модернізації освіти; вибір технологій удосконалення професійної діяльності відповідно до проектування особистісно орієнтованих освітніх систем; відбір змісту навчального матеріалу, форм, методів, прийомів і засобів реалізації технології та прогнозований результат.

Працюючи з інформацією, необхідно дотримуватися логічної послідовності не тільки в процесі первинної роботи з нею, а й при аналітичній її обробці.

Так, наприклад, О.С. Гайдамак зазначає, що інформаційно-аналітична компетентність майбутнього магістра фізико-математичної освіти є компонентом професійної компетентності, який найбільш повно відповідає сучасним тенденціям розвитку інформаційного суспільства, забезпечуючи магістранта механізмами виділення смислової структури, оперативного отримання і аналізу, селекціонування інформації в ситуації заочного росту її обсягів, що дає змогу ефективно вирішувати професійно-педагогічні задачі відповідно до окреслених функцій [32].

Дотримання принципу структурування інформаційного матеріалу можливе у разі такої послідовності:

- осмислення та визначення ключових елементів;
- визначення спільності між різними елементами;
- організації структури за принципом системності.

Структурування інформаційних потоків в управлінні освітою є важливою умовою його оптимізації. Оскільки педагогічний процес є стохастичним, на його результати впливає значна кількість випадкових факторів. Ця обставина актуалізує проблему мінімізації інформації, визначення її обсягу, необхідного й достатнього для кожного з рівнів управління освітою для прийняття компетентних управлінських рішень.

Структурування інформації заступники здійснюють відповідно до окреслених завдань:

- 1) виділення основних понять;
- 2) групування інформації за змістом;
- 3) утворення інформаційних блоків;
- 4) побудова логічної схеми, яка відображає структуру блоків;

5) побудова сукупності теоретично-практичних висновків з метою використання їх на практиці.

У разі приведення структурованих знань у певну систему необхідно з'ясувати взаємні відносини елементів, які утворюють цілісність. Тобто сукупність логічних операцій, організованих для вирішення конкретних завдань засобами аналізу, синтезу, абстрагування та узагальнення інформації. Особливу увагу в методичній системі розвитку ІАК заступників директорів з НВР необхідно звернути на розвиток умінь системно мислити, узагальнювати, систематизувати, аналізувати, сприймати інформацію, формувати цілі та шукати шляхи вірного розв'язання проблем у навчально-виробничому процесі. Тому необхідне таке сучасне інформаційне середовище для розвитку ІАК, яке буде формувати готовність заступника до пошуку, відбору, аналізу, переробки та структурування інформації за допомогою сучасних засобів інформаційних технологій.

Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності заступників директорів з навчально-виробничої роботи забезпечується трьома видами діяльності: навчально-проектною, виробничою, самоосвітньою.

Методична система розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступників директорів ПТНЗ у процесі безперервної педагогічної освіти складається з:

а) блочно-модульного структурування матеріалу і його пред'явлення, з урахуванням рівня інформаційно-аналітичної компетентності заступника директора з НВР;

б) навчання заступників у рамках поставлених завдань, що моделює інформаційно-аналітичну діяльність;

в) ініціювання рефлексивної позиції заступника на всіх етапах розвитку його інформаційно-аналітичної компетентності.

У структурному підході до організації впровадження методичної системи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності розрізняють організацію за наступними блоками:

I блок:

формування стратегії розвитку навчального закладу;

зміст освіти, організацію освітнього процесу;

контроль якості освіти;

вивчення ринку праці;

кадрове забезпечення;

матеріально-технічне забезпечення;

залучення додаткових фінансових коштів.

II блок:

профорієнтація;

набір учнів;

підготовка учнів;
практики, стажування у межах регіону, стажування за межами регіону;
працевлаштування;
відстеження кар'єри випускників;
підвищення кваліфікації педагогічних та управлінських кадрів;
бази даних з регіональних ринків праці;
інформаційний портал;
єдина бібліотечна система.

III блок:

соціальне партнерство;
міжнародне співробітництво;
міжрегіональна взаємодія і обмін досвідом між професійно-технічними навчальними закладами;
співпраця з роботодавцями і центрами зайнятості.

Крім того, методична система розвитку інформаційно-аналітичної компетентності передбачає комплекс заходів: самодіагностування заступника директора з НВР; діагностування готовності до інформаційно-аналітичної діяльності; вивчення досвіду виконання певного виду робіт; розробка програми індивідуального інформаційно-аналітичного розвитку з урахуванням загальних тенденцій.

Ефективний розвиток інформаційно-аналітичної компетентності заступників директорів з НВР передбачає впровадження взаємопов'язаного комплексу інноваційних і традиційних форм для удосконалення професійної діяльності.

Для заступників директорів з НВР, які обіймають посаду протягом першого року, передбачено формування базових теоретичних і практичних знань, необхідних для здійснення інформаційно-аналітичної діяльності; формування знань та умінь, використання сучасних засобів для здійснення ІАД; розвиток інтересу до інформаційної та аналітичної роботи з використанням творчого підходу під час її виконання.

Інформаційно-аналітична компетентність пронизує всі інші види компетентності в складі професійної (в силу фундаментальності понять «інформація» і «аналіз») і є умовою їх удосконалення. Також вона спрямована на самостійне оволодіння професійною майстерністю, що є передумовою розвитку науково-дослідницької діяльності, містить у собі механізми, що дають змогу ефективно вирішувати навчальні професійно-педагогічні задачі, посиляючись на застосування ІКТ та семантичну обробку інформації [32].

До традиційних ми відносимо такі форми, як самоосвіта, семінари, науково-практичні конференції, обмін досвідом, підвищення кваліфікації, школа молодого керівника; до інноваційних форм ми включаємо: «Лабораторію інформаційно-аналітичної компетентності», тренінги, ділові ігри, коучинги,

дистанційне навчання, портфоліо, електронні наради, вебінари. Перелік зазначених форм у разі розробки механізму плану роботи можна віднести до шляхів набуття заступниками необхідних знань та умінь для розвитку ІАК. До інформаційно-аналітичних умінь відносять такі групи умінь: управлінські; пошук інформації; обробка інформації; фіксація інформації; практична реалізація інформації; оціночні уміння. Інформація, що відібрана, перевірена і проаналізована заступником з НВР, є основою для прийняття управлінських рішень, проведення заходів, а також для підготовки пропозицій і рекомендацій педагогічним працівникам. Таким чином, робота з інформацією спрямована на забезпечення працівників ПТНЗ відомостями, необхідними для вирішення актуальних завдань.

Процес інформаційної роботи – це послідовна сукупність різноманітних дій (ресстрація, передача, накопичення, зберігання, обробка, висвітлення інформації), що дає змогу швидко знайти в повному обсязі необхідні відомості для підтримання і розвитку навчально-виробничого процесу в ПТНЗ.

Методична система розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступників директорів з навчально-виробничої роботи спрямована на здатність:

- розуміти суть і значення інформації в розвитку сучасного суспільства;
- застосовувати досягнення сучасних інформаційних технологій для пошуку і обробки великих обсягів інформації за видом діяльності в глобальних комп'ютерних системах, мережах, у бібліотечних фондах та інших джерелах інформації;

- виявляти суть проблем, що виникають під час професійної діяльності та застосовувати відповідний термінологічний апарат для їх формалізації, аналізу й знаходження рішення;

- опрацювати нормативно-правові документи в професійній діяльності; сучасні підходи щодо використання комп'ютерних технологій;

- проводити обґрунтування і вибір оптимального розв'язання задач у галузі професійної діяльності;

- будувати самостійно алгоритм розв'язання задач, аналізувати його і реалізовувати у професійній діяльності;

- застосовувати методологію наукових досліджень в професійній діяльності, в тому числі в роботі над міждисциплінарними й інноваційними проектами.

Відповідно, методична система має забезпечувати:

- розвиток умінь збирати, правильно оформлювати і аналітично обробляти інформацію;

- розвиток логічного мислення керівників, уміння користуватись індуктивним та дедуктивним методами пізнання, узагальнювати, систематизувати набуті знання і використовувати їх для вирішення професійних завдань;

опанування необхідної термінології, набуття вмінь використовувати її для аналізу інформації і викладу результатів;

розвиток у заступників з директорів НВР здатності усвідомлювати наслідки практичної діяльності, здійснювати експериментальні дослідження, узагальнювати їх результати і використовувати у подальшій практичній діяльності;

оволодіння навичками використовувати сучасні засоби інформаційно-комунікаційних технологій для роботи;

розвиток умінь і навичок розв'язувати завдання інформаційно-аналітичного спрямування, з використанням необхідних джерел.

Що ж сьогодні можна запровадити з метою розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступників директорів з НВР у ПТНЗ? Наведемо деякі пропозиції:

розробка спеціальних авторських тренінгів, використання яких допоможе виявити труднощі, подолати які стандартними засобами неможливо;

передбачення ігрових ситуацій у авторських тренінгах, використання інтерактивних методик, зокрема диспутів;

зміна форм і змісту самоосвіти заступника директора з НВР на запровадження спеціально розроблених щоденників, які дають змогу аналізувати власні дії;

створення в професійно-освітньому середовищі ПТНЗ таких навчальних ситуацій, під час яких усвідомлюється недостатність власних знань, умінь і навичок, формується потреба їх поповнення та необхідність конструювати нові способи дій;

зміна форм і змісту управлінської діяльності, тобто участь у проектах та майстернях з орієнтацією на практичний результат.

За результатами аналітичної роботи, якщо вони повинні бути використані для прийняття управлінських рішень, готуються довідки, доповідні записки, огляди, інші документи інформаційно-аналітичного характеру. Інформаційно-аналітична робота забезпечує вирішення навчально-виробничих завдань за двома основними напрямками практичної діяльності: по-перше, виявлення конкретних фактів і обставин (тобто подій минулого і теперішнього часу), що є причинами або наслідками тих проблем, які покликані вирішувати суб'єкти системи ПТО, по-друге, це організація дій, спрямованих на зміну обставин, що склалися, проектування заходів, реалізувати які належить у майбутньому. Таким чином, інформаційно-аналітична робота передбачає оцінку кількісних і якісних змін стану її об'єкта і прогнозування динаміки змін, що відбуваються у системі ПТО.

Окресливши основні особливості з упровадження технології розвитку ІАК, зазначимо, що робота в цьому напрямі сприятиме підвищенню рівня культури управлінської діяльності заступників директорів з НВР у ПТНЗ.

Існуючі нині комп'ютерні мережі надають можливість отримання доступу до інформаційних ресурсів суб'єктам навчально-виховного процесу

з різних питань, пов'язаних з використанням автоматизованих навчальних курсів, експертних систем, баз даних і знань, інформаційно-пошукових і інформаційно-довідкових систем, електронних журналів, автоматизованих бібліотечних систем, управління навчальними системами. Тому виникла потреба у підвищенні ефективності інформаційно-аналітичної діяльності всіх учасників професійної підготовки кваліфікованих робітників, зокрема, керівного складу професійно-технічних навчальних закладів, а також у постійному розвитку їхньої ІАК як невід'ємної складової управлінської діяльності. Однак формування і розвиток ІАК не набули цілеспрямованого й обґрунтованого характеру ні в системі підготовки фахівців з управління навчальними закладами, ні в системі підвищення їхньої кваліфікації. Прояв ІАК залежить від ситуативних чинників, а тому не зіставляються з професіоналізмом управління. Нерідко її недостатній розвиток (недостатність теоретичних і технологічних інформаційно-аналітичних знань, умінь визначати інформаційну потребу, мету пошуку інформації, використовувати арсенал методів пошуку інформації у різних джерелах, у тому числі в глобальній мережі Інтернет, та способів класифікації і систематизації інформації, алгоритмів складання різних форм її фіксації та аналізу і синтезу, технологій створення особистих інформаційних баз даних, їх використання в професійній діяльності й професійному спілкуванні тощо) стає причиною невдач в управлінській діяльності.

Отже, нами визначено методичну систему розвитку ІАК, яка забезпечує заступникам директорів з НВР відповідні умови для вдосконалення професійної діяльності у міжкурсовий період підвищення кваліфікації, і від якої залежить ефективність реалізації моделі розвитку інформаційно-аналітичної компетентності заступника директора з навчально-виробничої роботи у професійно-технічних навчальних закладах.

Орієнтація на інноваційні складові методичної системи сприятиме розвитку у заступників директорів з навчально-виробничої роботи:

- мобільності і критичності мислення;
- регуляції мисленевих процесів;
- здатності до індивідуального творчого підходу під час самостійного опрацювання професійних завдань;
- системності знань і умінь та шляхів оволодіння у професійній діяльності;
- уміння орієнтуватись у потоці інформації, яка постійно поповнюється;
- уміння працювати з джерельною базою (ЗМІ, інформагентства, Інтернет, структуровані і неструктуровані дані текстів, формування пошукових запитів).

Підводячи підсумок характеристики інформаційно-аналітичної діяльності заступників з НВР можна зробити висновок, що ця діяльність має багатифункціональний характер і зумовлена іншими компетентностями.

Запропонована методична система розвитку ІАК побудована з урахуванням уніфікованих підходів, містить як інваріантні, так і варіативні компоненти й, відповідно, може використовуватися не тільки в ПТНЗ, а й у процесі підготовки інших профільних напрямів у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, загальноосвітній школі.

4.3. Методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогів професійного навчання

Сучасний рівень інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу модернізувати навчально-виховний процес професійно-технічного навчального закладу, підвищити його ефективність завдяки формуванню нового типу навчального середовища, зокрема інформаційно-освітнього середовища (ІОС), формування і розвиток якого відповідає програмам інформатизації освіти в Україні (Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації»).

Необхідність формування інформаційно-освітнього середовища постає перед сучасним ПТНЗ у зв'язку зі зростанням обсягу різноманітної інформації, яка є водночас «сировиною» і «продуктом» професійно-педагогічної діяльності для всіх об'єктів навчально-виховного процесу та можливістю підвищення якості навчання і розвитку ПТНЗ. Також, воно сприяє: розширенню діапазону інформаційних потреб усіх об'єктів навчально-виховного процесу ПТНЗ; доступності учнів до навчальної інформації, тобто самонавчання, саморозвитку в умовах віддаленого доступу; наданню доступу учасникам освітнього процесу до інформації, пов'язаної з плануванням, організацією та моніторингом навчального процесу; ефективному використанню змісту матеріалів інформаційно-методичних комплексів, що потребують постійного оновлення; плануванню навчально-виховного процесу за різними програмами; забезпеченню відкритості системи моніторингу якості освіти; прискоренню обміну управлінською інформацією; автоматизації процесів організації та управління навчально-виховними процесами; забезпеченню комунікативної взаємодії між керівництвом, педагогами та учнями [63].

Для розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів, зокрема педагогів професійного навчання, пропонується створення інформаційно-освітнього середовища ПТНЗ. Під *інформаційно-освітнім середовищем (ІОС)* науковці розуміють: «інтегроване середовище інформаційно-освітніх ресурсів, програмно-технічних і телекомунікаційних засобів, правил їхньої підтримки, адміністрування і використання, що забезпечують єдині технологічні засоби

інформації, інформаційну підтримку і організацію навчального процесу, наукових досліджень, професійне консультування» [59, с. 91]. *Педагогом професійного навчання* є педагогічний працівник професійно-технічного навчального закладу або вищого навчального закладу, який поєднує функції майстра виробничого навчання і викладача спеціальних та профільно-орієнтованих дисциплін [142, с. 635]. Але під педагогами професійного навчання ми розуміємо педагогічних працівників ПТНЗ, які за посадовими обов'язками можуть також виконувати окремо функції майстра виробничого навчання і викладача спеціальних або профільно-орієнтованих дисциплін.

Створення інформаційно-освітнього середовища ПТНЗ вимагає часу, послідовних рішень і спільної роботи всіх педагогічних працівників (керівників, методистів, педагогів професійного навчання, викладачів загальноосвітніх дисциплін та ін.). Варто зазначити три взаємопов'язані складові створення ІОС професійно-технічного навчального закладу: 1) технологічну (апаратне та програмне забезпечення); 2) інформаційну (інформаційно-методичне забезпечення навчальних дисциплін); 3) організаційну (ІК-компетентність педагогічних працівників). Технологічну складову інформаційного середовища забезпечують спеціалісти з технічних питань. Інформаційну складову, зокрема поповнення ресурсу середовища інформаційно-навчальними матеріалами, забезпечують методисти, педагоги професійного навчання, викладачі загальноосвітніх дисциплін, бібліотекарі (ресурс електронної бібліотеки) та інші. Організаційну складову забезпечує керівництво ПТНЗ та керівники структурних підрозділів, тобто процес управління ІОС ПТНЗ.

Основу ІОС професійно-технічного навчального закладу складає інформаційне забезпечення, що може складатися з інформаційно-освітньої ресурсної бази ПТНЗ, професійно-педагогічного Інтернет-форуму (блогосфери), комплексу інформаційно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу тощо, що розробляється і підтримується педагогами професійного навчання.

До складу інформаційно-освітньої ресурсної бази професійно-технічних навчальних закладів входять професійно-педагогічні напрацювання ПТНЗ. Так, наприклад, у ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище» створені «Банк інтерактивних ресурсів», «Проектно-творча лабораторія», що надають можливість проводити інтерактивні опитування, вікторини, ігри, «складати» пазли тощо (рис. 4.1). При цьому дидактичний матеріал структуровано згідно переліку професій, за якими здійснюється підготовка у навчальному закладі.

Проектно-творча лабораторія, на відміну від традиційних методичних об'єднань, що є співтовариством викладачів «споріднених» предметів, – це спільнота педагогів, які працюють у «споріднених» технологіях. У діяльності таких лабораторій на перший план виходить становлення і вдосконалення

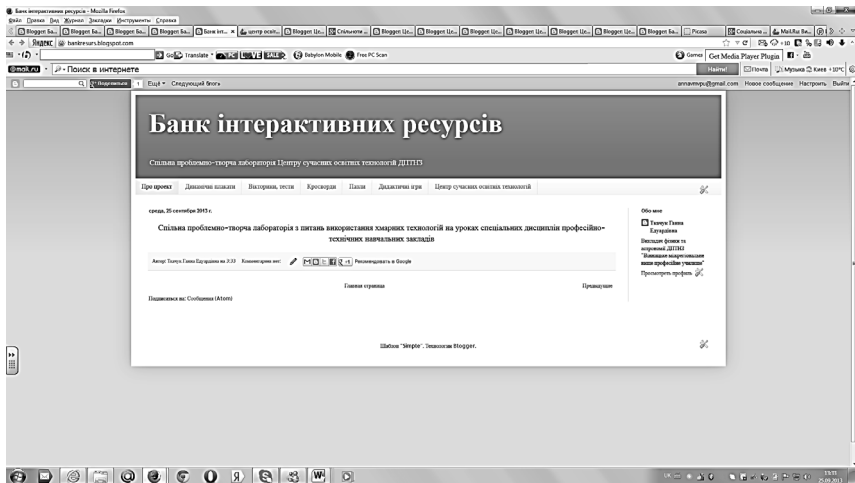

Рис. 4.1. Скріншот банку інтерактивних ресурсів ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

професійної компетентності педагога, складовою якої є їх інформаційно-аналітична компетентність. Взаємодія учасників проектно-творчих лабораторій передбачає широке застосування на практиці можливостей ІКТ за наступними напрямками: інформування про семінари та конференції; проведення мережкових конференцій; організації банку авторських методичних розробок, електронних продуктів для навчання; обмін досвідом та ідеями; створення колекцій цифрових освітніх ресурсів; проведення майстер-класів.

Професійно-педагогічний Інтернет-форум дає змогу педагогічним працівникам професійно-технічних навчальних закладів організувати спілкування на професійні теми, публікувати свої матеріали та брати участь у їх обговоренні, отримувати кваліфіковані консультації та поради експертів, організувати спільну діяльність науковців, педагогів, учнів, батьків. Наприклад, в ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище» створено *Соціальну педагогічну мережу* (рис. 4.2).

Інформаційно-освітнє середовище ПТНЗ не можливе без формування комплексу інформаційно-методичного забезпечення навчальних дисциплін ПТНЗ. У професійно-технічній освіті *комплексне методичне забезпечення професійного навчання* визначається як «планування, розробка й створення оптимальної системи (комплексу) навчально-методичної документації і засобів навчання, необхідних для забезпечення повного і якісного процесу на-

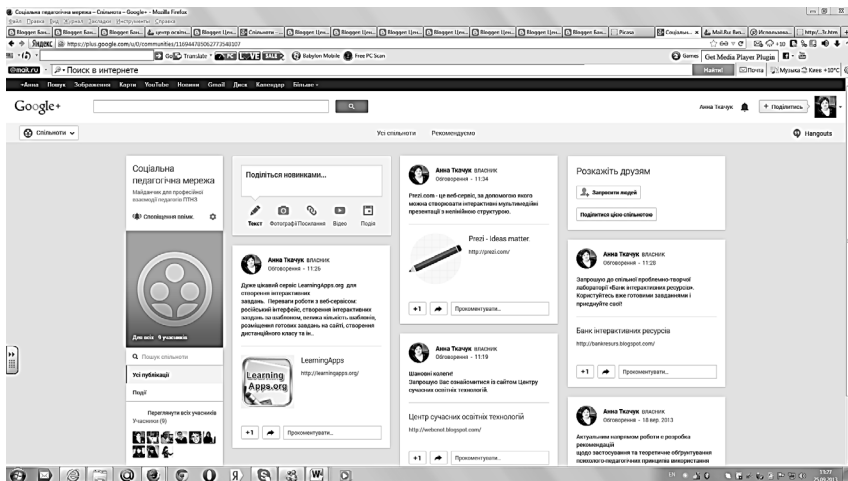

Рис. 4.2. Скриншот соціально педагогічної мережі Вінницького міжрегіонального вищого професійного училища

вчання учнів професій у межах змісту й часу, що визначаються відповідно до навчальних планів і програм» [112, с. 149]. *Навчальний комплекс* – це система дидактичних засобів (підручник, робочий зошит, дидактичні матеріали тощо) навчання з конкретного предмета, що сприяють його вивченню [112, с. 204].

У контексті інформатизації освіти в сучасній педагогіці існує дефініція «інформаційно-методичне забезпечення навчально-виховного процесу», що визначається як забезпечення навчального процесу необхідними навчально-педагогічними, навчально-методичними, інформаційно-довідковими, інструктивно-організаційними, нормативно-методичними, технічними та іншими матеріалами [129]. Але, адаптуючи дане визначення до сучасних потреб, ми будемо говорити про формування *комплексу інформаційно-методичного забезпечення навчальних дисциплін (КІМЗ) в електронній формі*, який буде складатися з необхідних навчальних планів і програм, методичних і навчальних матеріалів, дидактичних засобів навчання тощо для забезпечення повного і якісного процесу навчання учнів професії, відповідно до Державного стандарту ПТО. Використання КІМЗ дає змогу сформувати інформаційно-освітнє середовище, яке сприяє активній педагогічній взаємодії між суб'єктами ПТНЗ й засобами нових інформаційно-комунікаційних технологій.

Проблема розроблення й використання нових форм і методів представлення навчального матеріалу, що передбачає вдосконалення та видозміну

традиційних форм організації навчального процесу, набула актуальності. Зазвичай на уроках та практичних заняттях використовуються такі наочні засоби навчання, як дошка і крейда, плакати й схеми, але дане представлення інформації статичне і засвоюється набагато гірше, ніж візуалізований матеріал, представлений на екрані комп'ютера, інтерактивній дошці тощо.

Використання інформаційно-комунікаційних та мультимедійних технологій під час вивчення навчальних дисциплін у ПТНЗ дає можливість підвищити наочність навчання за рахунок використання різних форм подання навчального матеріалу (текст, графіка, рисунки, діаграми, таблиці, аудіо-, відеозаписи тощо). Крім того, застосування комп'ютерної техніки дає змогу поєднати технічні можливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в поданні навчального матеріалу як під час живого спілкування педагога з учнем, так і при організації його самостійної роботи тощо.

Сучасні технічні засоби (засоби ІКТ), форми й методи подачі інформації допомагають створити й реалізувати таке комплексно-методичне забезпечення навчальних дисциплін професійного спрямування ПТНЗ, яке сприятиме професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників, з оптимальним вибором для кожного учасника освітнього процесу (викладача, учня): темпу викладання (подання) навчального матеріалу, забезпечення індивідуальних потреб учнів. При цьому відбувається значна економія часу.

Існують принципові відмінності КІМЗ в електронній формі від традиційних «паперових»:

актуалізація (можливість вчасного редагування, оновлення навчально-методичного матеріалу);

адаптація (спроможність КІМЗ «підлаштовуватися» під індивідуальні можливості й потреби учня, різні рівні складності контролюючих завдань);

візуалізація (використання кольорового оформлення матеріалу, включення до засобів навчання анімацій, аудіо- і відеозаписів);

ефективність (компактне зберігання, швидкий пошук тощо) [140].

До змісту КІМЗ навчальних дисциплін можна зарахувати:

1) навчальну документацію (документи державного стандарту ПТО з професії, робочий навчальний план, робочу навчальну програму, перспективно-тематичний план, плани уроків тощо);

2) дидактичні засоби навчання (електронні та друковані навчальні посібники, робочі зошити, наочні навчальні засоби для візуалізації виробничих операцій і процесів (навчальні презентації, відеоеlementи, веб-заняття), програмні, технічні засоби навчання, методичні рекомендації з виконання лабораторних і дипломних робіт, комп'ютерні тести й кросворди, теми і завдання навчальних (телекомунікаційних) проектів, дидактичні матеріали для роботи учнів на уроках тощо);

3) методичне забезпечення (тематичні методичні розробки, методичні посібники і рекомендації, матеріали науково-технічної та педагогічної інформації тощо) [123].

Робота над дидактичними матеріалами в електронній формі для створення КІМЗ кропітка і довготривала. Діапазон матеріалів, які можуть бути використані в якості вихідних при формуванні наочних матеріалів, надзвичайно широкий – від ілюстрацій у підручниках і звичайних плакатів до самостійно отриманих фото- та відеоматеріалів. Особливу значущість в якості джерела для навчального матеріалу набувають сучасні промислові виставки, що мають високу наочність і актуальність (власні фото і відеозйомки, рекламні матеріали різних профільних підприємств).

Усі матеріали, що розробляються, повинні бути професійно і грамотно оформленими, логічно-послідовними, містити достатній обсяг інформації, необхідної для успішного вирішення навчально-професійних завдань. Разом з тим КІМЗ повинен відповідати традиційним дидактичним і методичним принципам, а саме:

науковості (достатня глибина, коректність і достовірність навчального матеріалу);

доступності (відповідність теоретичної складності й глибини вивчення навчального матеріалу індивідуальним особливостям учнів);

наочності (залучення всіх органів чуття учня до сприймання матеріалу);

систематичності та послідовності (послідовне і системне засвоєння учнями визначеного обсягу знань у предметній галузі).

Робота з накопиченими матеріалами в електронній формі дає змогу педагогові професійного навчання створювати різні види електронних продуктів навчального призначення, розмішувати їх у вільному доступі в мережі Інтернет, на сайті навчального закладу з метою самоосвіти учнів (дистанційне навчання) та обміну передовим педагогічним досвідом тощо. До таких електронних продуктів віднесемо: електронний методичний посібник, електронний навчально-методичний комплекс, електронна бібліотека, веб-заняття, електронний довідник, словник, електронне тестування тощо. Розглянемо їх.

Електронний методичний посібник – це навчальне електронне видання, націлене на узагальнення і передачу педагогічного досвіду, формування й розширення нових методів навчальної діяльності [59, с. 54].

Електронний навчально-методичний комплекс – це дидактична система, в якій з метою створення умов для педагогічної активності інформаційної взаємодії між викладачами та учнями інтегруються прикладні програмні продукти, бази даних, а також інші дидактичні засоби і методичні матеріали, що забезпечують та підтримують навчальний процес [59, с. 55].

Веб-заняття – це дистанційні уроки, конференції, семінари, ділові ігри, лабораторні роботи, практикуми та інші форми навчальних занять, що проводяться за допомогою засобів телекомунікаційних й інших можливостей «Світової павутини» [59, с. 22].

Електронне тестування – це компонент освітнього електронного видання, що функціонує на базі засобів ІКТ, та є аналогом традиційного тестування [63, с. 52].

Електронна бібліотека – це сукупність електронних книг, розміщених на мережних серверах [59, с. 50].

Електронний довідник – це електронне навчальне видання, побудоване на гіпертекстовій основі [59, с. 53].

Електронний словник – це електронне інформаційне джерело, який відповідає традиційному «паперовому» словнику [59, с. 56].

Сьогодні педагог професійного навчання з високим рівнем професійної компетентності, зокрема інформаційно-аналітичної, розглядає ресурс мережі Інтернет не просто як зручну можливість соціального користування (спілкування, обміну повідомленнями, музикою, фільмами), а як цілком серйозну альтернативу збагатити зміст навчання сучасними досягненнями виробництва в галузі, тим самим вчасно забезпечуючи навчально-методичним матеріалом, засобами навчання, інтерактивною взаємодією суб'єктів навчання.

Першим кроком до створення інформаційно-освітнього середовища є розміщення на сайті ПТНЗ для учнів і педагогічних працівників текстових інформаційних матеріалів (нормативних, методичних, навчальних тощо), що вже існують в електронному форматі. Так, на сайті Вищого професійного училища № 9 м. Кіровограда (www.vpu9.kr.ua), для педагогічних працівників, учнів, абітурієнтів розміщено: державні стандарти з професій, робочі навчальні програми з дисциплін, розклад, накази, опорні концепти, методичні рекомендації, комплексні контрольні завдання, екзаменаційні білети тощо (рис. 4.3).

Зазначимо, що більшість професійно-технічних навчальних закладів досі обмежуються рекламно-презентаційною інформацією на власних сайтах.

Наступним кроком є формування ІОС ПТНЗ педагогами професійного навчання й поступове (поурочне або потемне) наповнення матеріалами комплексу інформаційно-методичного забезпечення навчальних дисциплін та розміщення їх на модернізованому сайті ПТНЗ або створенній локальній внутрішній мережі ПТНЗ. Розміщені у вільному доступі навчально-методичні матеріали (електронні підручники, посібники, словники, теми лабораторних та практичних робіт, зразки контрольних питань; плани теоретичних і практичних занять; завдання для самостійної роботи та підсумкової атестації; опис інформаційних засобів і технологій, необхідних для виконання навчальних завдань; методичні рекомендації, вказівки, пояснення або вимоги; елек-

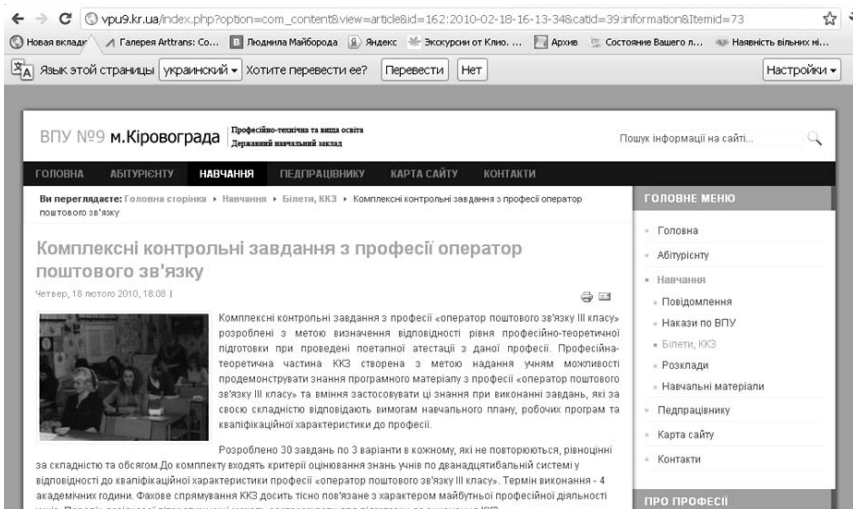

Рис. 4.3. Скріншот сайту ВПУ № 9 м. Кіровограда

тронні тести; опорні конспекти уроків з дисциплін; посилання на додаткові інформаційні Інтернет ресурси та навчальні матеріали з дисципліни тощо) дають змогу організувати самостійне вивчення учнями навчального матеріалу, сприяють їх саморозвитку, в режимі віддаленого доступу («дистанційне навчання»). Так, на сайті Міжрегіонального вищого професійного училища зв'язку (МВПУ) м. Києва (www.mypukiev-43.narod.ru) створено вкладку «дистанційне навчання», де розміщуються навчальні матеріали для самостійного опрцювання учнями (у режимі віддаленого доступу) (рис. 4.4).

Поступове накопичення необхідних матеріалів сприяє формуванню комплексу інформаційно-методичного забезпечення навчальних дисциплін, що стає основою для створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу. Так, у Міжрегіональному вищому професійному училищі м. Вінниці створено електронний навчальний комплекс, що використовується педагогічними працівниками та учнями закладу (рис. 4.5).

Наприклад, електронний навчальний комплекс предмета «Спеціальна технологія поштового зв'язку» з професії «Оператор поштового зв'язку» містить: анотацію до курсу, робочу навчальну програму відповідно до ДСПТО 4223–10.64.20–2008, теоретичний матеріал (навчальний матеріал, навчальний посібник), практичний курс, тести контролю знань і вмінь учнів, словник.

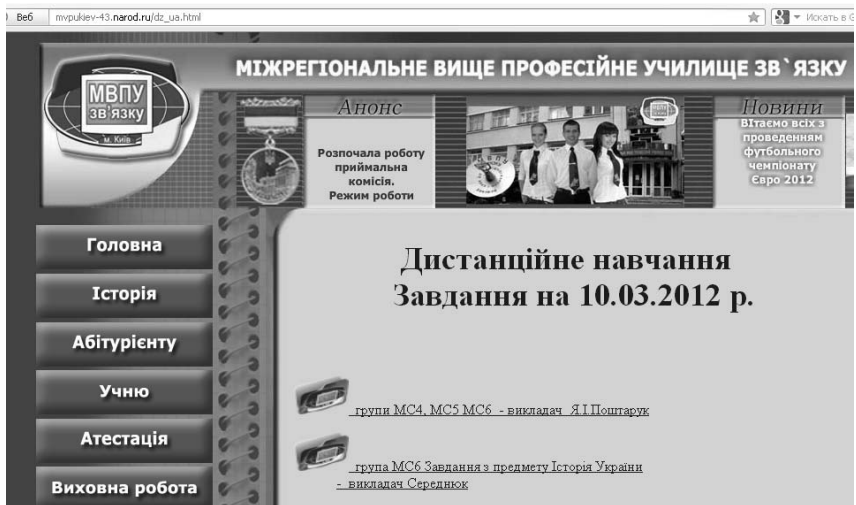

Рис. 4.4. Скріншот сайту MVPU зв'язку м. Києва

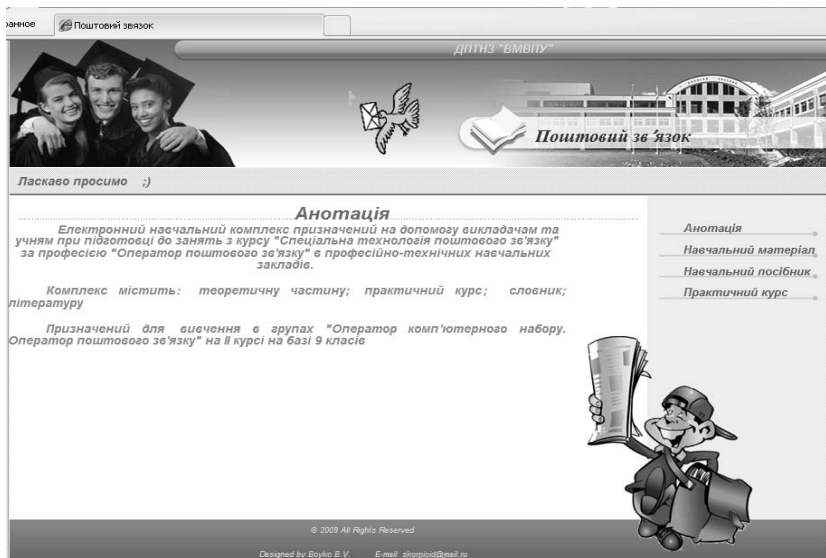

Рис. 4.5. Скріншот електронного навчально-методичного комплексу MVPU м. Вінниці

Розроблені навчально-методичні комплекси доступні для ознайомлення всім викладачам та учням, завдяки створеній у Вінницькому міжрегіональному вищому професійному училищі комп'ютерній (локальній) мережі й відповідно обладнаних навчальних кабінетів (майстерень). Так навчальний процес відбувається згідно вимог сучасності і є «мобільним», адже незалежно від кабінету, де він знаходиться й розкладу, за яким він працює, педагог професійного навчання має вільний доступ до комплексу інформаційно-методичного забезпечення уроку (дисципліни). Створення локальної мережі у МВПУ м. Вінниці звільнило педагогічних працівників від необхідності постійно налаштовувати технічне обладнання та переносити з кабінету в кабінет наочний матеріал, а учні, в свою чергу, мають можливість на уроках та у позаурочний час самостійно опановувати та повторювати навчальний матеріал.

4.4. Методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності викладачів загальноосвітніх дисциплін

У професійно-технічних навчальних закладах навчання учнів передбачає не лише професійно-технічну, а й загальноосвітню підготовку. Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності викладачів загальноосвітніх дисциплін забезпечується трьома видами діяльності: навчально-предметною; навчально-позаурочною; самоосвітньою. Розглянемо особливості розвитку інформаційно-аналітичної компетентності викладачів загальноосвітніх дисциплін у зазначених видах діяльності.

Опанування учнями ПТНЗ загальноосвітніх предметів є необхідним для здобуття ними загальної середньої освіти. Водночас навчання має сприяти засвоєнню учнями вмінь застосовувати набуті предметні знання, що забезпечують їхню професійну підготовку, а також формування й розвиток особистісних професійно значущих якостей, від яких залежить успішність здобуття професії та які уможливають професійне зростання. Нині навчання загальноосвітнім дисциплінам в ПТНЗ відбувається за програмами та підручниками, призначеними для учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл. Навчання організоване переважно за традиційною методикою, без орієнтації на специфіку майбутньої професійної діяльності, без урахування місця і значення загальноосвітньої підготовки в єдиній системі професійного становлення майбутнього фахівця. Аналіз науково-методичної і навчальної літератури свідчить про наявність низки суперечностей, характерних для навчання учнів ПТНЗ загальноосвітнім предметам:

– між абстрактним змістом і традиційними формами організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці та безпосереднім змістом і формами професійної діяльності фахівця. Один із можливих способів розв'язання

даної суперечності полягає у моделюванні на уроках навчальних проблемних ситуацій, подібних до виробничих;

– між орієнтацією традиційного навчання на відтворення учнями вивченого матеріалу та необхідністю їх залучення до процесів професійної діяльності як на виконавчому, так і на творчому рівнях. Усунути таку суперечність можливо шляхом розроблення спеціальних практичних завдань із професійно спрямованим змістом;

– між традиційно пасивною роллю учня в процесі навчання, коли він виявляє активність лише за вказівкою чи дозволом вчителя, та ініціативною позицією фахівця, якому потрібно самостійно розв'язувати проблеми, висловлювати ідеї, розробляти власні проекти. Подолання такої суперечності стане реальним завдяки розв'язуванню учнями професійно спрямованих, індивідуальних творчих завдань.

Описані факти свідчать, що навчання учнів ПТНЗ загальноосвітнім дисциплінам покликане розвивати їх професійно значущі якості як майбутніх фахівців. Суть професійної спрямованості навчання полягає у тому, що при незмінному збереженні викладання основ наук у тому ж обсязі та глибині, як це має місце в школі, необхідно зробити акценти на застосуванні набутих знань на практиці при оволодінні конкретною професією. Отже, передумовою викладання навчального предмета з орієнтацією на конкретну групу професій є відбір професійно значущого матеріалу. Для цього необхідно:

1) проаналізувати програми і підручники з предметів професійно-технічного циклу;

2) проаналізувати кваліфікаційні характеристики, зміст і характер праці робітників відповідних професій;

3) відібрати потрібний матеріал;

4) узгодити відібраний матеріал з навчальним матеріалом та спрямувати його зміст на відповідну професію.

З огляду на це, інформаційно-аналітична компетентність викладачів загальноосвітніх дисциплін повинна проявитися у здатності відшукувати такий навчальний матеріал, в якому можна було б відобразити професійну спрямованість майбутньої професії; відобразити у ньому мотиваційний аспект вивчення для учнів ПТНЗ; подати його у площині практичного завдання, залучаючи учнів до активних дій. Наведемо приклади професійно спрямованих задач з алгебри та геометрії (призначених для підготовки спеціалістів сільськогосподарського спрямування) як результат інформаційно-аналітичної діяльності викладача математики ПТНЗ.

Задача 1. Річна амортизація трактора МТЗ-80 становить 5000 гривень. Виразити вартість трактора (Y) в залежності від часу експлуатації (t), якщо трактор коштує 50000 гривень. Побудувати графік (тема: «Функції»).

Задача 2. Фермер купив новий інвентар (сівалки, культиватори) для обробки ґрунту на суму 5000 гривень. Яка буде вартість цього інвентарю через рік, два роки, шість років, коли щороку на амортизацію відраховується 10% його вартості? (тема: «Показникова і логарифмічна функція»).

Задача 3. Потрібно викопати силосну яму об'ємом $V=32 \text{ м}^3$, з квадратним дном таких розмірів, щоб на оббивку її днища і стін пішла найменша кількість матеріалу. Які повинні бути розміри ями? (тема: «Похідна та її застосування»).

Задача 4. Температура витягнутого з печі хліба протягом 20 хвилин падає від 100° до 60° . Температура повітря дорівнює 25° . Через який час з моменту початку охолодження температура хліба понизиться до 30° ? (тема: «Інтеграл»).

Задача 5. Скільки листового металу потрібно для виготовлення бункера розкидача НРУ-0,5, якщо довжина його основи 1,2 м, ширина – 0,8 м, а висота – 1,4 м? (тема: «Многогранники»).

Задача 6. Насос, який подає воду в паровий котел, має два водяних циліндри з розмірами: хідом поршня – 10 мм і радіусом – 5 мм. Визначити погодинну продуктивність насоса якщо відомо, що кожен поршень робить 60 робочих ходів за хвилину (тема: «Тіла обертання»).

Задача 7. Діаметр консервної банки 10 см і висота 8 см. Скільки витрачено квадратних метрів жерсті для виготовлення 100 косервних банок? На шви йде 10% матеріалу (тема: «Площі поверхонь тіл обертань»).

Задача 8. Робітник фермерського господарства одержав завдання перевезти на тракторі МТЗ-82 з причепом солому для накриття 5 буртів картоплі, які мають форму конуса із твірною 3 м і діаметром основи 5 м. Скільки рейсів потрібно зробити робітникові, якщо товщина шару соломи на буртах становить 20 см, а місткість причепа з нарощеними бортами 12 м^3 ? (тема: «Площі поверхонь тіл обертань»).

Задача 9. В траншею довжиною 15 м, поперечний переріз якої квадрат зі стороною 3,8 м, закладено кукурудзяний силос (густина $0,65 \text{ т/м}^3$). Скільки тон силосу знаходиться в траншеї, якщо силос укладено рівно з краями? (тема: «Об'єми тіл»).

Задача 10. Сортове зерно зібрали в конічну купу, висота якої 1,4 м. Твірна конуса нахилена до площини основи під кутом 45° . Яка маса зерна в купі, якщо густина зерна 700 г/м^3 ? (тема: «Об'єми тіл»).

Прикладний характер наведених задач має на меті якомога тісніше пов'язати курс математики і її термінологію зі спеціальною технічною підготовкою майбутніх робітників. У такій роботі доречно використання комп'ютерної техніки. Комп'ютерна візуалізація навчальної інформації підсилює наочність навчання, реалізуючи принципи наочності в сучасному

розумінні. Застосування комп'ютерної техніки дає змогу поєднати технічні можливості сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в поданні навчального матеріалу як під час живого спілкування педагога з учнем, так і при організації його самостійної роботи з оптимальним вибором для кожного учасника освітнього процесу темпу подання (вивчення) навчального матеріалу. Створення інформаційно-методичного забезпечення не лише вимагає від викладачів загальноосвітніх дисциплін певного рівня інформаційно-аналітичної компетентності, а й водночас сприяє її розвитку.

До змісту інформаційно-методичного забезпечення навчальних дисциплін можна зарахувати навчальну документацію; методичне забезпечення; дидактичні засоби навчання, зокрема мультимедійні засоби навчання. Для того, щоб педагог міг ефективно створювати й використовувати в навчальній діяльності мультимедійні засоби навчання, йому необхідно, по-перше, визначити, які теми варто «підтримувати» мультимедійними засобами навчання і для вирішення яких дидактичних завдань; які попередні спеціальні вміння роботи на комп'ютері повинні бути сформовані в учнів; як організувати урок за допомогою комп'ютера. По-друге, дотримуватися алгоритму створення і використання електронних продуктів. Для цього можна виділити такі етапи:

- 1) вибір розділу або теми в програмі з навчальної дисципліни;
- 2) аналіз змісту обраного фрагменту навчальної діяльності і методики його викладання з метою обґрунтування необхідності проведення уроків з використанням електронних засобів навчання;
- 3) проектування набору знань для уроків з комп'ютерною підтримкою;
- 4) вибір програмних засобів для розробки завдань;
- 5) розроблення завдань з використанням електронних програмних засобів;
- 6) експертиза, апробація і редагування розроблених завдань.

Навчальні матеріали для учнів, як правило, мають включати такі складові: презентації, які використовуються при поясненні нового матеріалу або проведенні практичних робіт;

роздаткові матеріали, котрі вміщують завдання та форми для заповнення учнями, які можуть роздаватися учням перед початком певного заняття або його складової у друкованому або електронному вигляді;

навчальні посібники, практикуми, статті, енциклопедії, які використовуються учнями для підготовки до занять;

програми дисциплін, списки джерел, методичні вказівки щодо вивчення матеріалу, виконання лабораторних і практичних робіт.

Усі типи навчальних матеріалів можуть бути створені за допомогою програмних засобів та зберігатися в електронному вигляді. При цьому електронні презентації позбавляють викладача необхідності малювати кожного разу одні ті самі схеми на дошці, значно спрощують процес пояснення мате-

ріалу, підвищують ступінь засвоєння навчального матеріалу за рахунок використання яскравих, наочних, динамічних та демонстраційних прикладів. Презентації стали важливим інструментом підтримки виступів у всіх галузях діяльності. Володіння ними стає практично обов'язковим для багатьох спеціалістів, вже не говорячи про керівників. Коротко розглянемо основні правила створення навчальних презентацій.

Навчальні презентації – це ефективний й функціональний наочний засіб, що є сукупністю різних засобів подання інформації (текст, зображення, звук, анімація тощо), який використовується під час проведення уроків, лекцій, семінарів, конференцій тощо. Для розроблення презентацій існує багато програм, серед яких: Microsoft Office Power Point; Adobe Flash; Powerbullet Presenter; MySlideShow; Corel Presentations тощо. Найпопулярнішою є програма Power Point, що входить до пакета прикладних програм Microsoft Office. При створенні й використанні презентацій у навчальному процесі, крім традиційних методичних вимог, потрібно дотримуватися низки специфічних принципів і правил побудови та оформлення, зумовлених особливостями сприйняття людиною інформації з екрану при відтворенні електронного продукту. Практичний досвід науковців і практиків свідчить про те, що ці прості правила часто невідомі викладачу, який активно використовує презентацію у своїй професійній діяльності, що, в свою чергу, призводить до зниження рівня якості створених демонстраційних матеріалів. Рекомендується дотримуватися таких положень:

1) слайди презентації повинні містити лише основні моменти лекції (основні визначення, схеми, анімаційні та відео фрагменти, що відображають сутність досліджуваних явищ);

2) загальна кількість слайдів не повинна перевищувати 20–25;

3) не варто перевантажувати слайди різними спецефектами, інакше увага учнів буде зосереджена саме на них, а не на інформаційному наповненні слайда;

4) на рівень сприйняття матеріалу значно впливає кольорова гама слайда, тому необхідно подбати про правильне забарвлення презентації, щоб слайд добре «читався»; потрібно чітко розраховувати час на показ того чи іншого слайда, аби презентація була доповненням до уроку, а не навпаки. Це гарантує належне сприйняття інформації слухачами.

Також навчальну презентацію з теми уроку можна використовувати як роздатковий матеріал або «робочий зошит» для учнів. В якості завдання учні можуть роздрукувати і наклеїти матеріали в навчальний зошит (для цього попередньо матеріал має бути розташований на сайті професійно-технічного навчального закладу), що дозволяє їм самостійно створювати собі «навчальний посібник» з певної дисципліни. Це також сприяє вирішенню питання

щодо переписування конспектів для невстигаючих учнів, для тих, які хворіли тощо.

Інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників впливає на рівень використання відеоматеріалів у навчальному процесі. Відео може бути використаним викладачем на різних етапах уроку: під час мотивації вивчення нового матеріалу; при поясненні нового матеріалу; при закріпленні й узагальненні знань; для контролю знань. З огляду на досвід використання відеоматеріалів у навчальній діяльності, їх можна умовно поділити на такі види: відеоуроки; навчальні відеофільми; відеодемонстрації. Одним із найбільш відомих і популярних соціальних сервісів зберігання відеоматеріалів у мережі Інтернет є YouTube (www.youtube.com). YouTube – це простий та зручний спосіб розміщення відео файлів для загального користування (додаток 3). Використовуючи Flash-технології, YouTube дає змогу переглядати відео кліпи в режимі реального часу. На сайті представлено величезну кількість різної інформації, професійно зняті фільми й кліпи, аматорські відеозаписи, фрагменти з різних конференцій та семінарів, навчальні відео курси тощо. За допомогою спеціальних програм, призначених для роботи з відеофайлами, отримані відеоматеріали можна відредагувати і надати їм навчальної спрямованості, здійснити відеомонтаж. За відсутності необхідного демонстраційного матеріалу для навчального процесу можна створювати власні навчальні фільми, відеопрезентації з окремих, заздалегідь підготовлених зображень, доповнити їх відео ефектами, текстом тощо. Створювати власноруч навчальні відеоматеріали можна за допомогою програм: Windows Movie Maker (входить до складу ОС Windows); Active GIF Creator; Adobe Premier; VirtualDub; Nero Vision тощо.

Одним із завдань повсякденної викладацької діяльності є необхідність здійснювати контроль знань учнів. Комп'ютерне тестування передбачає використання техніки для виявлення й оцінки знань учнів з метою контролю, що здійснюється через діалог у системі «учень – комп'ютер». Аналізуючи позитивний практичний досвід педагогів можна назвати такі програми для створення комп'ютерних тестових завдань: 1) універсальний тестовий комплекс (УТК v 1.52) (<http://mastak.ru>);

2) AD Tester (<http://adtester.h15.ru>);

3) x-TLS (<http://xtls.org.ua/about.php>);

4) MyTest X (<http://mytest.klyaksa.net>).

Так, під час вивчення навчальної дисципліни «Українське ділове мовлення» з орієнтацією на професію «Оператор поштового зв'язку» прикладом тестового завдання на встановлення правильної послідовності може бути таке завдання (рис. 4.6).

За допомогою комп'ютерних тестових програм можна також створювати мультимедійні тестові завдання, що супроводжуються ілюстраціями, аудіо-

Встановіть правильну послідовність адресування поштового відправлення у сільську місцевість:	
☐ поштовий індекс	☐ назва села
☐ назва вулиці	☐ назва району
☐ номер будинку	☐ імя, по-батькові
☐ назва області	☐ прізвище

Рис. 4.6. Тестове завдання по встановленню правильної послідовності

і відеоелементами. Такі тести охоплюють усі органи сприйняття інформації учнем, тим самим покращуючи його пізнавальну діяльність. Але для ефективного використання комп'ютерів у навчанні учнів професійно-технічних навчальних закладів потрібні такі умови:

наявність навчальних комп'ютерних програм, можливості яких відповідають даному матеріалу;

попередня підготовка учнів до роботи з комп'ютером;

відповідний рівень підготовки викладача ПТНЗ до такого виду роботи;

наявність необхідної матеріальної бази.

Отже, використання інформаційних і телекомунікаційних технологій у навчальному процесі веде до змін змісту ПТО, матеріально-технічного забезпечення ПТНЗ, рівня професійної культури педагогічних працівників, їх інформаційно-аналітичної компетентності. Виникає потреба в оновленні комплексно-методичного забезпечення загальноосвітніх дисциплін, засобів навчання, готовності викладача до використання у своїй діяльності нових технологій навчання, які, в свою чергу, вимагають від педагога постійної самоосвіти. Хибною є думка про те, що його навчальний процес має «хтось» забезпечити всім необхідним (зокрема засобами навчання). Педагог має адаптуватися до нових інформаційних технологій, інтегруватися до сучасних потреб професійної освіти, обирати і ефективно використовувати саме ті технології, які сприяють досягненню поставленої мети, тим самим постійно підвищувати свою професійну культуру.

Рівень інформаційно-аналітичної компетентності викладача загальноосвітніх дисциплін, в першу чергу, залежить від самого педагога, від його самоосвіти і саморозвитку. Організація власної самостійної пізнавальної діяльності потребує обґрунтованого, наукового і комплексного підходу для того, щоб її результати були значущими, а сама вона ефективною. Причому вивчення сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій значним чином впливає на якість самоосвіти викладачів не тільки з «профільних» питань, безпосеред-

ньо пов'язаних із розвитком інформаційної компетентності в слухачів. Адже розвиток власної інформаційно-аналітичної компетентності дає змогу людині накопичувати знання, створювати інформацію з метою власного інтелектуального зростання. Тому підготовка та самопідготовка фахівців з використанням комп'ютерних мультимедійних технологій, інформаційних технологій набуває пріоритетності. Варто зазначити, що інтеграція інформаційно-телекомунікаційних технологій у навчальний процес закладів освіти сприяє оптимізації педагогічної системи. Активне впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій у навчальний процес постійно вимагає значних змін у змісті, методах і прийомах навчання, способах розроблення дидактичних матеріалів. Участь викладачів загальноосвітніх дисциплін у різноманітних курсах, тренінгах, вебінарах, форумах сприятиме розвитку їх інформаційно-аналітичної компетентності. Але навіть отримавши високі показники розвитку інформаційної компетентності під час проходження курсів підвищення кваліфікації не варто зупинятися на шляху розвитку інформаційної компетентності. Сучасна динаміка науково-технічного прогресу зумовлює швидке старіння наявних знань, а відтак, вимагає від викладачів ПТНЗ швидкості реагування та адаптації до нових умов, і тому знання, уміння та навички володіння інформаційними технологіями потребують постійного оновлення і переосмислення.

Механізмом активізації самоосвіти може бути педагогічний проект «Творча педагогічна лабораторія», що передбачає індивідуальне планування самоосвітньої діяльності викладачів та узгодження позицій обласного навчально-методичного центру професійно-технічної освіти. Метою зазначеного проекту є розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ, пошук, узагальнення, розповсюдження та пропагування прогресивного педагогічного досвіду щодо впровадження інноваційних педагогічних технологій, формування професійної компетентності педагогічних працівників. Діяльність «Творчої педагогічної лабораторії» визначається Положенням (додаток 4); планом роботи, заходами (додаток 5); конкурсом «Марафон педагогічних ідей» (додаток 6).

Процес реформування освіти в Україні передбачає також зростання ролі самоосвіти учня. Цей процес повинен бути забезпечений не лише якісно новими навчальними посібниками, викладацькими методиками, але й залученням учнів до активної участі у різноманітних дослідженнях, написанні навчальних проектів, проведенні навчальних експериментів. І лише педагогічні працівники з високим рівнем інформаційно-аналітичної компетентності, глибокими предметними знаннями, вмінням використовувати інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі, які готові до постійного саморозвитку, здатні допомогти учням професійно-технічних навчальних закладів стати конкурентоспроможними на сучасному ринку праці.

ВИСНОВКИ

Процес розбудови інформаційного середовища освіти, її поступова інформатизація, спрямована на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу, потребує науково-методичного забезпечення, вироблення і теоретичної систематизації об'єктивних знань щодо використання інформації у діяльності ПТНЗ.

Аналіз наукових праць з питань розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів, здійснення термінологічної характеристики понятійного апарату дослідження та результати проведеного дослідження дали змогу зробити такі висновки:

1) інформаційно-аналітична функція є однією з провідних функцій кожного педагогічного працівника, яка має свої цілі, завдання, зміст, структуру, результат;

2) інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників ПТНЗ – це безпосередня складова їхньої професійно-педагогічної компетентності, що включає інформаційно-аналітичні знання, навички, вміння, здатності, професійно важливі якості, особистий досвід у сфері пошуку, оцінювання, використання, збереження, аналізу, оформлення й передачі інформації за допомогою різних засобів, методів і форм професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ, що дає змогу оперативно орієнтуватися в інформаційному просторі ПТНЗ, брати активну участь у його формуванні, а також успішно реалізовувати інформаційно-аналітичну функцію як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності в системі ПТО;

3) провідними ознаками інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ є:

діяльнісний характер, оскільки проявляється в процесі їхньої професійно-педагогічної діяльності й характеризує міру включення у професійну й фахову діяльність як суб'єктів професійної діяльності в системі професійно-технічної освіти;

актуальна й потенційна здатність педагогічних працівників ПТНЗ кваліфіковано здійснювати інформаційно-аналітичну діяльність згідно з посадовими обов'язками;

динамічний і постійний характер, зокрема часовий вимір;

системний характер, оскільки є певною замкнутою системою, бо належить до змістового фахового простору – інформаційно-аналітичної діяльності;

інтегральна якість педагогічного працівника ПТНЗ, яка виявляється в його загальній здатності здійснювати інформаційно-аналітичну діяльність і демонструє готовність до неї;

4) інформаційно-аналітична компетентність педагогічних працівників ПТНЗ складається з п'яти компонентів: ціннісно-мотиваційного, когнітивного, поведінково-діяльнісного, комунікативного, суб'єктного;

5) сформованість інформаційно-аналітичної компетентності дає змогу кожному педагогічному працівнику ПТНЗ успішно вирішувати його посадові обов'язки, що в загальному передбачають:

пошук, збір й аналіз професійної інформації, у тому числі документів;

опрацювання професійної інформації з різних джерел;

моніторинг нормативно-правової, навчально-методичної, професійної, фахової та іншої інформації щодо життєдіяльності колективу ПТНЗ і професійно-педагогічної діяльності педагогічного працівника;

експертну оцінку отриманої інформації;

підготовку матеріалів для публічної комунікації та міжособистісної взаємодії із різними суб'єктами – педагогами, учнями, вищестоящими інстанціями;

розробку інформаційно-комунікаційного забезпечення проведення навчально-виховних заходів;

6) розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників в системі ПТО – це необоротно спрямовані закономірні позитивні зміни її основних складових (ціннісно-мотиваційного, когнітивного, поведінково-діяльнісного, комунікативного, суб'єктного), які відбуваються у процесі набуття ними післядипломної педагогічної освіти, опанування досвідом професійно-педагогічної діяльності в системі ПТО та актуалізації професійного, фахового та особистісного потенціалу в інформаційно-аналітичній і професійно-педагогічній діяльності;

7) універсальна модель розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників складається з таких компонентів: цільового (мета і завдання розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ); змістового (зміст ІАК педагогічних працівників визначається змістом структурних елементів ІАК); технологічного (методика розвитку ІАК, програма розвитку ІАК, форми, методи, засоби організації навчально-пізнавальної діяльності), діагностичного (критерії – ціннісно-мотиваційний, когнітивний, поведінково-діяльнісний, комунікативний, суб'єктний; рівні розвитку ІАК – низький, необхідний, оптимальний, підвищений, високий; результат – позитивна динаміка розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів);

8) організаційно-педагогічні умови розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ – це:

планування й організація процесу навчання в системі методичної роботи обласного навчально-методичного центру професійно-технічної освіти;

розроблення індивідуального плану (щоденника) саморозвитку педагогічного працівника;

вибір форм і методів, адекватних професійному і життєвому досвіду педагогічного працівника;

мотивація до самоосвітньої пізнавальної діяльності педагогічного працівника;

стимулювання рефлексивної позиції суб'єктів навчання на всіх етапах розвитку інформаційно-аналітичної компетентності;

9) механізми розвитку ІАК педагогічних працівників – це: методична робота обласного навчально-методичного центру професійно-технічної освіти та керована самоосвіта як форма привласнення соціального досвіду й основа розвитку індивідуальної практики працівника;

10) технологія інформаційно-аналітичної підтримки профорієнтаційної діяльності працівників ПТНЗ повинна відповідати таким критеріям:

бути складною системою, тобто єдністю різноманітних елементів, у тому числі і єдністю різних етапів її здійснення;

бути відкритою системою, тобто перебувати у взаємодії з іншими освітніми технологіями, мати потребу в них для власного існування, бути здатною до прийняття у свою систему нових суб'єктів і нових відносин, мати можливість і необхідність виходу за свої межі, перетворення, трансформації в інші освітні технології;

бути нелінійною системою, тобто мати альтернативні варіанти розвитку й удосконалювання;

11) використання інформаційно-комунікаційних технологій значно розширює можливості профорієнтаційної роботи. Створення комп'ютерного інформаційно-освітнього середовища дає змогу застосовувати нові технології профорієнтаційного характеру, що підвищує ефективність «традиційних» технологій профорієнтаційної роботи з учнівський молоддю;

12) використання інформаційних технологій у професійній діяльності педагогічних працівників ПТНЗ позитивно впливає на розвиток їх інформаційно-аналітичної компетентності, що, в свою чергу, забезпечує більш якісну організацію навчального процесу у професійно-технічних навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Абрамов М. К., Ягодин Р. С.* Информационно-аналитическое обеспечение оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел по борьбе с хищениями автотранспорта // Информационно-аналитическое обеспечение раскрытия и расследования преступлений правоохранительными органами. Материалы международной научно-практической конференции 24-25 мая 2007 г. – Белгород: Изд-во Белгород. юрид. ин-та, 2007. – С. 78–86.
2. *Абрамова И. А.* Формирование аналитической компетентности студентов инженерных факультетов вузов аграрного профиля на основе средств и методов информатики : диссертация... кандидата педагогических наук : 13.00.02 Омск, 2007. – 179 с.
3. *Абрамова Т. В.* Управление аналитической деятельностью педагогического коллектива в образовательном учреждении: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Т.В. Абрамова. – Челябинск, 1996. – 199 с.
4. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи : [кол. монографія] / АПН України; Університет менеджменту освіти / Єльнікова Г.В., Борова Т.А., Єльнікова О.В та ін. ; Г.В. Єльнікова (заг. ред.). – Чернівці : Технодрук, 2009. – 570 с.
5. *Акофф Р.* Искусство решения проблем : [текст] / Р. Акофф; пер. с англ. под ред. Е.К. Масловского. – М.: Мир, 1982. – 224 с.
6. *Аладышев С. С.* Проектирование системы информационно-аналитической деятельности руководителя общеобразовательной школы на основе ЭВМ: дис. канд. пед. наук: 13.00.01. – Барнаул, 2001. – 179 с.
7. *Александров Г. Н.* Проблемы формирования модели личности специалиста / Г.Н.Александров, Ф.В. Шарипов // Хозяинов Г.И. Формирование дидактической теории : [В помощь слушателям фак. новых методов и средств обучения при Политехн. музее] / Г.И. Хозяинов. – М. : Знание, 1984. – С. 69-90.
8. *Ананьев А.* Деякі підходи щодо визначення професійно важливих якостей державних службовців / А. Ананьев // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць. – Одеса: ОРІДУ УАДУ, 2002. – Вип. 12. – 342 с.
9. *Аніщенко О. В.* Інформаційна культура педагога / О.В. Аніщенко, О.С. Падалка [Електронний ресурс] // Publishing house Education and Science s.r.o. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_APSN_2007/Pedagogica/20930.doc.htm
10. *Аристотель.* Аналитика. — Москва, Эксмо, Мидгард, 2008 г. – 960 с.
11. *Багаутдинова С. Ф.* Направленность структурирования содержания образования на становление готовности студентов дошкольного факультета к аналитической деятельности: дис... канд. пед. наук: 13.00.08. – Магнитогорск, 1999. – 170 с.
12. *Баловсяк Н. В.* Інформаційна компетентність фахівця / Н. В. Баловсяк // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – №5. – С. 21-28.

13. *Барабаш Ю. Г.* Психолого-педагогічні основи вибору професії : навч. посіб. / Ю.Г. Барабаш, Р.О. Позінкевич. – Луцьк : ПБВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003. – 201 с.
14. Безопасность детей в интернете. Новые грани [Ежеквартальный популярный и духовно-просветительский журнал] http://www.noviyegrani.com/archives_show.php?ID=23&ISSUE=1
15. Безопасность детей при работе за компьютером. Сайт «Тинейджеры» – для тех, кто учится и учит! http://tineydggers.at.ua/load/bezopasnost_detej_pri_rabote_za_kompjuterom/51-1-0-4663
16. *Белл Д.* Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. – М.: Academia, 1999. – 786 с.
17. *Белл Д.* Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе. М.: Прогресс, 1986. – С. 330-342.
18. *Биков В. Ю.* Моніторинг рівня навчальних досягнень з використанням Інтернет-технологій : [монографія] / АПН України; Інститут інформаційних технологій і засобів навчання / В.Ю. Биков, Ю.М. Богачков, Ю.О. Жук. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 127 с.
19. *Болотов В. А.* Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В.А. Болотов, В.В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8-14.
20. *Борисова Т. С.* Формирование профориентационной компетентности у будущих учителей технологии и предпринимательства в образовательном процессе вуза : дис... кандидата педагогических наук : 13.00.08 / Борисова Тамара Семеновна. – Нижний Новгород, 2008. – 188 с.
21. *Брановский Ю.* Работа в информационной среде / Ю. Брановский, А. Беляева // Высшее образование в России. – 2002. – № 1. – С. 81-87.
22. *Брушлинский А. В.* Субъект: мышление, учение, воображение : [избранные психологические труды] / А. В. Брушлинский. – [2-е изд., испр.]. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: НПО “МОДЭК”, 2003. – 408 с. – (Серия: “Библиотека психолога”).
23. *Варданан Ю. В.* Строение и развитие профессиональной компетентности специалиста с высшим образованием (на материале подготовки педагога и психолога): автореф. дис... д-ра психол. наук / Ю.В. Варданян. – М., 1999. – 38 с.
24. *Вдовина Т. В.* Информационно-аналитическая деятельность руководителя гимназии по повышению качества образовательного процесса: дис. . канд. пед. наук: 13.00.01. – Москва, 2003. – 182 с.
25. *Величко Н. О.* Індикатори ефективної діяльності професійно-технічних навчальних закладів як інструментарій моніторингу якості і доступності освітніх послуг : [метод. рекомендації] / Н.О. Величко, Л.А. Майборода, І.М. Савченко та ін.; за заг. ред. І.М. Савченко. – К. : Прінт, ВІАЦ, 2009. – 37 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ipto.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=54&Itemid=56.

26. *Вербицкая Н. О.* Информационно-аналитический метод оценки освоения знаний как фактор эффективности управления образовательным процессом в школе : дис. ... канд. пед. наук. – Екатеринбург, 1998. – 188 с.
27. *Витиньш В. Ф.* Реформа школы и профессиональная ориентация школьников / В. Ф. Витиньш. – М. : Просвещение, 1988. – 121 с.
28. *Волкова Т. В.* Інформаційно-аналітична система «Профтех» в управлінні професійно-технічною освітою в регіоні / Т.В. Волкова / електронний ресурс. – Режим доступу: <http://tmpe.gb7.ru/docs/3/12volver.pdf>.
29. *Волкова Т. В.* Методичні підходи до формування інформаційно-аналітичного середовища управлінської діяльності ПТНЗ / Т.В. Волкова // Професійно-технічна освіта. – 2010. – №2. – С. 14-19.
30. *Вудкок М.* Раскрепощенный менеджер. Для руководителя – практика: [учебное пособие] / М. Вудкок, Д. Френсис; под ред. В.А. Гончарова. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Дело, 1991. – 320 с.
31. *Гайдамак Е. С.* Информационно-аналитическая деятельность специалиста в области образования // Математика и информатика: наука и образование: Межвузовский сборник научных трудов: Ежегодник. – Омск: Изд-во ОмГПУ, 2003. – Вып. 3. – С. 254–258.
32. *Гайдамак Е. С.* Развитие информационно-аналитической компетентности будущего магистра физико-математического образования: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Гайдамак Елена Сергеевна, Омский государственный педагогический университет. – Омск, 2006. – 22 с.
33. *Гайдамак Е. С.* Развитие информационно-аналитической компетентности будущего магистра физико-математического образования в условиях реализации магистерской программы 540204 «Информатика в образовании». Диссертация на соиск. уч. степени кандидата педагогических наук / 13.00.02 – Теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования). – Омськ, – 2006. – 214 с.
34. *Гендина Н. И.* Информационная культура личности: диагностика, технология формирования : [учебно-метод. пособие] : в 2 ч. / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, Г. А. Стародубова. – Кемерово: Кемеровск. Гос. Академия культуры и искусств, 1999. – Часть 1. – 143 с.
35. *Гильбух Ю. З.* Психология трудового воспитания школьников / Ю.З. Гильбух, Е. П. Верещак. – К. : Рад. школа, 1987. – 255 с.
36. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний енциклопедичний словник . – С. 404.
37. *Гончаренко С. У.* Методика як наука / С. У. Гончаренко. — Хмельницький : ХГКП, 2001. —30 с. 28.
38. *Гуменний А. Д.* Критерии сформированности информационной культуры директора ПТУЗ // А.Д. Гуменний, В.В. Ягупов // Нові технології навчання : [зб. наук. пр. / гол. ред. Гребельник О.П.]. – К. ; Вінниця, 2012. – Вип. №75. – С. 275–280.

39. *Гуралюк А. Г.* Електронний підручник з фізики // Тези доповідей V Всеукраїнської наукової конференції «Фундаментальна та професійна підготовка фахівців з фізики», НПУ ім. М.П. Драгоманова.–2000. – 7-8 лютого.
40. *Гуралюк А. Г., Сергієнко В. П.* Деякі аспекти застосування інноваційних технологій навчання фізики // Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Випуск 15. Ч. II – Херсон: Айлант, 2000.
41. *Давыденко Т. М.* Теория и практика рефлексивного управления школой [Текст] : автореф. дис. на получение наук. степени д-ра пед. наук / Т.М. Давыденко. – М., 1996. – 36 с.
42. *Дахин А. Н.* Моделирование компетентности участников открытого образования [Текст]: монография / А. Н. Дахин. – М: Изд-во НИИ школьных технологий, 2009. – 292 с. (15,34 п. л.).
43. *Дахин А. Н.* Моделирование образовательной компетентности [Текст] : монография / А. Н. Дахин. – Новосибирск : Изд. НГПУ, 2008. – 246 с.
44. *Дахин А. Н.* Педагогическое моделирование [Текст] : монография / А. Н. Дахин. – Новосибирск: Изд-во НИПКиПРО, 2005. – 230 с.
45. *Демиденко Т. М.* Інформаційна культура сучасного вчителя : навч. посібник / Т. М. Демиденко; Черкаський держ. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2003. – 96 с.
46. *Джинчарадзе Н. Г.* Інформаційна культура особи: формування та тенденції розвитку (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / Джинчарадзе Наталія Гаврилівна. – К., 1997. – 45 с.
47. *Добромислов В. А.* Информационно-аналитическая составляющая управления инновационным общеобразовательным учреждением: дис. ... канд. пед. наук. – Липецк, 2004. – 167 с.
48. *Елканова Т. М.* Формирование информационно-аналитической компетентности в структуре общегуманитарного базиса образования / Т. М. Елканова // Высшее образование сегодня. 2009. – № 12. – С. 53–57.
49. *Сльникова Г. В.* Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Г.В. Сльникова ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. – Луганськ, 2005. – 44 с.
50. *Сльникова О. В.* Управління впровадженням інтерактивних освітніх технологій в навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / АПН України; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти; Сльникова Олена Вікторівна. – К., 2005. – 245 с.
51. *Сльникова О. В.* Управління впровадженням інтерактивних освітніх технологій в навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / О.В. Сльникова ; Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти України. – К., 2005. – 20 с.
52. *Загвязинский В.* Методология и методы психолого-педагогического исследования : [учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений] / В. Загвязинский, Р. Атаханов. – М. : Академия, 2001. – 208 с.

53. Зеер Э. Ф. Профориентология: Теория и практика: учеб. пособие для высшей школы / Э.Ф. Зеер, А.М. Павлова, И.О. Садовникова. – М. : Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2004. – 192 с.
54. Зінчук Н. А. Інформаційно-аналітична компетентність менеджера: значення у професійній управлінській діяльності та передумови формування у ВНЗ // <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em7/content/08znashi.htm>
55. Зубов Ю. С. Информатизация и информационная культура / Ю.С. Зубов // Проблемы информационной культуры: сб. статей. – М., 1994. – С. 6-11.
56. *Иммануил Кант* Критика чистого разума / (Пер. с нем. ; предисл. И. Евлампиева). – М.: Эксмо; СПб.:Мидгард, 2007. – 1120 с. – (Гиганты мысли).
57. Йовайша Л. А. Проблемы профориентации школьников : монография / Ляонас Анатанович Йовайша ; пер. с лит. Э.Г. Безекавичене. – М. : Педагогика. 1983. – 129 с.
58. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації: організаційно-правові питання теорії і практики: Монографія / Р.А. Калюжний, В.О. Шамрай, В.Д. Гавловський, М.В. Гуцалюк, М.Я. Швець, В.С. Цимбалюк, Ю.В. Яцишин, А.С. Ластовецький; За ред.: Р.А. Калюжного, В.О. Шамрая. – К.: АДПС України. – 2002. – 296 с.
59. *Кадемія М. Ю.* Інформаційно-комунікаційні технології навчання: термінологічний словник / М. Ю. Кадемія. – Львів: Вид-во «СПОЛОМ», 2009. – 260 с.
60. *Калініна Л. М.* Технологія інформаційного управління закладом освіти : [наук.-метод. посіб.] / Л.М. Калініна. – Х. : Видавничка група «Основа», 2005. – 160 с. – (Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип. 12(36).
61. *Калініна Л. М.* Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.06 / Л.М. Калініна ; Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менеджменту освіти». – К., 2008. – 41 с.
62. *Кан Г.* Грядущий подъем: экономический политический, социальный / Г. Кан // Новая технократическая волна на Западе / сост., вступ. ст. П.С.Гуревича. – М.: Прогресс. 1986. – С. 169-206.
63. *Караван Ю. В.* Єдине інформаційно-освітнє середовище як важливий елемент підвищення якості підготовки фахівців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sworld.com.ua/konfer26/56.pdf
64. *Карпенко Е. Н.* Формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх учителів іноземної мови засобами спецкурсу «Інформаційно-аналітичні уміння майбутніх учителів іноземної мови» / Е.Н. Карпенко // Вісник Житомирського державного університету. – 2008. – Випуск 43: Педагогічні науки. – С.157-160.
65. *Кискаев И. А.* Информационно-аналитическое сопровождение работы по совершенствованию учебно-воспитательного процесса в общеобразовательной школе : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Кискаев Ислам Арсланович. – Нижневартовск, 2002. – 311 с.
66. *Климов Е. А.* Путь в профессию / Е.А. Климов. – Л. : Лениздат, 1974. – 190 с.

67. *Климова Т. Е.* Подготовка учителя к использованию новых информационных технологий в профессиональной деятельности : [метод. пособие] / Т. Е. Климова, Е. П. Романов, Е. В. Федченко. – Магнитогорск : МаГУ, 2006. – 175 с.
68. *Ковалевич М. С.* Модели содержания и технологии информационно-педагогической поддержки социально-профессионального самоопределения личности [Электронный ресурс] / *Мария Степановна Ковалевич.* – Режим доступа : <http://www.brsu.by/div/kopilka>.
69. *Козловська І. М.* Моделювання навчального процесу у професійній школі у контексті дидактичної інтеграції / І. М. Козловська // Педагогіка і психологія вищої освіти. – 1997. – № 3. – Ч. І. – С. 184-187.
70. *Коломієць А. М.* Інформаційна культура вчителя початкових класів : монографія / А. М. Коломієць / Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця : ВДПУ, 2007. – 379 с.
71. Концепція державної системи професійної орієнтації населення // Людина і праця. – 1994. – № 4. – С. 22-29.
72. *Коростелёв А. А.* Система повышения качества аналитической составляющей профессиональной деятельности руководителей образовательных учреждений : дис... доктора пед. наук : 13.00.08 / Коростелёв Александр Алексеевич. – Тольятти, 2009. – 467 с.
73. Краткий психологический словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского; сост. Л. А. Карпенко. – М. : Издат. полит. литературы, 1985. – 430 с.
74. *Крутова Н.* ІКТ-компетентності сучасного вчителя в умовах розвитку інформаційного освітнього простору / Крутова Н. І. // Завучу. Усе для роботи. № 21–22 (93–94) листопад 2012 р.
75. *Кудин В. О.* Информационная культура современного специалиста // Теория и практика управления социальными системами. – 2000. – № 1. – С. 77–83.
76. *Кузнецов И. Н.* Учебник по информационно-аналитической работе – М. : ООО Изд –во «Яуза», 2001. – 320 с.
77. *Кузьмина Н. В.* Профессионализм педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина, А. А. Реан. – СПб. : Знамя, 1993. – 154 с.
78. *Курочкина Л. В.* формирование профессиональной компетентности будущих педагогов в сфере профессиональной ориентации школьников [Электронный ресурс] / Л. В. Курочкина // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 5. – Режим доступа: URL: www.science-education.ru/105-7097.
79. *Кухарчук А. М.* Профессиональное самоопределение учащихся / А. М. Кухарчук, А. Б. Ценципер. – Минск : Народная асвета, 1976. – 128 с.
80. *Ландшеер В.* Концепция «минимальной компетентности» / В. Ландшеер // Перспективы: вопросы образования. – 1998. – № 1. – С. 30–36.
81. *Лукьянченко Т. Н.* Основы профориентологии: учебно-методический комплекс по дисциплине «Основы профориентологии» для студентов, обучаю-

- щихся по специальности 050706.65 «Педагогика и психология» / сост. : Т. Н. Лукьянченко – Благовещенск: БГПУ, 2010. – 154с.
82. *Лукьянова М. И.* Психолого-педагогическая компетентность учителя Диагностика и развитие. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 144 с. (Педагогическое мастерство).
83. *Магомед-Эминов М. Ш.* Трехфакторная модель когнитивной структуры мотивации достижения / М.Ш. Магомед-Эминов. – Вестн. Моск. ун-та. Сер.14, Психология. – 1984, – № 1. – С. 57-59.
84. *Майборода Л. А.* Організаційно-правові засади створення інформаційно-аналітичних центрів ПТО : метод. рекомендації / Л.А. Майборода, І.М. Савченко. – К. : Принт, 2009. – 49 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ipto.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=54&Itemid=56
85. *Макаров П. А.* Формирование профориентационной компетентности будущего учителя физической культуры / Петр Александрович Макаров : дис... кандидата пед. наук : 13.00.08. – Тольятти, 2005. – 278 с.
86. *Мальцева И. В.* Информационно-аналитическая культура сотрудников органов внутренних дел РФ: социологический анализ: дисс... кандидата социол. наук : 13.00.08. – М., 2009. – 219 с.
87. *Маркова А. К.* Психология профессионализма : [текст] / А.К. Маркова. – М.: Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 308 с.
88. *Маркова А. К.* Психология труда учителя: Кн. Для учителя / А.К. Маркова. – М.: Просвещение, 1993. – 192 с. – (Психол. наука – школе).
89. *Матвієнко О. В., Цивін М. Н.* Основи менеджменту інформаційних систем: Навч.посібник. —К.:Центр навчальної літератури, 2005.— 176 с.
90. *Медведева Т. Ю.* Формирование аналитических умений у будущих педагогов аудиовизуальными средствами : дис... канд. пед. наук : 13.00.01, 13.00.08 : Н. Новгород, 2004. – 182 с.
91. *Минкина В. А.* Информационная культура специалиста и проблемы ее формирования / В.А. Минкина // Современное библиотечно-информационное образование : [учеб. тетради]. – СПб. : СПбГУКИ, 1999. – Вып. 3. – С.121-136.
92. *Митина Л. М.* Психология труда и профессионального развития учителя : учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Л. М. Митина. – Москва : Академия, 2004. – 320 с.
93. *Митина Л. М.* Учитель как личность и профессионал (психологические проблемы). – М.: «Дело», 1994. – 216 с.
94. Моделирование деятельности специалиста на основе комплексного исследования : [научное издание] / Под ред. Е.Э. Смирновой. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1984. – 176 с.
95. *Муликова С. А.* Информационно-аналитическая культура: образовательный стандарт и потребности рынка / С. А. Муликова, Г. А. Джумекенова // Вестник Бурятского государственного университета. 2010. – Вып. 5. – С. 202-206.
96. *Назначило Е. В.* Развитие информационно-аналитической компетентности преподавателя в процессе непрерывного педагогического образования : дис...

- канд. пед. наук : 13.00.08 / Назначило Елена Валерьевна. – Магнітогорск, 2003. – 193 с.
97. *Найн А. А.* Теория и практика рефлексивного управления учебной деятельностью студентов (На материале спортивно-педагогических дисциплин) : дис... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Найн Александр Альбертович. – Челябинск, 2001. – 314 с.
98. Наказ МОН № 665 від 01.06.13 року <http://osvita.ua/legislation/other/37302/>.
99. *Новицька Н. Б.* Інформаційна культура в управлінській діяльності // Науковий вісник НАДПС України. – 2005 – № 3 (30). – С. 187–192.
100. *Олійник В. В.* Формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх інженерів-педагогів у процесі фахової підготовки / В.В. Олейник // Проблеми інженерно-педагогічної освіти (Збірник наукових праць). – 2013. – № 37. <http://library.uira.edu.ua/images/data/zbirnik/37/12ovvpfe.pdf>
101. *Омельченко В. И.* Развитие информационно-аналитической компетентности будущего офицера-инженера в условиях смешанного обучения информатике : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук : спец. 13.00.02 / В. И. Омельченко. – Челябинск, 2011. – 26 с.
102. *Оробинский А. М.* Информационно-педагогическая компетентность преподавателя вуза: дис. . канд. пед. наук / А.М. Оробинский. – Ростов на Дону, 2001. – 174 с.
103. Педагогическая поддержка профессионального самоопределения старшеклассников : книга для учителя и социального педагога / С.Н. Чистякова [и др.]; [под ред. С.Н. Чистяковой, Н.Ф. Родичева]. – М. : Новая школа, 2004. – 108 с.
104. *Петренко Л. М.* Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів : [монографія] / Л.М. Петренко. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2013. – 456 с.
105. *Петренко Л. М.* Інформаційно-аналітична діяльність – невід’ємна складова професіоналізму керівників професійно-технічних навчальних закладів / Л.М. Петренко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. – 2011. – Вип. 33, ч. 1. – С. 194–200.
106. *Платонов К. К.* Цели и задачи профессиональной ориентации // Профессиональная ориентация молодежи / Под ред. К.К. Платонова. – М. : Высш. шк., 1978. – С. 61–82.
107. *Поваренков Ю. П.* Психологический анализ процесса профессионализации / Ю.П. Поваренков // Психологические закономерности профессионализации : Межвузовский сборник научных трудов / Под ред. Н.Л. Ансимовой. – Ярославль: ЯГПИ им. К.Д. Ушинского, 1991. – С. 56–67.
108. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=z0198-95>. – назва з титул. екрану.

109. Посадова інструкція майстра виробничого навчання http://ovpu.ostrog.rv.ua/mvn_instr.htm.
110. Пошук інформації в Інтернет. Пошукові системи. Повні уроки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://school.xvatit.com/index.php?title==Пошук_інформації_в_Інтернет_Пошукові_системи_Повні_уроки.
111. Практичні аспекти інформаційно-аналітичної роботи : [навч. посіб.] / Кол. авт.; за заг. ред. С.О. Телешуна. – К.: Вид-во НАДУ, 2007. – 44 с.
112. Професійна освіта : Словник : навч. посіб. / уклад. С.У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н.Г. Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.
113. Профессиональная ориентация учащихся : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / А.Д. Сазонов, В.Д. Симоненко, В.С. Аванесов, Б.И. Бухалов ; Под ред. А.Д. Сазонова. – М. : Просвещение, 1988. – 223 с.
114. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений / Сост. В. А. Мижериков. – Ростов-на-Дону : изд-во «Феникс», 1998. – 544 с.
115. *Ракитов А. И.* Философия компьютерной революции. – М. : Политиздат, 1991. – 287 с.
116. *Рубинштейн С. Л.* Основы общей психологии – 2-е изд. / С.Л. Рубинштейн. – М. : Учпедгиз, 1946. – 704 с.
117. *Сабліна Е. А.* Методологічні засади інформаційної культури особистості / Е. А. Сабліна // Збірник наукових праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини / гол. ред. : Мартинюк М.Т. – Умань: СПД Жовтий, 2008. – Ч. 4. –118.
Савченко І. М. Актуальні проблеми створення, апробації та подальшого впровадження автоматизованої інформаційно-аналітичної системи «ПРОФТЕ-ХІНФО» / Савченко І.М. – Режим доступу <http://www.ukrreti.com/firstforum/m26.html>.
119. *Седова И. В.* Формирование основ информационно-аналитической культуры бакалавров экономики в вузе: автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Седова Ирина Владимировна; [Место защиты: Российский государственный социальный университет]. – Москва, 2012. – 23 с.
120. *Селевко Г. К.* Энциклопедия образовательных технологий в 2 томах / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 2006. – Т.2. – 816 с.
121. *Семир'янов Д. Я.* Інформаційно-аналітичне забезпечення управління підрозділами податкової міліції України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Державна податкова адміністрація України; Національна академія держ. податкової служби України ; Семир'янов Д.Я. – Ірпінь, 2004. – 18 с.
122. *Сигов И. И.* Проблемы разработки конкретного содержания моделей специалистов широкого профиля. Научно-методические проблемы разработки конкретного содержания моделей специалистов широкого профиля. – Л., 1974. – 73 с.

123. Скакун В. А. Методика преподавания специальных и общетехнических предметов (в схемах и таблицах). Учебное пособие для начального профессионального образования / В.А. Скакун. – 3-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 128 с.
124. Сливка С. Юридична деонтологія. Підручник. Вид. 2-е, пере-роб. I доп. К.: Атіка, 2003. – 320 с.
125. Словарь по социальной педагогике : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Авт.-сост. Л. В. Мардахаев. – М. : Издательский центр «Академия». – 2002. – 368 с.
126. Сляднева Н. А. Информационно-аналитическая деятельность: проблемы и перспективы / Н. А. Сляднева // Информационные ресурсы России. – 2001. – №2. – С. 14–21.
127. Субботина Л. Ю. Личность в системе профессиональной подготовки : учебное пособие /Л. Ю. Субботина. – Ярославль : Институт «Открытое Общество», 2003. – 101 с.
128. Сурмін Ю. П. Аналітична діяльність : [посіб. для аналітика неприбуткової організації] / Ю.П. Сурмін. – К. : Центр інновацій і розвитку, 2002. – 96 с.
129. Толковый словарь терминов понятийного аппарата информатизации образования. – М. : ИИО РАО, 2009. – 96 с.
130. Туркина Т. М. Формирование профессиональной компетентности студентов педколледжа в процессе подготовки воспитателей коррекционных дошкольных учреждений: дис... канд. пед. наук. – М., 2000. – 194 с.
131. Ульянов А. Д. Информационно-аналитическое обеспечение управленческой деятельности в органах внутренних дел // Вестник Воронежского института МВД России. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ин-та МВД России, 2007, – № 1. – С. 37–39.
132. Федоришин Б. О. Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації : дис... доктора пед. наук : 13.00.04 / Федоришин Борис Олексійович. – К., 1996. – 380 с.
133. Фещенко Т. С. К вопросу о понятии «методическая система» [Текст] / Т.С. Фещенко // Молодой ученый. – 2013. – №7. – С. 432–435.
134. Фомин В. И. Развитие содержания подготовки к информационно-аналитической деятельности на основе семиотического подхода : автореф. диссертация ... доктора педагогических наук : 13.00.02 / Фомин Владимир Ильич; [Место защиты: Ин-т содержания и методов обучения Рос. акад. образования]. – Самара, 2009. – 49 с.
135. Фомин В. И. Развитие содержания подготовки к информационно-аналитической деятельности на основе семиотического подхода : диссертация ... доктора педагогических наук : 13.00.02 / Фомин Владимир Ильич; [Место защиты: Ин-т содержания и методов обучения Рос. акад. образования]. – Самара, 2009. – 385 с.

136. *Фукин А. И.* Как составлять профессиограммы : [методическое пособие для студентов] / А.И. Фукин. – Елабуга, 1990. – 271 с.
137. *Хуторской А. В.* Модель образовательной среды в дистанционном эвристическом обучении // Интернет-журнал «Эйдос». – 2005. – 1 сентября. <http://www.eidos.ru/journal/2005/0901.htm>. – В надзаг: Центр дистанционного образования «Эйдос», e-mail: list@eidos.ru.
138. *Чміль А.* Інноваційні моделі професійного навчання керівників закладів професійної освіти в системі підвищення кваліфікації / А. чміль // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи: зб. наук. праць / [редкол. : В.О. Радкевич (голова) та ін.]. – К. : Ін-т проф.-техн. Освіти НАПН України, 2012. – Вип. 2. – С. 33–44.
139. *Чошанов М. А.* Гибкая технология проблемно-модульного обучения: Методическое пособие. – М.: Народное образование, 1996. – 160 с, ил.- (Библиотечка журнала «Народное образование» №2, 1996).
140. *Шалкина Т. Н.* Электронно-методические комплексы: проектирование, дизайн, инструментальные средства / Т.Н. Шалкина, В.В. Запорожко, А.А. Рычкова – Оренбург : ГОУ, 2008. – 160 с.
141. *Шапиро С. Б.* Знакомьтесь: современный менеджер (портрет в интерьере рынка) / Шапиро С.Б., Тарасенко В.В. – Харьков: ЧП «Аркаир», 1997. – 100 с.
142. *Щербак О. І.* Педагог професійного навчання / О.І. Щербак // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 635.
143. *Ягупов В. В.* Інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів як суб'єктів управління / В. В. Ягупов // Професійна освіта: проблеми і перспективи : [зб. наук. праць / гол. ред. В.О. Радкевич] / ПТТО НАПН України ; РВНЗ «КІПУ». – К. ; Сімферополь : НІЦ КІПУ, 2012. – № 3. – С. 44–50.
144. *Ягупов В. В.* Информационно-аналитическая деятельность руководителей профессиональных учебных заведений / В.В. Ягупов // Модернізація професійної освіти і навчання: Зб. наук. праць / [редкол. : В.О. Радкевич (голова) та ін.]. — К. : Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України, 2013. – Вип. 3.– С. 45–59.
145. *Ягупов В. В.* Інформаційно-аналітична компетентність керівника / В.В. Ягупов // Збірка тез доповідей 5 Всеукраїнської науково-технічної конференції [Перспективи розвитку озброєння і військової техніки Сухопутних військ], (м. Львів, 15-17 травня 2012 р.) / Академія Сухопутних військ імені Гетьмана Петра Сагайдачного. – Львів, 2012. – С. 349–350.
146. *Ягупов В. В.* Інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів: поняття, зміст і структура / В.В. Ягупов // Наук. вісник Ін-ту проф.-тех. освіти НАПН України ; [редкол. : В.О. Радкевич (голова) та ін.]. – К. : Ін-т проф.-тех. освіти НАПН України, 2012. – №3. – С. 75–81.

147. Ягунов В. В. Методологія діагностування інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійних навчальних закладів / В.В. Ягунов // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова: зб. наук. праць / за ред. Д.Е. Кільдерова. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. – Серія № 5: Пед. науки: перспективи та реалії. – С. 274–279.
148. Ягунов В. В. Моделирование профессиональной компетентности выпускников профессиональных учебных заведений // В.В. Ягунов // Нові технології навчання : [зб. наук. пр. / гол. ред. Гребельник О.П.]. – Київ, 2013. – Вип. 76. – С. 144–152.
149. Ягунов В. В. Моделювання інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійних навчальних закладів // В.В. Ягунов // Нові технології навчання : [наук.-метод. зб. / гол. ред. Удод О.А.]. – Київ, 2013. – Вип. 78. – С. 125–133.
150. Ярыгин О. Н. Методология формирования компетентности в аналитической деятельности при подготовке научных и научно-педагогических кадров : автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора педагогических наук : 13.00.08 / Ярыгин Олег Николаевич. – Тольятти, 2012. – 40 с.
151. Holmes L. Decontaminating the concepts of «learning» and «competence» [Text]: education and modalities of emergent identity / by L. Holmes // Relational Skill & Learning. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.re-skill.org.uk/papers/decontaminating.html> [<http://www.re-skill.org.uk/papers/decontaminating.html>].
152. McClelland D. C. Testing for Competence Rather Than for “Intelligence” // American Psychologist. – 1973, Vol. 28. – No. 1. – P. 1–14.
153. While R. W. Motivation reconsidered: the concept of competence / R.W. While // Psychological review. – 1959. – № 66. – P. 279–333.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

для педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів

Шановні колеги!

З метою вдосконалення перспективного планування підвищення професійної компетентності педагогічних працівників й успішності управління навчальними професійно-технічними закладами запрошуємо Вас взяти участь у дослідженні проблеми розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів.

Пропонуємо Вам заповнити анкету, що охоплює різні аспекти проблеми розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ.

Будь ласка, прочитайте уважно кожне запитання анкети і варіанти відповідей на нього. Поставте «+» у той варіант відповіді, що відповідає Вашій думці. В окремих випадках можна відмітити кілька відповідей. Якщо жоден із варіантів відповіді Вас не задовольняє, напишіть власний.

1. Стать: чол.; жін.

2. Вік: 20–25 років; 26–35 років; 36–45; 45–53 ; 54 і більше років.

3. Освіта: повна вища педагогічна освіта (спеціаліст, магістр); повна вища інженерна освіта (спеціаліст, магістр); бакалавр педагогіки; бакалавр з технічної спеціальності; молодший спеціаліст; інше (вказіть) _____

4. Яку Ви займаєте посаду в ПТНЗ? директор; заступник директора; методист; майстер виробничого навчання; викладач спеціальних дисциплін); викладач загальноосвітніх дисциплін; інше (вказіть) _____

5. Стаж роботи на займаній посаді: менше року; 1–5 років; 6–10 років; 11–20 років; 20–30 років; більше 30 років.

6. Чи погоджуєтеся Ви з визначенням поняття «інформація» як певного обсягу знань, що використовується, перетворюється і включається в комунікативний процес у різних сферах діяльності: так; ні; не знаю; інше (вказіть) _____

7. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що зміст поняття «аналіз» необхідно розглядати як декомпозицію предметів, явищ, подій, процесів на окремі компоненти з виокремленням у них частин, сторін, аспектів, елементів, ознак і властивостей та можливістю статистичної обробки інформації: так; ні; не знаю; інше (вказіть) _____

8. На Вашу думку, суть поняття «інформаційно-аналітична компетентність педагогічного працівника» полягає в якісно-змістовому перетворенні (збір, аналіз і обробка) інформації та продуктивному її використанні для розв'язання практичних педагогічних завдань: так; ні; не знаю; інше (вказіть) _____

9. Наскільки важливо для Вас володіти порівняльною характеристикою діяльності власного закладу з діяльністю інших ПТНЗ, тобто мати відповідь на запитання: «Як ми працюємо у порівнянні з іншими?»: дуже важливо; важливо; не важливо; зовсім не важливо; інше (вказіть). _____

10. Наскільки цікаво для Вас дізнаватися про найкращі показники інших навчальних закладів у певних напрямках роботи, тобто мати відповідь на питання: «До чого треба прагнути?»: дуже цікаво; цікаво; не цікаво; зовсім не цікаво; інше (вказіть). _____

11. Наскільки Вам цікаво знати, які заклади є найкращими, тобто мати відповідь на запитання: «Хто робить це краще всіх?» дуже цікаво; цікаво; не цікаво; зовсім не цікаво; інше (вказіть). _____

12. Наскільки важлива Вам відповідь на питання: «Яким чином їм вдається досягнути таких результатів і бути кращими?» дуже важлива; важлива; не важлива; зовсім не важлива; інше (вказіть). _____

13. Наскільки Ви зацікавлені у застосуванні найкращого досвіду для власного навчального закладу з метою стати «кращим із кращих»? дуже зацікавлені; зацікавлені; не зацікавлені; зовсім не зацікавлені; інше (вказіть). _____

14. Чи підвищували Ви свій професійний (фаховий) рівень використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ)? так; ні; інше (вказіть) _____

15. Як здійснюється підготовка педагогічних працівників до використання ІКТ у Вашому ПТНЗ: системно; епізодично; не здійснюється; інше (вказіть) _____

16. Чи вважаєте Ви за необхідне самостійно підвищувати рівень своєї інформаційно-аналітичної компетентності: так; ні; інше (вказіть).

17. Чи заохочує Вас керівництво до інноваційної діяльності з використанням ІКТ: так; ні. Якщо «так», то вкажіть: грамотою; пре-

мією; відрядженням на навчальні курси, семінари тощо; інше (вказіть)

18. Визначте ступінь готовності Вашого навчального закладу до впровадження у навчально-виховний процес ІКТ: повністю готовий; готовий; частково готовий; не готовий.

19. Як Ви вважаєте, чи потрібна педагогічному працівнику інформаційно-аналітична компетентність так; ні.

Якщо «так», то для чого:

аналізу змісту навчальних планів, навчальних програм, підручників, навчальних посібників;

упорядкування матеріально-технічної бази;

удосконалення перспективного планування своєї педагогічної діяльності;

управління ПТНЗ;

підвищення професійно-педагогічної майстерності;

здійснення інноваційної діяльності;

інше (вказіть) _____

20. Чи вважаєте Ви, що в останні роки виникло більше підстав для підвищення рівня Вашої інформаційно-аналітичної компетентності: так; ні; не знаю; інше (вказіть) _____

21. На Вашу думку, як необхідно підвищувати рівень інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників: на курсах семінарах; тренінгах; самоосвіта; інше (вказіть) _____

22. Чи вважаєте Ви, що розробка необхідних методичних матеріалів, проведення тренінгів та семінарів допоможуть підвищувати рівень Вашої інформаційно-аналітичної компетентності: так; ні; не знаю; інше (вказіть) _____

23. Чи використовуєте Ви у своїй професійній діяльності інформаційно-комунікаційні технології: так; ні; інше (вказіть) _____

24. Чи створені сприятливі організаційно-педагогічні умови в ПТНЗ для використання ІКТ? так; ні; інше (вказіть)

25. До яких джерел інформації Ви звертаєтесь для пошуку професійної інформації: Інтернет; засоби масової інформації; бібліотеки; спеціалізовані виставки періодика професійного спрямування (журнали, газети тощо); підручники; семінари, наради; колеги, експерти; інше (вказіть) _____

26. Чи використовуєте Ви у власній професійно-педагогічній діяльності мережу Інтернет? так; ні; інше (вказіть) _____

27. Чи маєте Ви доступ до мережі Інтернет? так; ні; інше (вкажіть).

28. Яку інформацію Ви частіше шукаєте в Інтернеті: професійну; фахову; довідкову; енциклопедичну; правову; ілюстративну; розважальну; інше (вкажіть) _____

29. Сайтами яких установ, організацій та підприємств Ви користуєтесь у професійно-педагогічній діяльності: МОН України; обласного управління ПТО; НМЦ ПТО; Інституту ПТО; галузевих підприємств; спеціалізовані сайти з навчальних дисциплін; інше (вкажіть) _____

30. На яких носіях Ви зберігаєте необхідну навчально-методичну та іншу інформацію: папір; жорсткий диск комп'ютера; флеш-носії; CD диск; електронна пошта; інше (вкажіть) _____

31. Які наочні матеріали Ви використовуєте у власній професійно-педагогічній діяльності? друковані (плакати, таблиці тощо); діапозитиви (діафільми); комп'ютерні презентації; відео; програмні засоби; не використовую; інше (вкажіть). _____

32. Які прикладні програми Ви використовуєте у професійно-педагогічній діяльності: MS Word; MS Excel.; MS PowerPoin; MS Outlook; MS Access; MS Publisher; CorelDraw; Windows Movie Maker; інше (вкажіть) _____

33. Назначте чинники, які гальмують впровадження інноваційних технологій у Вашому навчальному закладі:

- важко відмовитися від традиційних способів навчання;
- відсутні технічні можливості застосування ІКТ у навчальному процесі;
- недостатньо працівників, які працюють з ІКТ;
- відсутня мотивація викладачів до взаємодії з інноваційними технологіями;
- байдуже ставлення до інноваційних технологій;
- страх перед невідомим, можливими невдачами;
- брак часу для застосування ІКТ в навчально-виховному процесі;
- немає розуміння ефективності використання інноваційних технологій;
- недостатня обізнаність суті інноваційних технологій;
- інше (вкажіть) _____

34. Чи задовольняє Вас власний рівень інформаційної грамотності? повністю задовольняє; задовольняє, частково задовольняє, не задовольняє; інше (вкажіть) _____

35. На Вашу думку, який рівень інформаційної грамотності Ви маєте: високий; достатній; середній; низький; відсутній; інше (вкажіть) _____

36. Наскільки Ви оцінюєте власний рівень культури пошуку необхідної інформації для виконання професійних обов'язків: високий; достатній; середній; низький; відсутній; інше (вказіть) _____

37. Як Ви оцінюєте власний рівень використання сучасних засобів зв'язку – електронна пошта, Skype тощо: високий; достатній; середній; низький; відсутній; інше (вказіть) _____

38. Як Ви оцінюєте власний рівень володіння основними методами, засобами і способами створення професійної інформаційної бази даних: високий; достатній; середній; низький; відсутній; інше (вказіть) _____

39. Наскільки Ви оцінюєте власний рівень здатності аналізувати й оцінювати інформацію професійного спрямування: високий; достатній; середній; низький; відсутній; інше (вказіть) _____

40. Як Ви оцінюєте власний рівень інформаційно-аналітичної компетентності: високий; достатній; середній; низький; відсутній; інше (вказіть) _____

Дякуємо. Бажаємо успіхів у професійній діяльності !

Додаток Б

Загальний перелік завдань, які виконують заступники директора з навчально-виробничої роботи професійно-технічних навчальних закладів протягом року

Серпень.

1. Аналіз виконання плану державного замовлення на новий навчальний рік.
2. Аналіз стану матеріально-технічної бази навчального закладу.
3. Розподіл і закріплення майстрів виробничого навчання за навчальними групами.
4. Перевірка комплексно-методичного забезпечення уроків виробничого навчання та професійно-теоретичної підготовки.
5. Затвердження планів виробничого навчання навчальних груп на місяць.
6. Затвердження планів навчально-виробничої діяльності на I семестр навчального року.
7. Затвердження переліку навчально-виробничих робіт з професії, технологічної та технічної документації, розробленої на основі ДС ПТО.
8. Здійснення контролю за підготовкою робочих місць, графіку переміщення учнів по робочих місцях та переліку найменування робіт, які учні повинні виконувати з кожної теми чи розділу навчальної програми професійно-практичної підготовки.

Вересень.

1. Коригування педагогічного навантаження для майстрів виробничого навчання та викладачів професійно-теоретичної підготовки.
2. Уточнення контингенту навчальних груп на новий навчальний рік.
3. Інструктаж майстрів виробничого навчання щодо вимог до оформлення журналів виробничого навчання та особових справ учнів.
4. Огляд готовності кабінетів та майстерень до нового навчального року.
5. Контроль за укладанням договорів про проходження виробничої практики із підприємствами замовниками кадрів.
6. Проведення заняття школи молодого майстра «Професіонал».
7. Підготовка наказів до початку навчального року.
8. Контроль за веденням журналів руху контингенту.
9. Підготовка наказу про створення комісії для розслідування нещасних випадків.

10. Контроль за дотриманням вимог охорони праці та безпеки життєдіяльності.

11. Підготовка звіту про видачу випускних документів до Державного центру прикладних інформаційних технологій МОН України.

Жовтень.

1. Організація навчання педагогічного колективу з охорони праці та безпеки життєдіяльності.

2. Забезпечення внутрішнього системного контролю за станом проведення уроків виробничого навчання, загальнопрофесійної та професійно-теоретичної підготовки, виробничої практики.

3. Підготовка та початок конкурсу «Майстер виробничого навчання ПТНЗ».

4. Вивчення системи роботи педагогів та майстрів виробничого навчання, які атестуються.

5. Контроль за дотриманням режиму роботи ПТНЗ усіма учасниками навчально-виробничого процесу.

6. Вивчення адаптації учнів I року навчання до вимог навчального процесу ПТНЗ.

7. Організація творчої пошукової роботи, експериментальної та технічної творчості в ПТНЗ.

8. Аналіз закріплення та працевлаштування випускників ПТНЗ.

9. Підготовка державної статистичної звітності (ІП-НПП (квартальна) у Держкомстат України.

Листопад.

1. Перевірка правильності ведення навчально-облікової документації (журнали виробничого навчання, плани уроків, інструкції з охорони праці тощо).

2. Перевірка роботи гуртків технічної творчості.

3. Організація роботи по енергозбереженню.

4. Організація і проведення конкурсу-захисту науково-практичних та експериментально-дослідницьких робіт.

5. Конкурс на краще оформлення наочності в навчальних кабінетах та навчально-виробничих майстернях.

6. Контроль за виконанням плану навчально-виробничої діяльності.

7. Виїзний контроль за якістю та ефективністю організації виробничої практики в умовах підприємств-замовників кадрів.

8. Проведення конкурсів виробничих майстерень з професій.

9. Надання допомоги у підготовці доповідної записки про стан і підготовку цивільного захисту (цивільної оборони) у професійно-технічних навчальних закладах.

10. Проведення заняття школи молодого майстра «Професіонал».

Грудень.

1. Затвердження планів з навчально-виробничої діяльності ПТНЗ у майстернях на II семестр навчального року.

2. Проведення аналізу укладених угод ПТНЗ щодо обсягів навчання незайнятого населення.

3. Організація та проведення контрольного зрізу знань учнів з предметів загальнопрофесійної та професійно-теоретичної підготовки.

4. Аналіз виконання плану навчально-виробничої діяльності за I семестр навчального року.

5. Аналіз виконання робочих навчальних планів і програм за I семестр навчального року.

6. Попередній аналіз успішності учнів з предметів професійного спрямування та виробничого навчання за I семестр навчального року.

7. Проведення моніторингових досліджень щодо працевлаштування випускників ПТНЗ через півроку після закінчення навчання та опитування роботодавців щодо якості підготовки кваліфікованих робітників.

8. Участь у розробленні плану роботи ПТНЗ під час зимових канікул.

9. Контроль за веденням звітності та плануючої документації.

Січень.

1. Підготовка статистичного звіту з виробничої діяльності ПТНЗ (форма № 9-профтех-зведена) в МОН України.

2. Перевірка журналів обліку теоретичного і виробничого навчання ПТНЗ на відповідність претендентів вимогам щодо отримання дипломів кваліфікованих робітників з відзнакою.

3. Участь у роботі атестаційних комісій ПТНЗ з атестації педпрацівників.

4. Підведення підсумків перевірки журналів виробничого навчання щодо виконання навчальних планів і програм.

5. Участь у підготовці та проведенні педагогічної ради.

6. Організація конкурсу професійної майстерності серед майстрів виробничого навчання за професійними спрямуванням на зимових канікулах.

7. Контроль за дотриманням вимог з охорони праці та безпеки життєдіяльності.

8. Проведення заняття школи молодого майстра «Професіонал».

Лютий.

1. Підготовка річної статистичної звітності (форма ІП-НПП (річна), затверджена наказом Держкомстату України від 02.08.2004 р. № 464).
2. Підведення підсумків роботи моніторингової служби у ПТНЗ щодо працевлаштування випускників за попередній період.
3. Підготовка звіту з охорони праці за попередній рік.
4. Участь у засіданнях трудового колективу ПТНЗ з питань звіту керівників.
5. Збір повних даних про випускників для заповнення документів про освіту.
6. Створення творчих груп з питань розробки плану навчально-виробничої роботи ПТНЗ на наступний навчальний рік.
7. Аналіз стану відвідування учнями занять.
8. Підготовка інформації для профорієнтаційної роботи.
9. Проведення конкурсів професійної майстерності серед учнів ПТНЗ з робітничих професій, за якими здійснюється професійна підготовка.

Березень.

1. Підготовка аналітичної довідки про результати моніторингу працевлаштування для МОН України.
2. Участь у конкурсі на кращий стан прилеглої до ПТНЗ території.
3. Організація та проведення місячника безпеки життєдіяльності в ПТНЗ.
4. Проведення інструктивно-методичної наради з питань підготовки до ДКА.
5. Проведення семінару-практикуму спільно з представниками підприємств-замовників кадрів щодо коригування змісту навчальних планів і програм відповідно до вимог сучасного ринку праці.
6. Допомога у підготовці до проведення Дня Цивільної оборони.
7. Підготовка пропозицій до графіку відпусток педагогічних працівників.
8. Контроль за станом викладання предметів загальнопрофесійної та професійно-теоретичної підготовки.
9. Контроль за якістю виконання навчальних планів і програм з професійно-практичної підготовки.
10. Проведення заняття школи молодого майстра «Професіонал».

Квітень.

1. Підготовка державної статистичної звітності (ІП-НПП (квартальна) у Держкомстат України).
2. Підготовка інформації про стан апробації державних стандартів з конкретних професій.

3. Участь у конкурсах професійної майстерності серед учнів ПТНЗ.
4. Проведення зрізів знань з предметів загальнопрофесійної та професійно-теоретичної підготовки.
5. Контроль за якістю проведення консультацій з питань підготовки письмових (творчих) робіт до ДКА.
6. Участь у проведенні Дня Цивільної оборони.
7. Підготовка проекту плану роботи ПТНЗ на новий навчальний рік.
8. Перевірка підготовки матеріалів до ДКА.
9. Ознайомлення учнів і батьків з основними вимогами Положення про ДКА.
10. Обговорення проектів планів роботи методичних комісій професійного спрямування на наступний навчальний рік.
11. Перевірка роботи гуртків технічної творчості.
12. Проведення спільно з практичним психологом діагностики рівня професійної та методико-психологічної підготовки педагогів.

Травень.

1. Підведення підсумків конкурсів «Майстер виробничого навчання ПТНЗ», «Краща майстерня (лабораторія ПТНЗ)».
2. Аналіз рівня забезпеченості підручниками професійної спрямованості на наступний навчальний рік.
3. Перевірка рівня готовності матеріалів до ДКА.
4. Організація підготовки матеріально-технічної бази та комплексно-методичного забезпечення кабінетів, навчальних майстерень, лабораторій до нового навчального року.
5. Перевірка ефективності організації переддипломної виробничої практики у випускних групах.
6. Комплектування педагогічних кадрів згідно зі штатним розписом та планом державного замовлення на наступний навчальний рік.
7. Участь у роботі комісії Відділу ПТО щодо розгляду правомірності видачі випускникам ПТНЗ документів про освіту особливого зразка.
8. Участь у міському огляді-конкурсі з технічної творчості.
9. Участь у конкурсах професійної майстерності серед учнів ПТНЗ.
10. Систематизація матеріалів по результатах проведення апробації державних стандартів.
11. Участь у позапланових навчаннях з охорони праці та безпеки життєдіяльності працівників ПТНЗ.
12. Проведення заняття школи молодого майстра «Професіонал».

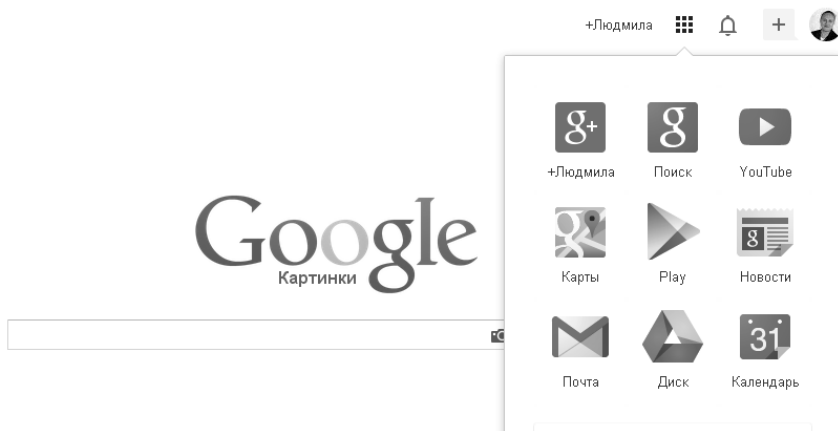
Червень.

1. Підготовка державного звіту за формою № 1-профтех про підсумки роботи ПТНЗ у навчальному році.
2. Перевірка журналів обліку теоретичного і виробничого навчання претендентів на отримання дипломів кваліфікованого робітника з відзнакою.
3. Підготовка інформації про стан працевлаштування випускників ПТНЗ.
4. Аналіз виконання навчальних планів та програм у ПТНЗ.
5. Забезпечення нормативного супроводу проведення Державної кваліфікаційної атестації учнів ПТНЗ.
6. Складання графіка консультацій та розкладу ДКА.
7. Перевірка готовності кабінетів та відповідної документації до проведення ДКА.
8. Перевірка журналів теоретичного та виробничого навчання щодо виконання навчальних планів і програм, дотримання єдиних вимог до ведення ділової документації.
9. Участь у роботі державних кваліфікаційних комісій.
10. Контроль за станом підготовки навчально-матеріальної бази та комплексно-методичного забезпечення предметів та професій до нового навчального року.
11. Перевірка та аналіз якості знань за результатами ДПА та ДКА.
12. Контроль за оформленням та видачею документів про освіту.
13. Контроль за веденням записів у журналах руху контингенту.
14. Участь у розподілі педагогічного навантаження на новий навчальний рік.
15. Підготовка звітів за навчальний рік.
16. Організація роботи по формуванню контингенту навчальних груп та виконанню плану держзамовлення.

Додаток В

Національна академія педагогічних наук України
Інститут професійно-технічної освіти
Лабораторія «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр
ПТО»

ІНСТРУКЦІЯ
з реєстрації у системі Google
та
завантаження відеоматеріалів до ресурсу Youtube
для педагогічних працівників професійно-технічних на-
вчальних закладів

2014

Лабораторія «Всеукраїнський інформаційно-аналітичний центр ПТО» Інституту ПТО НАПН України, з метою залучення педагогічних працівників ПТНЗ до участі в Інтернет конференціях і семінарах в **off-line** режимі, пропонує алгоритм реєстрації в системі Google та завантаження відео матеріалів у ресурс Youtube.

РЕЄСТРАЦІЯ У СИСТЕМІ GOOGLE

Реєстрація в системі Google досить проста та займає зовсім не багато часу. Ви можете зробити це самостійно, користуючись підказками системи. Для зручності роботи у Google рекомендується користуватися Інтернет-браузером Google Chrome:

1. У стрічці адресації браузера введіть адресу: www.google.com.ua. Натисніть кнопку «Увійти» (рис.1);

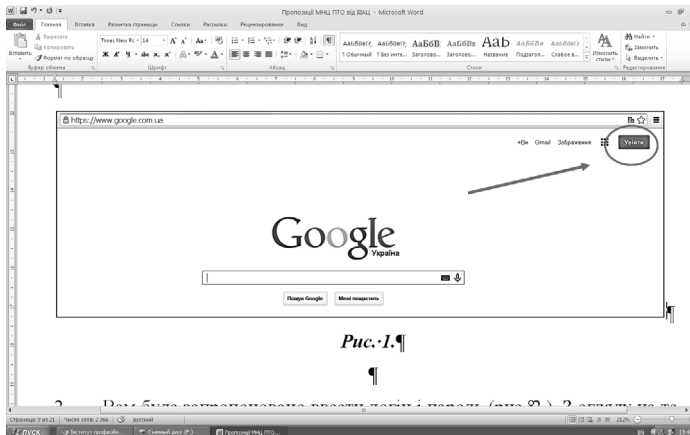

Рис. 1

2. Вам буде запропоновано ввести логін і пароль (рис. 2). З огляду на те, що у вас його поки немає, клацніть по напису «Створити обліковий запис» (або рос. «Создать аккаунт»).

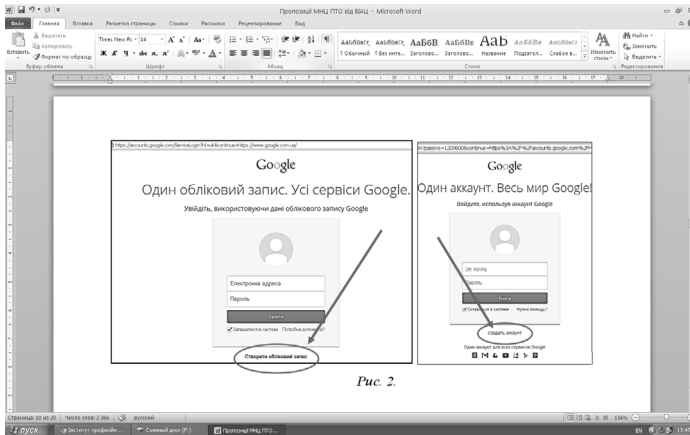

Рис. 2.

Рис. 2.

3. Заповніть поля вхідної форми (рис. 3). Після вдалого введення даних отримаєте підтвердження про успішне створення Вашого акаунту. Якщо були допущені помилки і акаунт не створився, виправте помилки і повторіть процес його створення. Не забудьте прийняти «Умови угоди» і ввести капчу (набір літер і цифр, вказаних на рисунку).

Створіть обліковий запис Google

Єдиний обліковий запис

Створіть один єдиний обліковий запис і користуйтеся будь-якими сервісами Google.

Ваш власний Google

Налашуйте профіль і параметри на свій смак.

Усе потрібне завжди під рукою

Ім'я
 Ім'я Прізвище

Виберіть ім'я користувача

@gmail.com

Я хочу використати поточну електронну адресу

Створіть пароль

Підтвердьте свій пароль

День народження

День Місяць Рік

Стать

Мобільний телефон

+380

Ваша поточна електронна адреса

Рис. 3

На сторінці Вам буде запропоновано обрати фото. Ця процедура не є обов'язковою, можна просто клікнути «Далі».

От і все, Ви у системі Google! Тепер Ви можете додавати відео на Ютуб. **Зпам'ятайте свою електронну адресу та пароль до неї, адже через неї Ви будете постійно входити у систему Google!**

ЗАВАНТАЖЕННЯ ВІДЕО МАТЕРІАЛІВ У РЕСУРС YOUTUBE

1. Попередньо підготуйте (запишіть) відео. Існує кілька варіантів запису відео за допомогою: веб-камери; смартфона, мобільного телефону, відеокамери тощо. Дотримуйтеся відео форматів, які підтримує Ютуб на сьогоднішній день (*mpeg4, 3gpp, mov, mpegps, webm, avi, wmv, flv*).

2. Збережіть на комп'ютері Ваш відеоматеріал.

3. Наступні Ваші дії – згідно опцій, передбачених **youtube**. У пошуковій стрічці браузера введіть посилання:

<https://www.youtube.com>.

4. Оберіть опцію меню «**добавить видео**» (рис. 4).

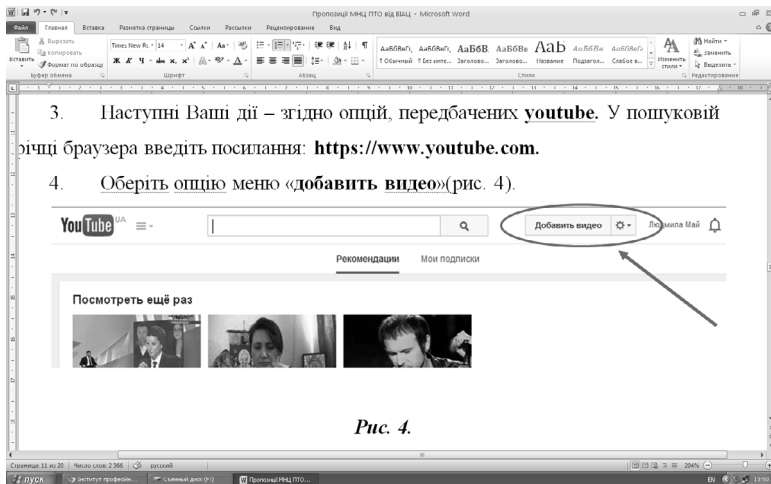

Рис. 4.

Рис. 4

5. На екрані з'явиться інформація Google щодо вибору облікового запису (рос. «Выбор аккаунта»). Для санкціонованого входу на свій акаунт введіть пароль (рис. 5).

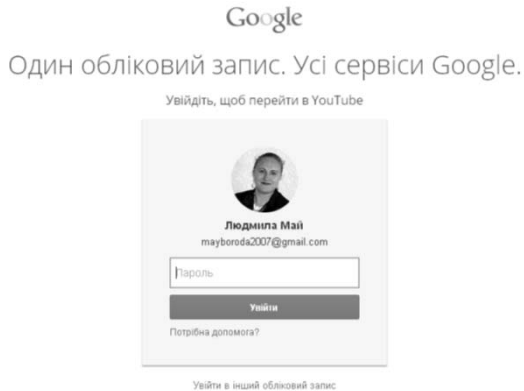

Рис. 5

6. На екрані з'явиться напис «Виберіть файли для завантаження», а над нею велика стрілка (рис. 6). Натисніть на неї. Вкажіть шлях (виберіть необхідний файл).

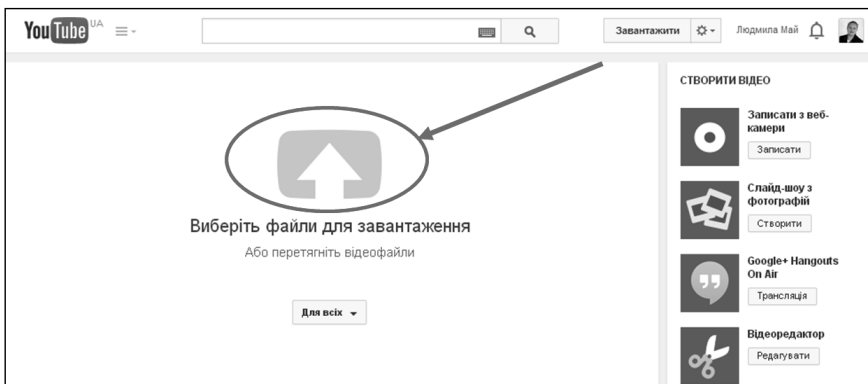

Рис. 6

7. Ваше відео завантажеться! Це може зайняти деякий час. Підчас завантаження файлу Ви можете написати назву відео, його опис і теги. Виберіть категорію відео з випадаючого списку та конфіденційність (рис. 7).

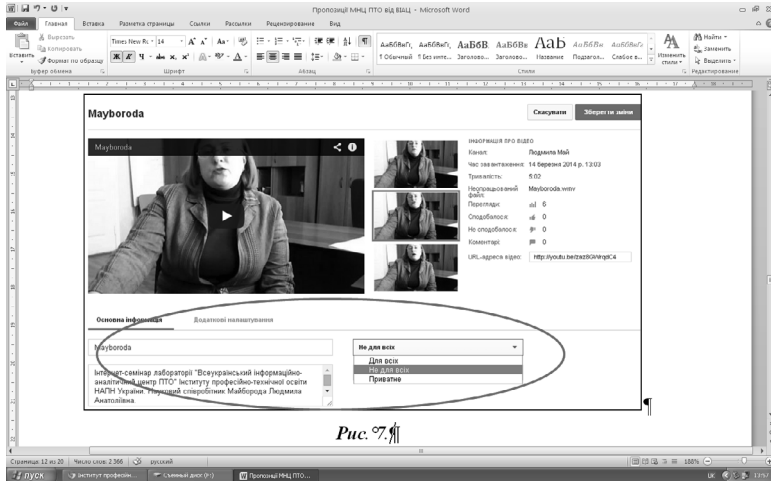

Рис. 7

Коли відео завантажеться, Ви побачите повідомлення «Завантаження завершено».

Бажаємо успіхів!

Додаток Д

Положення про Творчу педагогічну лабораторію НМЦ ПТО

1. Загальні положення

1.1. Творча педагогічна лабораторія (далі ТПЛ) створюється за наказом директора Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти (далі НМЦ ПТО) у _____ області як структурний підрозділ методичної роботи.

1.2. Керівництво ТПЛ здійснює директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у _____ області.

1.3. До складу учасників ТПЛ залучаються методисти, педагогічні працівники професійно-технічних закладів області (далі ПТНЗ), які активно впроваджують інноваційні педагогічні та виробничі технології, мають власні методичні розробки, беруть участь та мають вагомі здобутки на республіканських конкурсах і виставках, забезпечують високий рейтинг успішності, участі учнів у конкурсах фахової майстерності, предметних олімпіадах та інтелектуальних конкурсах, психологи, соціальні педагоги.

1.4. Координацію роботи здійснюють куратори: представник Інституту (університету) _____ та методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у _____ області.

1.5. Мета та напрями діяльності ТПЛ:

створення педагогічної спільноти з метою розповсюдження прогресивного передового досвіду;

підвищення рівня інформаційно-комунікаційної грамотності педагогічних працівників ПТНЗ;

формування професійної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ.

1.6. Пріоритетні напрями діяльності ТПЛ:

пошук, узагальнення, розповсюдження та пропагування прогресивного досвіду щодо впровадження інноваційних педагогічних технологій;

підвищення рівня інформаційної грамотності педагогів ПТНЗ.

2. Зміст і форми діяльності творчої педагогічної лабораторії

2.1. Зміст і форми діяльності ТПЛ визначаються рівнем потреби вирішення проблем педагогічного супроводу, розвитку та збагачення інтелектуально-го та творчого потенціалу педагогічних працівників ПТНЗ.

- 2.2. Змістом діяльності ТПЛ виступають:
- аналіз педагогічного досвіду з означеної проблеми;
 - створення, апробація та пропагування педагогічних інноваційних технологій;
 - поширення перспективного досвіду роботи педагогічних працівників ПТНЗ області;
 - підняття рівня інформаційно-комунікаційної грамотності педагогічних працівників ПТНЗ області.
- 2.3. Форми діяльності ТПЛ: координаційні ради, конкурси, дистанційні педагогічні ради, вебіари, практичні групові та індивідуальні дистанційні курси, моніторинги експериментальної роботи та якості надання освітніх послуг, майстер-класи, практикуми, семінари.
- 2.4. Результати роботи ТПЛ заслуховуються на засіданнях методичної ради НМЦ ПТО, висвітлюються у збірнику науково-методичних праць, платформі «Педагогічний марафон», на сайті НМЦ ПТО у _____ області, засобах масової інформації.

Додаток Ж

Зразок
плану роботи Творчої педагогічної лабораторії НМЦ ПТО

№	Назва заходу	Дата проведення
1.	Марафон педагогічних ідей	
1.1.	Здоров`язберігаючі технології у моїй практиці	
1.2.	Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній діяльності	
1.3.	Використання проектних технологій у навчально-виховному процесі	
1.4.	Педагогічні знахідки	
1.5.	«Найкращий» класний час	
1.6.	Мій найкращий урок навчального року	
2.	Конкурси	
2.1.	Фахові	
2.1.1	Вчитель року у номінації «Впровадження ІКТ у навчально-виховний процес»	
2.1.2	Педагог-дослідник	
2.1.3	Конкурс бібліотекарів «Точка перетину»	
2.2.	Інформаційно-методичне забезпечення	
2.2.1.	Презентація до уроку	
2.2.2.	Інтерактивний плакат	
2.2.3.	Методична розробка, щодо впровадження інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій	
2.2.4.	Мій інтерактивний світ:	
	а) Мій блог	
	б) Мій сайт	
	в) Мій блог-квест	

2.3.	Творчі	
2.3.1.	Фотоконкурс «Подаруй посмішку»	
2.3.2.	Фотоконкурс «Один день із життя закладу»	
3.	<i>Дистанційні педради</i>	
3.1.	Проектні технології як засіб розвитку критичного мислення	
3.2.	Компетентнісний підхід у сучасній освіті	
3.3.	Що означає поняття «інформаційна грамотність»	
4.	<i>Вебіари</i>	
4.1.	Використання проектної методики навчання в актуалізації опорних знань учнів на уроках професійно-теоретичного циклу	
4.2.	Використання презентацій у вступному інструктажі на уроках виробничого навчання	
4.3.	Участь педагогів у роботі професійних спільнот	
4.4.	Використання блогів педагога для організації зворотного зв'язку в процесі роботи над проектом	
4.5.	Використання сервісів соціальних мереж у педагогічній діяльності	
5.	<i>Курси інформаційної компетентності</i>	
5.1.	Хмарні технології: створення та редагування презентацій	
5.2.	Веб-сайт педагога. Блог педагога, блог учня	
5.3.	Портфоліо педагога	

Додаток 3

Положення про конкурс методичних напрацювань педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів «Марафон педагогічних ідей»

1. Загальні положення

1.1. Засновником конкурсу методичних напрацювань «Марафон педагогічних ідей» (далі Марафон) є Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у _____ області.

1.2. Основними завданнями Марафону є:

пошук, узагальнення, розповсюдження та пропагування прогресивного педагогічного досвіду щодо впровадження інноваційних педагогічних технологій;

підвищення рівня інформаційної грамотності педагогічних працівників ПТНЗ;

підвищення професійної компетентності педагогічних працівників.

2. Проведення Марафону

2.1. Марафон проводиться у п'яти номінаціях, а саме:

«Здоров'язберегаючі технології у моїй практиці»;

«Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічній діяльності»;

«Використання проектних технологій у навчально-виховному процесі»;

«Педагогічні знахідки»;

«Мій найкращий урок навчального року».

2.2. Наказ на проведення Марафону та його терміни оприлюднюється до _____ поточного року.

2.3. Заявки на участь у Марафоні приймаються до _____ поточного року.

2.4. Конкурсні роботи надаються до Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у визначені в наказі терміни.

2.5. По завершенні обробки наданих матеріалів створюється архів Марафону.

2.6. Підсумки з кожної з номінацій Марафону підводяться та оприлюднюються у двотижневий термін після закінчення.

2.7. Кращі роботи розміщуються в Інтернеті на платформі Творчої педагогічної лабораторії, друкуються у збірнику науково-методичних праць.

3. Учасники Марафону

3.1. До участі у Марафоні запрошуються всі категорії педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів області.

4. Вимоги до конкурсних робіт

4.1. Конкурсні роботи надаються в електронному та паперовому вигляді.

4.2. Обсяг роботи не перевищує 25-30 сторінок друкованого тексту.

4.3. Формат сторінки: А4, поля не менш ніж 1,5 см.

4.4. Шрифт Times New Roman; 12 кегль; міжрядковий інтервал – одинарний.

4.5. Назви розділів відокремлюються від тексту пустими рядками.

4.6. Якщо використовуються фрагменти матеріалів інших авторів, робиться посилання на першоджерела.

5. Оргкомітет Марафону

5.1. Для організації та проведення Марафону створюється організаційний комітет, який затверджується наказом Навчально-методичного центру.

5.2. До складу оргкомітету включаються працівники Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, Інституту (університету) _____, Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у _____ області.

5.3. Очолює оргкомітет голова, який має заступника і секретаря.

5.4. Члени оргкомітету Конкурсу:

проводять організаційну роботу щодо проведення Конкурсу;

забезпечують порядок проведення Конкурсу;

готують документацію для проведення Конкурсу (програми, бланки протоколів, звіти тощо);

приймають, за поданням журі, рішення про визначення переможців, лауреатів змагань та вносять пропозиції щодо нагородження переможців і учасників конкурсу;

позбавляють учасників Конкурсу права подальшої участі в ньому у випадку порушення правил його проведення;

сприяють висвітленню результатів конкурсу в засобах масової інформації; не втручаються в процес оцінювання конкурсних випробувань.

6. Журі Марафону

6.1. Журі Марафону в кожній із номінацій формується з фахівців відповідного профілю з числа працівників Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, Інституту (університету) _____, методистів Навчально-методичного центру ПТО у _____ області.

Кількість членів журі не перевищує 11 чоловік.

Склад журі затверджується наказом Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у _____ області.

6.2. До складу журі не можуть входити особи, які мають родинні або виробничі відносини з учасниками конкурсу.

6.3. Голова журі:

відповідає за організацію роботи журі, дотримання порядку розгляду конкурсних робіт, оформлення відповідних документів;

бере участь у розробленні критеріїв їх оцінювання;

несе відповідальність за об'єктивність перевірки, оцінювання робіт учасників Марафону;

6.4. Члени журі конкурсу:

беруть участь у визначенні критеріїв оцінювання результатів їх виконання; – перевіряють і оцінюють матеріали, представлені на Марафон;

складають оціночні відомості.

6.5. Відповідальний секретар журі:

бере участь у роботі журі на дорадчих засадах;

відповідає за оформлення відповідних документів.

7. Визначення переможців та лауреатів Конкурсу, відзначення учасників

7.1. Переможцем Конкурсу в кожній номінації вважається його учасник, який набрав за результатами обласного туру конкурсу найбільшу кількість балів.

7.2. Лауреатами Конкурсу в кожній із номінацій вважаються учасники, які за результатами заключного туру посіли п'ять перших місць.

7.3. Переможці та лауреати Конкурсу нагороджуються відповідними дипломами переможця та лауреата конкурсу, решта учасників – дипломами учасника.

Наукове видання

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ПТНЗ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Монографія

За науковою редакцією *В. В. Ягунова*
Редактор *Л. С. Гуменна*

Підписано до друку 23.06.2014 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк. арк. 10. Обл. вид. 10
Замовлення № 10-1549 Тираж 300 прим.

Віддруковано ТОВ «НВП Поліграфсервіс».
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК
за № 3751 від 01.04.2010 р.
04053, м. Київ, вул. Юрія Коцюбинського, буд. 4, к. 25,
тел. (+380-44) 234-78-54.